

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

BESKRIVELSE
AF
SØNDER VILSTRUP
SOGN

BRUSK HERRED I VEJLE AMT

AF J. J. RAVN
PENS. LÆRER

UDGIVET AF ET UDVALG FRA VILSTRUP SOGN

VEJLE AMTS FOLKEBLADS BOGTRYKKERI

VOR HJEMSTAVN

De Forhold, vi er født og opvokset under, præger os. Fra vor Hjemstavn har vi, hvordan saa end vort Liv forløber, modtaget en Paavirkning, som vi ikke kan gøre os fri for. Digteren erkendte det, da han skrev det smukke Vers om »en Dal og lidt Siv« og om »Bækken, vi kyssed' som smaa«, som vi drages imod helt fra det yderste Hav.

Hjemstavnen løsriver vi os ikke fra, den binder paa mange Maader og med mange Baand. Dér har vi mødt saa meget. Den er Stedet, hvor vor Verden begyndte, og hvor vor Rod gaar i den danske Muld og meget mere. Vel gælder dette først og fremmest det Hjem, hvor vi er født og opdraget; men det gælder ogsaa de Mennesker, vi mødte omkring vort Hjem i Sognet, og dettes Historie og Natur. Vi er præget deraf, bevidst som ubevidst. Og meget af dette har levet fra Slægt til Slægt før os, som det skal leve efter os.

Lad være, at vort Folks Historie er det store mod Hjemstavnens lille Historie; for os var det dog i Hjemstavnen, det hele begyndte. Derfor er der god og gyldig Grund til at faa vor Hjemstavnns Historie og Forhold draget frem til nærmere Belysning, saadan som det er gjort i det følgende. Baade det, de gamle har fortalt, og det, Arkiverne kan give Oplysning om. Vi trænger til at høre Hjemstavnens Tale. Ikke mindst i en Tid, hvor saa meget slaas i Stykker eller søges lagt øde. Da gælder det at vedgaa Arv og Gæld overfor vor danske Hjemstavn og at blive mere rodfaste i den.

Jeg ønsker Vilstrupbogen mange gode Læsere — ikke mindst mellem de Folk, der har Tilknnytning til vort lille Sogn.

H. P. BERTHELSEN

En Tak til Direktionen for den »Grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Fond« for Tilskudet, Kr. 200, til Arkivstudier og Bogens Udgivelse, og til afdøde Lærer Jespersens Enke for Laanet af hendes Mands Optegnelser om Sæder og Skikke i Sognet, fortalte til ham af ældre Mænd dér.

J. J. RAVN

Fra »Et Blad af Jyllands Rimkrønike«, trykt i Nytaarsgaven »Heimdal« 1816. (N. F. S. Grundtvig).

*I Landerup ved Kolding Aa,
der er saa klar en Kilde;
der stod en Sten saa stor og graa,
den meget sige vilde,
som, naar en Gang man kan forstaa
at stave ret de Runer raa,
man faar kanske at vide.*

*Ved Kilden stod en Kongegaard
end ej saa langt tilbage,
og Ordet gik, som skrevet staar,
at i de gamle Dage
da havde der Kong Harald Klak
et kært og synderligt Gemak
og riste lod de Runer.*

*Der gik endnu et andet Ord,
at det gik Konger ilde,
naar ej, ihvor de drog og fo'r,
de drak af samme Kilde.
Og derfor man med samme Skel
som Roskilds gamle Kongevæld
den nævner Konge-Kilde.*

*Og er det sandt, som skrevet staar,
det sandes vel tillige,
at Ebbe kom til Landerupgaard
at kristne Danmarks Rige.
Og, naar det Konger vel skal gaa,
tilvisse og de drikke maa
af Korsets Konge-Kilde.*

Det kommer herpaa an, hvor godt den Sten er tegnet op; thi den er, saa vidt jeg véd, i Mands Minde kløvet til en Trappe. Det kalder man ikke at træde Fædres Ihukommelse under Fødder; men er det andet, da har jeg ej Forstand paa Danmarks Hjertelag og Tungemaal. Jeg sørger ej over Skaden, som sker, men over Hjertet, som nænner, at de Sten sønderhugges, hvorom det ikke véd, hvor mærkelige Tidender de sattes til at bringe, men, som det véd, er af Fædrene satte med Flid til at bære Sagn om, hvad de funde værd at betænke.

Oh, maatte sligt dog lægges paa Hjerte!

N. F. S. GRUNDTVIG

Den 1. Maj 1854 kom jeg ud at tjene som Dreng paa Landerupgaard, som den Gang ejedes af en ældre Pige, Mette Berthelsen.

Om denne ædle, ejegode Kvinde vil jeg gerne, saa vidt min Hukommelse rækker, fortælle lidt.

Landerupgaard var en større Bondegaard, og efter den Tids Landbrug blev den vistnok drevet mønsterværdigt. Bestyreren eller Avlskarlen Søren Lynggaard, som i 1854 havde tjent Mette Berthelsen i 16 Aar, var et dygtigt Menneske, for den blev omhyggelig behandlet baade med Brak og Mergelkørsel. Den sidste Sommer, 1855, som jeg tjente dér, læssede jeg Mergel af hele Sommeren, fra vi fik tilsaet og til Høst. Manden, der gravede og læssede Mergelen, havde det paa Akkord. Nu husker jeg ikke Tallet paa Læssene; men det var mange Hundrede. Der avledes ogsaa

godt, og jeg var stolt af, at vort Korn altid stod bedre end vore Naboers. Alt Korn, der ej forbrugtes paa Gaarden, blev solgt, og det blev mange Tønder, der solgtes, og Kornet var den Gang dyrt, saa Indtægterne maa have været store. Af Maskiner fandtes kun én eneste, nemlig en Rensemåskine, i hele Gaarden. Hakkelsen til de 10 a 12 Heste blev alt skaaret med en Kniv, og vi maatte tidlig op om Morgenen for at gøre Staldtjeneste; men alt gik med Liv og Lyst.

Det var en god Tjeneste for alle Tyender, men vist særlig for en Dreng. Aldrig hørte man et ondt Ord, aldrig en Ed blev udtalt af nogen, der herskede Orden og Akkuratesse alle Steder, alt skulde være paa Plads; der var ingen Overdrivelser af nogen Art, Arbejdet gik sin jævne Gang, og man saa aldrig Sløvhed eller Ligegyldighed, langt mindre Dovenskab hos én eneste. Alle vilde gøre deres Pligt, og den blev gjort med Glæde.

Mette Berthelsen var en sjælden Kvinde, aah, hvor var hun god! Dengang var det tilladt for de fattige at tigge i Sognet, og der gik aldrig en Dag til Ende, uden at Mette havde Besøg af fattige, mange Gange tre a fire Stykker ad Gangen, og de blev alle hjulpne.

Mette Berthelsen betragtede al sin Rigdom som betroet Gods; hvor kunde hun uddele med rund Haand. Vi fik f. Eks. aldrig Levningerne af Maden, det fik de fattige; men særlig mod Jul var det underlig at se, hvor fattige Folk strømmede til Landerupgaard, for da var det nemlig ogsaa tilladt fattige at gaa udensogns. Til Julen blev der bagt mange Tønder Rug til Brød til de fattige, og alle i Sognet hjemmehørende fik hver et helt Brød eller en hel Kage, et lille Stykke Flæsk eller et Klædningsstykke o. s. v. Hun kendte alle de fattige, og var der en og anden, som hun syntes, der tog sig Livet vel let, særlig Kvinderne med mange Børn, da sagde hun dem det paa en god Maade, at de burde tage sig sammen, og hun gav dem ogsaa gode Raad.

I Rullestuen stod der altid en Seng opredt til de fattige, som søgte Nattely paa Landerupgaard, og deres Tal er stort, som trætte og mangen Gang ogsaa syge, har sovet godt i Rullestuen paa Landerupgaard.

Hver Søndag maatte der altid nogen i Kirke, og trods dette, at Præsten ingen dygtig Mand var, og at hun selv i Regelen søgte enten til Alminde for at høre Pastor Bentzér eller til Harte for at høre Pastor Baggesen, var der dog altid Folk fra Landerupgaard i Vilstrup Kirke. Ogsaa en Prædiken blev altid læst, en Salme sunget og et Fadervor bedt.

Mange af hendes Tjenestefolk var gamle i Gaarde. Jeg har allerede nævnt, at Avlskarlen havde tjent paa Landrupgaard i 16 Aar, Røgteren havde tjent der i 22 Aar, Kokkepigen i 18 Aar, en anden Karl i 8 Aar, for ikke at tale om en Daglejer, som blev ved at være Tyende hos Mette til sin Død.

Hun følte sig som et stakkels syndigt Menneske, der intet andet Raad vidste for at faa sit Liv frelst end dette at ty ind under Guds Naades Vinger, sige til sin Gud: »Tag mig af din Naade, som jeg er, og lad mig hvile i din Favn«.

Det blev svært for hende paa det sidste. Hun følte sig saa ussel og blev bange for, at Vorherre ikke vilde have noget med hende at gøre; men det klaredes til sidst.

Hun blev aldrig gift, men levede hele sit Liv som Pige; men hun elskede Børn, og jeg tænker mig, at kunde nogen sagt til hende: »Ja, en Gang skal din store Gaard blive et Skolehjem for Drengene, der skal søges at opdrages til gode, nyttige Mennesker«, da vilde hun have glædet sig.

Jeg selv har glædet mig ved at nedskrive disse Linier om Mette Berthelsen, hende, som jeg agtede og elskede som en Mor.

Hun døde i 1862 og ligger begravet paa Vilstrup Kirkegaard.

Dons, den 14. Januar 1916.

AUGUSTINUS SØRENSEN

0.

1a

Sønder Vilstrup Sogn ligger i Brusk Herred, Vejle Amt, og det omgives af Eltang, hvortil det er Annex, Almind, Viuf, Smidstrup, Herslev og Tavlov Sogne. Fra det sidstnævnte Sogn, der ligger i Elbo Herred, adskilles det ved Elbodalen og Aaen, der løber gennem den.

Vilstrup Sogn har overvejende gode, lermuldede Jorder. Kommer man til Vilstrup By fra Syd, ligger den højt, og der er ret stejle Bakker baade Syd og Vest for Bymarken. Mod Sydøst ned mod Gudsø og den nu tilgroede Holmsø er der nogle bakkede og sandede Jorder; man kaldte derfor ogsaa forhen denne Del af Bymarken for »Heden«. Vilstrup Sogn opgives i »Traps Danmark« til at være ca. 2084 Tdr. Land med 194 Tdr. Ager og Engs Hartkorn. Foruden Ager, Eng og Mose er der ca. 194 Tdr. Land Skov i Sognet, og den største Del af denne ligger Nordvest for Byen og paa den højeste og yderste Del af Sognet. Paa Vejen, der fra Haastrup fører gennem Skoven efter Mosevraa, har man en vid Udsigt mod Øst og Sydøst over den omliggende Egn. Jeg mindes bl. a., at da jeg som Dreng var kørende ad denne Vej sammen med min Fader til Kolding, blev jeg forbavset over den smukke Udsigt og tillige over, at man kunde se Baaringvig i det fjerne. Far kaldte den Flaskens Bugt. I en Tingbog i Viborg Landsarkiv har jeg forøvrigt set, at denne Vej fra Smidstrup efter Haastrup og videre Syd paa omkring 1660 kaldtes »Koldingtorvevej«.

Ved Vilstrup, der er den eneste By i Sognet, idet Skovs-gaarde, der ligger lidt Øst for den, er næsten at betragte

som én By, er der ogsaa flere smukke Udsigtspunkter, navnlig mod Øst efter Tavlov og langs Dalen, som fra den sydlige Bydel fører ned mod Elbodalen. Fra Gudsø fører en ret stejl Vej op til Vilstrup, og fra denne By fører en Vej forbi Kirken, som ligger et Stykke Vest for Vilstrup By til Nørre Stenderup, hvor Eltang og Vilstrup Præstegaard ligger, men mellem Kirken og denne er en ret stejl Dalslugt. Lidt Vest for Kirken fører en Vej mod Nord til Landerupgaard, som ogsaa hører til Vilstrup Sogn. En Vej, der fører fra Fredericia—Kolding Landevej ved den gamle Hejsekrogaard og mod Vest forbi »Torpgaard« i Bredstrup Sogn og »Hvandlund« i Herslev Sogn, og derfra forbi Landerupgaard gennem Vilstrup Sogn, bærer Navnet »æ Ribevej«. — Fra Vilstrup fører en Vej mod Øst forbi Skovsgaarde til Højrup, og fra denne By fører én over Elbodalen til Tavlov og en anden mod Nord over Ribevejen til Herslev. Fra Vilstrup Bys nordlige Del gaar ogsaa en Vej mod Nord til Landerupgaard.

I »Ribeoldemor« skrives ca. 1330 Navnet »Wylsthorp« for Vilstrup, og Eltangs Navn er da »Ælmæthungh«, og i samme Bog nævnes »Langthorpbjerg« (Landerupgaard) og »Lykholm« i Vilstrup Sogn. Landerupgaard, »Vinning Skovbølling« og en Gaard i Horsted skænkede Drostens Lavrids Jonsen 1291 til Ribe Domkapitel, samt én i Byrkthorp og én i Skyæpthorp (Børkop og Skærup). Horsted skrives da Horthvet.

I Præsteberetningen fra 1638, meddelt i »Danske Samlinger«, skriver Præsten for Eltang-Sdr. Vilstrup Sogne: »Næst Kolding By udi Nordøst ligger Eltang Sogn, et herlig stort Sogn; men efter Sognepræstens Hr. Niels Bøgvads Relation findes derudi ingen nævneværdige Antikviteter. Men udi dets Annexsogn, som kaldes Vilstrup Sogn, og ligger lidt Norden derfra, findes en stor Sten med Runebogstaffue paa, formenes aff Kong Harald att være oprejst til nogen Mærkeligheds Ihukommelse, som derpaa schuld findes antegnet; hos samme Sten findes en Springkilde, hvil-

chen siges i Fordomsdage at have været i stor Heffd och Affhold, och endnu aff gamle derudi Egnen kaldis Kongernes Kilde, aff denne Aarsag (som sigis), at danske Konger, som til Riget schulle udvellis schulle paa den Sted præsentis och aff den Kildis Vand afftoes. Strax ved samme Kilde ligger en stor Enstedgaard, kaldis Landerupgaard, til hvilchen siges offte at haffue gjedsted och ladet til sig hente Vand aff forskrifne Kilde. Den Kildis Vand befindis att have den Natur, at endog det løber klart og herligt i stride Strømme fra Kilden Vinter och Sommer och aldrig fortørris, vil Kvæget dog iche driche af Bechen och Strømmen, som fra samme Kilde løber, hvor tørstigt, det være kand. — Ved forskrefne Landerupgaard findis och en anden liden Sten med Runebogstaffuer paa«.

I Pontoppidans: »Danske Atlas« hedder det om Sdr. Vilstrup. »Kirken har et maadeligt Taarn, Altertavlen og Prædikestolen er 1667 bekostet af Sigvard Lüttau, Kaptejn over Koldinghus Len; Kalk og Disk af Sølv er givet 1717 af Sognepræsten Peder Clausen Emmerlev. Klokken har Borgmester og Raad i Kolding ladet omstøbe 1570 i Kong Frederik den Andens Tid, hvis Vaaben staar derpaa. Paa Sønder Vilstrup Mark ved Skovsgaard er en Høj, naar deraf tages Sand, er deri indblandet fundet Kul, Cinders, Brændsten og Jærnsøm. — Ved Landerupgaard er en Vældekilde, kaldet Kongens Kilde, hvorhos ligger en stor Runesten, hvis Inskription i Ole Vorms Tid (1638) allerede var næsten udsliidt. Dog kunde derpaa tydelig læses det Navn Harald og Spor af Gorms og Thyras Navne, hvoraf sluttes til Stenens Alder, og at den er af samme Tider og Beskaffenhed med Jelling Runestene. Om Landerup er der den Tradition, at den i meget gamle Tider har været en kongelig Lystgaard i denne Egn, og at de gamle Konger har betjent sig af Kilden til at to sig i for Sundheds Skyld. Vormius anfører samme Sted en anden Sten, som da ogsaa fandtes ved Landerup; men med en Inskription af ganske besynderlige Figurer, som formodentlig er indhugget kort efter Kong

Christian IV og Dronning Anna Chatrines Formæling, hvis begge Navne læses derpaa«.

I Præsteberetningen fra 1766 skriver Sognepræsten i Eltang-Sdr. Vilstrup bl. a.: »At der er 27 Hartkornsejere i Vilstrup Sogn. Deraf er de 15 Gaarde i Vilstrup By, og de 14 af dem er lige store paa Hartkorn, nemlig 5 Tdr. 7 Skp 3 Fdk. $\frac{4}{7}$ Alb. hver, Annexpræstegaarden er paa 6 Tdr., i Skovsgaard er der 4 Gaarde, deraf har de 2 hver godt 4 Tdr. og de andre 2 lidt under 4 Tdr. Landerupgaard er paa $6\frac{3}{4}$ Tdr. I Sognet er der 162 Beboere over 12 Aar, og der er 4 fattige, der nyder Almisse. Baade i Eltang og Vilstrup Sogne er der Ulve, Raadyr, Hjorte og Hinder, Brokker (Grævlinger), Ræve og Harer. — I Vilstrup har Beboerne selv bygget en Skole. I Eltang er derimod 1721 bygget 2 Skoler i Eltang og Bjært (Rytterskoler). Beboernes bedste Næring er ved Agerbrug, og der saas Hvede, Vinterhvede, Byg, Havre, Ærter, Vikker, Hør og Hampefrø. Af Havre avles der mest. Jorden dyrkes i 5 Aar og hviler i andre 5 Aar. Det almindelige Skovtræ er Bøg. Præsten hedder Sejdelin. Han har haft 15 Børn; men de 9 af dem er døde som smaa, oplyser han. Af sine Formænd som Sognepræster i Eltang-Sdr. Vilstrup nævner han kun 2, nemlig Emmelev, der døde 1719, og Ulrik Selmer, der døde 1726«.

I Amtmand Hans de Hofmans »Økonomisk Beskrivelse af Koldinghus Amt fra 1786« skriver han bl. a., at Hartkornet til Vilstrup By er 90 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. og 1 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Skovskyld. Der er 15 Gaarde og 7 Bol i Byen, og den er udskiftet fra Fællesskabet 1772. Skovsgaardes Hartkorn er 15 Tdr. 7 Skp. 2 Alb., der er 4 Gaarde, og den er som Vilstrup udskiftet 1772. Landerupgaards Hartkorn er 6 Tdr. 3 Skp. 1 Alb., og dens Jorder er indhegnede. — Skibdræt Møllens Hartkorn af Ager og Eng er 1 Skp. 1 Fdk. I Sognet ligger som nævnt Landerupgaard, hvor der endnu findes en Sten med Indskrift. NB. Et Stykke af denne Runesten fandtes for nogle Aar siden og staar ved Gaarden »Buhlsminde« i Sdr. Vilstrup.

1765 og 1767 holdtes der Auktion over Koldinghus Amts Ryttergods. De fleste Byer købte sig selv; men der var ogsaa en Del, der var bange for at købe i Fællesskab med deres Bymænd. Priserne var meget forskellige. Halvdelen af Købesummen blev staaende i Ejendommene til 4 pCt. p. A. Vilstrup By købtes af Amtsforvalter Møller i Kolding for 292 Rdl. pr. Tdr. Hartkorn, Skovsgaarde og Møsvraa af Avditør Sejdelin. Møsvraa kostede 151 Rdl. pr. Tdr., Skovsgaards Pris er ikke opgivet i P. Eliassens Bog, »Historiske Strejftog«, Side 215.

Der var flere Præster paa Egnen, der var bange for, at Bønderne ved at blive Selvejere i Stedet for Fæstere skulde faa saa megen Gæld, at de ikke kunde klare sig. Det var bl. a. Præsterne i Tavlov Bartold Hoe og Pastor Storm i Egtved; men det viste sig jo, at deres Frygt var ugrundet. Fra Kong Frederik den Andens Tid og til Ryttergodsets Salg havde Bønderne paa Egnen mellem Vejle og Haderslev været Fæstere under Koldinghus, idet Frederik den Anden afkøbte Adelen dens Sædegaarde med tilhørende Gods paa Egnen mellem de to nævnte Byer, for at have et samlet Jagtdistrikt omkring Koldinghus, hvor han ofte opholdt sig, og hvor hans Fader Christian den Tredje var død Nytaarsmorgen 1559.

Vilstrup Kirke ligger som sagt Vest for Byen ved Vejen, som fra denne fører til Nørre Stenderup, og hvorfra der lidt Vest for Kirken gaar en Vej til Landerupgaard og Vilstrup Skov. I »Traps Danmark« omtales Kirken saaledes: »Kirken bestaar af Kor og Skib, Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. Kor og Skib med flad Loft, er fra romansk Tid af Granit og Fraadsten paa Dobbeltsokkel, Korbuen er bevaret. Norddøren og flere Vinduer ses tilmurede. I den seneste Middelalder tilbyggedes Taarnet, der nu ikke er stort højere end Skibet, med hvælvet Underrum og Spidsbue ind til Skibet, og det blindingsprydede Vaabenhus, begge af Munkesten. Ved Vaabenhusdøren sidder tre romanske Gravsten med Figurer (se Løffler Gravst.

Pl. XI), Altertavle med et Maleri (Nadveren i nymodens Ramme). Romansk Prædikestol vistnok fra det 18. Aarhundrede. Over Korbuen er et sentalderligt Krucifiks. Klokken hænger ved Korets Østgavl«. Kirken ligger 1¼ Mil fra Fredericia.

Professor Johannes Stenstrup skriver i sin Bog »De danske Stednavne«, at Torpnavnene saa godt som udelukkende er sammensatte med Personnavne. Byerne Vilstrup skal efter dette have Navn efter en Mand, der har hedt »Vils«. I Boths Beskrivelse af Danmark hedder det, at Bynavnet hidrører fra de mange Kildevæld paa Byens Marker.

NOGLE UDDRAG AF KANCELLIETS BREVBØGER

1554 den 13. Marts er der Mageskifte mellem Kronen og Domkapitlet i Ribe, hvorved Kronen bl. a. faar 6 Gaarde i Bjært, Eltang Sogn, og 2 Gaarde i Sdr. Vilstrup.

1560 den 5. Marts faar Poul Hvitfeld, Embedsmand paa Koldinghus, Brev paa Kongens Moders Vegne indtil videre at oppebære Kronens Part af Tienden af Eltang og Vilstrup Sogne.

1579 den 26. Februar et aabent Brev til Niels Griis, Soghan Brockenhus. Da Mogens Juul til Jullingsholm har bevilget Kronen en Gaard i Vilstrup til Mageskifte for andet Gods, skulle de med det allerførste besigtige begge Parters Gods og indsende klare Registre derpaa. — Samme Aar faar Kronen 1 Gaard i Vilstrup af Anders Bing, der er Høvidsmand paa Vardberg.

1579 den 26. Februar et aabent Brev til Niels Griis, Sognepræst til Eltang og Vilstrup Sogne, hvorved Kongen til Gengæld for, at Niels Griis har lovet at genopbygge sin meget bygfaldne Annexpræstegaard i Vilstrup bevilger, at hans Hustru og to Børn maa beholde ovennævnte Annexgaard saa længe de lever, mod at svare Præsten sædvanlig Landgilde og andre Rettigheder deraf. De faar desuden en

Mølle, som Niels Griis har bygget paa Gaardens Grund. Det er sagtens Skibdræt Mølle. Det er 6. April 1580, at Niels Griis faar Brev paa Møllen.

1579 den 24. Oktober faar Anders Nielsen Griis til 1. Maj den Hovedgaard i Viuf i Bruskherrred i Fæste, som Kongen har faaet i Mageskifte af Hans Axelsen Arenfeldt, og som Niels Griis, Sognepræst til Eltang, har fæstet til ham med Ager, Eng, Enemærker og Indelukker, saaledes som Hans Axelsen har brugt den. Han skal svare den Landgilde, som Gaarden er sat til, være Lensmanden paa Koldinghus lydige, og han maa kun hugge i Skoven efter Anvisning af Skovfogderne. Af Møllen skal der aarlig svares 1 Ørt Mel til Sognepræsten i Eltang-Sdr. Vilstrup. — I et Brev af 20. April 1583 hedder det, at Præsten Niels Griis er død, og at Kongen ønsker, at Sognebeboerne i hans Sted skal antage Hr. Anders Bendtsen til Præst i hans Sted. — Beboerne ønsker i saa Fald, at han skal ægte Niels Griis' Enke, saa hun og hendes Børn kan blive forsørgede. Dette vil Hr. Anders Bendtsen dog ikke. Kongen befaler dog Sognemændene at antage Hr. Anders Bendtsen som Præst, saafremt de ikke ville falde i den højeste Unaade.

I et Tingvidne fra 1556 paa Øster Herredsting nævnes Præsten Niels Griis i Thorstrup ved Varde blandt Tingvidnerne. Det er jo ikke usandsynligt, at det er den Niels Griis, som før han kom til Eltang-Sdr. Vilstrup, har været Præst i Thorstrup. Det er i »Ny kirkehistoriske Samlinger«, III, han omtales som Præst i Thorstrup. Han menes forøvrigt at have været den første Præst efter Reformationen. Hans Søn, Povl Nielsen Griis, var Fæster af Annexpræstegaarden i Vilstrup.

1579 den 15. Marts udgaar der et aabent Brev, hvorved det strengelig befales Kronens Bønder herpaa Egnen (bl. a.) i Vilstrup herefter at gøre Ægt og Arbejde med Pløjning, Høstarbejde og andet til Nygaard i Starup Sogn; men de skulle alligevel være Lensmanden paa Koldinghus lydige og svare ham den Landgilde og anden Rettighed, og kun

være fri for Pløjning og Høstarbejde til Koldinghus. — Nygaard havde Kong Frederik den Anden 1578 faaet ved Mageskifte af Niels Skels Enke, Karen Krabbe. Det var én af denne Egns betydeligste adelige Sædegaarde.

1580 den 11. Marts faar Mads Morthensen, Foged i Vilstrup, Brev paa, at han maa være fri for Landgilde, Ægt og Arbejde og anden Tyngde af sin Gaard i Vilstrup, saa længe han forholder sig ærlig og oprigtig.

1594 den 6. Marts Brev til Casper Markdanner. Kongen har for nogen Tid siden efter den paa Herredagen gjorte Forordning skrevet til ham om at afkorte Mads Mortensen i Vilstrup den Benaadning, som Kongens Fader havde givet ham paa hans Gaard i Vilstrup. Da Mads Mortensen har søgt om, at Kongen fremdeles vil lade ham nyde denne Benaadning, skal Casper Markdanner indtil videre lade ham beholde Gaarden paa de i Kongens Brev ommeldte Betingelser.

Brev af 20. November 1617 til Lensmanden paa Koldinghus, Otto Brahe Pedersen. Disse Brevvisere Hans Andersen og Jens Jensen af Vilstrup i Bruske Herred har berettet, at deres Gaarde i Paaskehelligdagene er brændte ved en uforvarende Ildebrand med alt, hvad de ejede, og derfor anmoder om at maatte blive fritagne for dette Aars Landgilde, og at de maatte faa noget Tømmer til deres Gaardes Genopbyggelse. Da Jens Jensen endvidere har berettet, at han har haft 20 Sider Flæsk at røge for Koldinghus, hvilke ogsaa er brændte, skal Otto Brahe lade ham være fri for at betale disse 20 Sider Flæsk, saafremt han finder hans Beretning sandfærdig. — (Jydske Tegnelser, S. 275).

1592 den 26. November faar Sognepræsten i Kolding Hr. Jens Sørensen paa Livstid Stadfæstelsesbrev paa Kronens Part af Korntienden af Vilstrup Sogn, hvoraf der aarlig svares: 4 Ørte Rug, 4 Ørte Byg og 3 Ørte Havre til Kronen. NB. 1 Ørt Rug lig 10 Skp., 1 Ørt Byg lig 12 Skp. og 1 Ørt Havre lig 20 Skp.

I »Gamle jydske Tingvidner nævnes som et af Vidnerne

paa Brusk Herredsting 12. Januar 1465 Nis Andersøn i Vilstrup. Tingvidnet angik Jord paa Fredsted Mark, som Iver Vind af Møgtved, det gamle Navn paa Nygaard, fik Lavhævd paa Herredsfoged var da Jes Hviid, men ved et Tingvidne 14 Aar senere er Væbneren Weyt Person i Haastrup Herredsfoged i samme Herred. — Forhen var der i hvert Herred en Herredsfoged.

Der var en Herredsfoged, en Herredsskriver og en Delefoged, og som Meddommere var der Sandemænd og Ransnævninger. Sognepræsterne havde to eller flere Medhjælpere, efter Sognets Størrelse. Undertiden var de tillige Kirkeværger. Medhjælperne skulde bl. a. hjælpe Præsterne ved at paase, at Folk levede et skikkeligt og ærbart Levned.

De gamle Herredsfogder, Herredsskrivere og Delefogder var Gaardmænd, der boede i det Herred, hvori de varetog disse Bestillinger. Delefogden ordnede Herredets Pengevæsen. — Af disse Bestillingsmænd kender jeg kun enkelte af Navn, nemlig: Jes Hviid, der nævnes 1465, Weyt Person, der boede i Haastrup, han var Væbner og nævnes 1465 og 1479, Bertel Hansen i Eltang 1578, Søren Haar i Vester Nebel 1468 og Jens Bertelsen Høg, han boede en Tid i Follerup og havde en Halvgaard i Pjedsted i Fæste, boede maaske ogsaa der i Svenskekrigens Dage 1657—60. 1667 boede han i Herslev, hvor han da havde en Strid med Præsten Hr. Jens Jensen i Anledning af et Optrin i Herslev Kirke Søndag den 21. April, da Herredsfogdens Kone, Sofie Høgs, var i Kirke efter en Barnefødsel og ofrede for lidt til Præsten, fordi hun ikke var bleven behandlet som andre Dannekvinder, der indførtes i Kirken efter Barnefødsler. Herredsfogden flyttede fra Herslev til Skovsgaard, og her døde han 1696 i en Alder af 78 Aar. (Se om denne Strid i min Bog om Herslev og Viuf Sogne). Af Delefogder nævnes Jens Sørensen Grøn omkring 1640—50 paa Landerupgaard, Christen Harboe i Viuf ca. 1660 og Hans Staffensen i Almind omkring 1370. — Af Herredsskrivere: Anders Sørensen Haar i Bramdrup, død 1649, hans Ligsten er i

Bramdrup Kirke, Peder Jensen Ravn, der en Tid boede paa en Gaard i Haastrup, og da var Herredsskriver baade i Brusk og Holmans Herreder. Han døde paa sin Fødegård i Skærup 1687. Hans Broder, Jens Jensen Ravn, blev hans Eftermand som Herredsskriver i Brusk Herred. Han boede i Haastrup paa den Gaard, der nu kaldes »Pedersminde«, og døde 1723.

Fra 26. Decbr. 1718 til 30. Decbr. 1770 var der Birketing i Viuf, og Birkedommere var da: Thommas Ebbesen fra 1718, der 1733 efterfulgtes af Hans Panck, og hans Eftermand var Hans Sonnin. — I Brusk Herred synes Tingstederne at have flyttet omkring i Herredet. Det holdtes i tidligere Tider under aaben Himmel. I Haastrup er der en Høj Syd for Byen, der kaldes »Tinghøj«, og et Par Marker Syd for Herslev bærer Navnet »Thinggaard. Disse 2 Navne tyder paa, at der paa disse 2 Steder har været holdt Ting.

Flere af Herredsfogderne i Elbo Herred har haft Bolig paa Gaarden Søholm, der laa ved Holm Sø i Tavlev Sogn. Hos én af dem, Claus Hønborg, kom Kong Frederik den II. ret ofte, naar han var paa Jagt i denne Egn, 1583 var han der den 18. Febr. og den 18. Juli, og 1584 var han der den 23., 24. og 25. Septbr., og 1587 var han der den 13. og 14. Januar. Der maa jo have været rummelige Bygninger paa Gaarden i hine Dage, naar Kongen med Følge kunde bo der. 1588 udsteder Kongen et aabent Brev til Claus Hønborgs Hustru, Margareta, om, at hvis hun overlever sin Mand, maa hun beholde Gaarden i Holm, som Claus Hønborg nu bor paa, saa længe hun sidder Enke, fri for Indfestning, Landgilde, Skat, Ægt, Arbejde og anden Tyngde, hvorhos hun skal have fri Olden til 12 Svin, naar der er Olden. Men hun skal saa holde Gaarden i god Stand, holde de Losementer og Gemakker, som Kongen har ladet bygge der, ryddelige og iøvrigt sørge for at have godt Forraad, saa Kongen, naar han kommer did, kan faa, hvad han behøver til sin Underholdning.

Frederik den II. var ogsaa 1583 i Vilstrup. Han døde som bekendt 1588, og Claus Hønborg 1593, men hans Enke, Margrethe, har ogsaa Gaarden 1596, og da er Claus Hønborgs, og vel ogsaa hendes Søn, Jakob Clausen, Herredsfoged. Det var han bleven beskikket til den 2. Marts 1594. En ganske kort Tid havde Anders Pedersen i Børup haft Bestillingen efter Claus Hønborgs Død. 1634 og 35 bor Herredsfoged Hans Jensen paa Søholm, og 1648 og 1672 har Herredsfoged Jakob Thomsen Harboe den i Fæste, og han døde det sidstnævnte Aar, efterladende sig en Enke, Maren Thuesdatter, og 6 Børn, én Søn, Thomas Jakobsen, som bor i Hjelmdrup, og 5 Døtre. — 1688 har Søholmgaard 12 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Hartkorn og 3 Fdk. Skovskyld, og Fæsteren af den hedder Jens Vognsen.

Egnen heromkring led meget under Svenskekrigen 1657—60, derom vidner Beretningerne i Egnens Tingbøger fra 1662—63. I Erritsø var da 28 Gaarde, hvoraf de 8 havde 2 Beboere; om disse Gaarde hedder det, at de 11 er øde og paa 5 andre, at der er opsat en liden Hytte, eller, at der er bygget lidt igen. I Brædstrup By er 11 Gaarde, deraf siges de 7 at være øde, og om 3 af de andre, at der er »sat en liden Hytte paa Stedet igen«. I Højrup er der 13 Gaarde, og om dem hedder det, at de enten er ruinerede eller øde, og det staar ikke staar bedre til med Herslev Bys 18 Gaarde.

I »Historisk Tidsskrift«s 8. Række 3. Bind skriver Thyge Søgaard om Tilstanden i Vejle Amt efter denne Krig bl. a.: »Før Krigen havde der været god Velstand paa Egnen. Mange Selvejerbønder sad i gode Kaar. Bondeboer, der blev opgjort før Krigen, var efter hin Tids Forhold ret betydelige, 300—400 Rigsdaler; men efter Krigen gik saa at sige alt tabt. Børnene mistede den dem fra Aar i Forvejen tillagte Arv, og de maatte saa med deres Moder eller Værge forlade deres Hjems brændende Tomter. Saaledes hedder det, at Fjenderne og Krigsfolket (Polakkerne) ganske havde ruineret og nedbrudt den Gaard i Højrup, som Salig Jørgen Jensen paaboede og aldeles bortplyndrede hans og hans

Hustrus Gods og Formue. — Salig Christen Hansen i Eltang havde været en velhavende Mand; men hans Gods og Formue var af Fjenderne og Krigsfolket bleven lagt øde og deres Gaard og Huse afbrændt, saa de er ganske derover geraadet i stor Armod, og baade hans Hustru og Børn havde gaaet og betlet deres Føde paa fremmede Steder«.

Slotsmøllen ved Kolding blev afbrændt. Ligeledes blev Landerupgaard i Vilstrup Sogn i Fejdetiden afbrændt og opbrudt og er ganske øde. I Vester Nebel Sogn blev alle Steder paa 4 nær afbrændte. — Paa Hans Hansens Gaard i Stenderup findes 15 Fag Hus, og der fattes 24, paa Mads Madsens Gaard er 10 Fag, der fattes 40, paa Niels . . . findes kun Nederdelen af 11 Fag, der fattes 30 Fag, Sønnen er Soldat, Mads . . . er øde undtagen 6 Fag, der fattes 34 Fag. Paa Præstegaarden er der 28 Fag Hus, og der mangler 40 Fag. I Sønder Vilstrup er der 9 øde Gaarde og Huse, ellers er det med Resten saa nogenlunde som i Stenderup. Om Præstegaarden der hedder det, at den under Krigen blev ganske ruineret og næsten øde. Salshusets Vægge var opsatte af Gærdsel, og til Præsten var bygget en lille Kvist paa 3 Fag, de øvrige Huse var i lignende Stand. Paa Herslev Præstegaard var Salshuset afbrændt, og der var sørget for Præsten ved at indrette nogle Fag Hus til hans Ophold. Gaardens Udhuse var ogsaa bleven lagt øde under Krigen.

I Brusk Herreds Tingbog i Viborg Landsarkiv fra 1669 fortælles, at 29. August nævnte Aar var der Barselgilde hos Gaardmand Søren Jensen i Vilstrup, og at paa Herredstinget vidnede 8 Mand, at deres Soldat, Johan Heckt, som er der tilhuse, lod berette, at da saa og hørte de, at der faldt nogle vigtige Ord fra Sergenten Monsjør Bauer til Gmd. Anders Olufsen i Vilstrup, hvorover Anders Olufsen stod op og sagde: »Jeg vil gaa hjem til min fattige Hustru og smaa Børn, efter som her intet er at fortjene længere for mig«, og dermed udgik han af Stuen, og ikke havde han videre Klammeri udi i Huset i nogen Maade, og at Soldaterne, som var tilstede, nemlig Claus Rejnholt, som

død blev, Henrik Garbest af Fredericia og Bartolomæus Trommeslager gik efter hannem af Huset udi Gaarden med blottet Degen, men ikke, da de udkom saa, hvorledes det udgik. I lige Maade fremstod Laurids Lauridzen, Iver Buck, Maren Mouritsdatter, Maren Jensdatter og Lauritz Thommesen af Vilstrup, som vidnede og bestod hver for sig at forskrevne Tid, der de hørte Klammeri og Allarms Udførelse i deres Huse og Gaarde, som de bebor og er tilhuse nuværende i Nabolaget ved Søren Jensens Gaard, og at hannem eftersøgte ud paa Gaden nogle Soldater med blottede Degener, og de hørte vel, at der vankede Hug; men ikke de saa for Nattens Mørke, hvorledes det afgik. Dog hørte de og kendte de Anders Olufsens Røst, at han raabte, at de skulde lade ham være i Fred, eftersom han intet vilde have med dem at bestille. — Endnu vandt ligeledes Mads Hansen af Højrup, at imidlertid han kom kørende med sin Husbonds Vogn fra Kolding, hvor han havde været i Kongelig Majestæts Ægt og var paa Vilstrup Gade og saa, at Soldaterne søgte efter Anders Olufsen med blottet Degener og hørte, at denne begærede, de vilde lade hannem være i Fred, han vilde intet have med dem at bestille, men han kunde ikke for Nattens Mørke se, hvorledes det afgik. Det bad han Gud til Hjælper paa. — Saa fremlagde Hans Bertelsen i Eltang en skriftlig Kundskab saalydende. »Anno 1669 den 30. August blev jeg underskrevne Claus Badskjær afhentet til Tved for at forbinde Anders Olufsen i Vilstrup, som fandtes huggen i hans venstre Skulder, slem Skade udi, og forne Anders Olufsen beklagede sig for mig, at nogle Soldater havde gjort ham den Skade. Det beken- der jeg med egen Haand, Claus Torbenn Badskjær. Derhos fremvistes og for Retten Anders Olufsens Klæder, han var udi, der Soldaterne gjorde ham den Skade, nemlig en lod- den Trøje og en Skjorte, hvilken Trøje fandtes at være gennemhugget i et stort Hug bag paa venstre Skulder, som syntes med samme Hug at være gaaet igennem Skjorten og i Kroppen, eftersom Skjorten for samme Sted var gen-

nemhugget og ganske blodig, og her foruden fandtes 3 Hug i Trøjen bag paa Ryggen, og fremsatte forne Hans Bertelsen berørte Henrik Garbest, Bartollomæus og Jørgen Trommeslager, om de kunde nægte, at de jo havde gjort Anders Olufsen samme Hug og Skade, der forannævnte (forne) Claus Rejnholtzen bekom sin Bane og Behov, men ingen af dem var tilstede til Gensvar eller Indsigelse i nogen Maade, hvorefter Hans Bertelsen et Tingvidne begærede.

Det ses senere i Tingbogen, at de 2 Soldater, Claus Rejnholt, der var barnefødt i Kolding, og Hans Backer ere ihjelslagne i Vilstrup. I Eltang Kirkebog i Viborg Landsarkiv ses, at Hans Bertelsen boede paa Eltangaard, var Sognefoged og døde 51 Aar gammel 1691, begravedes den 27. November.

I Tingbogen fra 1667 omtales følgende Videbrev fra 1648: »Der i Retten fremlagdes et Videbrev, som Grander og Naboer i Eltang haver gjort 28. Maj 1648, som i sin første Punkt formeider: For det første skal vi leje Græslæg hvert Aar den næste Søndag efter St. Voldborg paa vores Fæ, Heste og Øg og udjævne os det imellem, saa den som haver mere, skal gøre den Skjel, som haver mindre og straks paa Grandestævnet give for hver Nød 8 Skilling og for en Hest eller Hoppe 1 Mark danske paa Fællesgræsning, og hvilken Mand, som er Grandfoged og skilles derved, skal gøre alle Lodsejere og deres Hustruer et Gilde, som hans Formand gjort haver, og hver Mand skal tage sin Hustru med sig, uden naar hun haver lovligt Forfald. Hvo det ikke gør, bøder $\frac{1}{2}$ Tønde Øl i Lauget, hvilket samme Videbrev her i Dag for Retten blev læst og paaskrevet. — Saa mødte Thomas Jensen og dertil svarede, at han ikke havde mere Kvæg end sin (hans) Lod kunde taale og ydermere svarede Thomas Jensen, Hans Bull, Hans Iversen og Mads Pedersen, at de ikke mere kunde staa ved samme Videbrev, men det opsiger, og at de vilde gøre et nyt Videbrev efter den Manner, de haver i andre Byer, hvorimod Hans Bertelsen sva-

rede, at han gerne vilde samtykke i et nyt Videbrev, naar de betaler det gamle«.

I Eltang-Sdr. Vilstrup Kirkebog staar bl. a.: »1683 begravedes Hans Hansen i Stenderup, en gammel, trofast Danemand, 73 Aar gammel«. 1684 »Niels Pedersen Kyed i Bjært, som efter nogen Hidsighed, han havde med en Rytter, som til en Tid var indtaget hos hannem, blev af samme Rytter paa skjælmerisk og morderisk Vis ihjelskudt, da han sad ved sit Bord og vidste af ingen Fare. Han blev dræbt Lørdag den 5. Juli og begravet Onsdag den 9. Juli«.

1711 skriver Pastor Emmelev om sin afdøde Hustru: »O Hjærtesaar, min allerkæreste og alleryndigste Hustru og Husmoder, Birgitte Thomasdaatter, som efter en Maanedes ustanden Sygdom og Sengeleje døde for mig 3dje Paaske-dag den 7de Aprilis, blev hæderligen begravet udi Eltang Kirke Tirsdagen den 14de Aprilis 81 Aar gammel: Mit Endeligt blive som hendes. Amen«. Han døde 7 Aar efter. — 1715 den 17. Marts begravedes Gaardmand Hans Hansen (Højrup), en god, ærlig Mand og Kirkeværge udi Vilstrup Kirke, 51 Aar gl. Samme Aar, den 24. Marts, begravedes hans Hustru, Mette, hos sin Salig Mand udi Vilstrup Kirke, 65 Aar gl.«. — NB. Hans Hansen i Vilstrup var Morbroder til min Tipoldefader, Selvejergaardmand Hans Hansen Griis i Højrup, der var født 1716, død 1789. J. J. Ravn.

I Kirkebogen fortælles ogsaa, at en Rytterbonde i Vilstrup, hvis Kone 8 Dage før Jul 1699 havde givet 2 Tiggerkvinder Husly i sit Hus i Mandens Fraværelse, blev kvalt af dem og i lang Tid efter sin Død henstod i en aaben Grav, indtil disse Kællinger ved Landstingsdom, særlig den ene af dem, Bodii Nielsdatter, var bleven dømt og henrettet for sin Gerning. Konen begravedes først den 25. April 1700. — I flere Kirkebøger har jeg set, at Folk, der er kommen ulykkeligt af Dage i hine Tider, at Ligene af dem har henstaet i aabne Grave, til Dødsaaarsagen er bleven opklaret.

Paa Vilstrup Kirkegaard findes bl. a. en Krigergrav, en

Ligsten over Frøken Mette Bertelsen fra Landerupgaard, og en over Hans Sejdelin (et støbt Kors) med Indskrift: Hans Sejdelin, f. 19. Decbr. 1731, d. 21. Febr. 1801. Det er vist Avditør Sejdelin, der ved Ryttergodsets Salg købte Skovs-gaarde og Møsvraa. Han er Stifter af 2 Legater.

P. Eliassen meddeler i Koldingbogen, at 1660 den 8. Sep-tember blev det befalet, at Blyet paa Vilstrup Kirke skulde tages ned og bruges til dermed at færdiggøre Koldinghus Kirke og Huse. Vilstrup Kirke skulde saa tækkes med Tag-sten. 1559 sendte Kolding By 1000 Tagsten til Vilstrup Kirke i Bytte for en lille Klokke. — Grunden til, at Vil-strup Kirke ligger uden for Byen, siger Sagnet, hidrører fra, at man, da den skulde bygges, ikke kunde blive enige om Stedet, hvor den skulde opføres; men, at man saa bandt 2 Stude sammen om Aftenen og bestemte, at hvor de laa næste Morgen, skulde Kirken bygges. — Det er forøvrigt et Sagn, der fortælles om flere Kirker, der ligger paa en-ligt beliggende Steder.

Præstens Medhjælpere: 1629 den 27. Marts udkom en Forordning »om Kirkens Embede og Myndighed mod ubod-færdige«. Denne Forordning førte til, at Præsten fik de saakaldte »Præstens Medhjælpere«. Deres Antal var 2 eller 4 efter Sognenes Størrelse. De valgtes blandt de gudfryg-tigste og oprigtigste, ivrigste og bedste Sognemænd, helst Kirkeværger og Fattigforstandere i Byerne, de tilforord-nedes hertil af Lensmanden, Bispem og Præsten. — Med-hjælperne samledes hos Præsten mindst 4 Gange om Aaret. Man skulde raadslaa om, hvad der kunde tjene til Guds Ære og Menighedens Oplysning, og Hovedformaålet var at komme Laster tillivs, som var af den Beskaffenhed, at de med sædvanlig Rettergang ikke saa bekvemmelig er at afskaffe eller bevise: saaledes Forsømmelse af Kirke- og Altergang, Misbrug af Helligdage, Sværger og Banden, ond Forligelse mellem Ægtefæller, Strid mellem Forældre og Børn, idelig Drukkenskab og letsindig (færdig) Tale, ubillig Fordel ved Køb og Salg, ulovlig Aager og Gerrighed m. v.

— Medhjælperne skulde ved deres Udnævnelse aflægge Ed overfor Præsten, og den lød saaledes: »Jeg N. N. udvalgt til denne min Sognepræsts Medhjælper lover og tilsiger, at jeg med Troskab vil forestaa dette mit kristelige Embede og af yderste Magt og Formue søge forestaa og befordre Guds Ord, samt Kirkens og de fattiges Gavn og Bedste. Præsten i Kirkens Disciplin at gøre tilbørlig Bistand, som her i 5 Artikler er sagt, saasom jeg vil svare for Gud og kristelig Øvrighed, saasandt hjælpe mig Gud og hans helige Evangelium«.

FRA BRUSK HERREDS HERREDSBOG 1690

I Pastor Peter Clausen Emmerlevs Beskrivelse fra 1690 i Herredsbogen skriver han bl. a. om Eltang og Vilstrup Sogne: »Offer til de 3 store Højtider aftager snart aarligen og kan neppelig strække sig hver Højtid til 18 Sletdaler. Men St. Hansrente, Julerente og Paaskerente vides ej af«.

Om Præstegaarden hedder det:

»Maa jeg beklage, at Præstegaarden med alle mine fattige Midler ved en ulykkelig Ildebrand desværre, blev totaliter lagt i Aske 1683, som var paa det tredie Aar, siden jeg kom her til Stedet. Noget har jeg siden faaet bygget, hvortil hans Højærværdighed, min velædle Hr. Biskop, Dr. Christen Lodbergh har forstrakt en Del, som endnu desværre, mig til daglig Græmmelse, staar ubetalt, foruden hvis jeg andre for samme Bygning skyldig er bleven. Samme højnødvendige Bygning er endnu ej indkøbt, men maa foruden den Rente de Godtfolk kan tilkomme, som har hjulpen mig til Bygning, endnu aarlig give 6 Rigsdaler til de fattiges Direktører i Kjøbenhavn, Gud ved det falder mig saare tungt. — Anlangende Præstegaardens Capacitet i Grunden med alle sine tilliggendes Marker og Agre, da har det sig saaledes. Al den Grund og Jord i Skov, Eng og Mark, som ligger til den liden By Stenderup, har de gamle Grander i forrige Tider afdelt i 16 Ottinger, hvoraf Præstegaarden

tilkommer de 4 Ottinger i Skov, Eng og Mark, saa at Præstegaardens Ager ihvor den findes, bør at være 4 Ottinger i Bredden imod de andre, men nu findes samme Ager i hvert Fald al Stenderup Mark over beliggende mellem mine Naboers, Jesper Madsens og Hans Hansens Lodder, hvilket er at forstaa om Skovmaal og Engebund, undtagen udi et Fald, nemlig i Buckflods Fald, hvor Jesper Madsens Formand i Salig Hr. Hanses Tid (Hans Christensen 1607—50) har ved Mageskifte bekommet den nordeste Ager Præstegaarden tilhørig, og derimod igen udlagt og afstanden en Ager paa det Fald, som kaldes Damdal af deres Selvejergaards Grund til Præstegaarden, hvilket Amtmanden paa Koldinghus i de Tider har ratificeret, saasom derpaa findes et gammelt Dokument hos bemelte Jesper Madsen. Nok findes her foruden en liden indgjerdet Toft Vesten for Gaarden, kaldet Stenderup Enemærke, som ogsaa af Arildstid har fuldt Præstegaarden, og tilligemed den anden Præstegaardens Grund i Jordmaalingen blev overslagen, saa at den ganske Jord og Grund med efterfølgende Gadehuse, som Præstegaarden tilligger er takseret i Matrikullen for 7 Tdr. 2 Skpr. 3 Fdkr. 1 Alb. — Paa Præstegaardens Bygning har jeg tilvisse siden den ulykkelige Ildebrand indtil Dato anvendt 350 Sletdaler, hvorover jeg er geraaden i stor Gæld, endog bemelte Bygning er kun endnu slet og ret baade inden og uden, Gud naade den, der saaledes nødes til at bygge; thi om jeg kunde leve den Dag, at jeg med Guds Hjælp kunde faa Gaarden indkøbt, vil dog Værdiet i sin Tid ej rettes derefter, som Forerfaring lærer. — Inventarium til Præstegaarden ved min Ankomst fandtes ej noget, men maatte betale, hvis (hvad) mig paa Skiftet efter min Salig Formand blev overdraget. — Huse Præstegaarden tilhørigere ere disse:

Udi Stenderup findes tvende smaa Gadehuse. Et, som Axei Nielsen iboer, og er bygget paa det Sted, hvor Præstegaarden i forrige Tider har standen og blev afbrændt i Salig Hr. Hanses Tid, samme Hus giver aarligen til Præste-

gaarden 1 Rigsdaler. Det andet Hus findes paa forbemeldte Præstegaards Enemærker, som tilforne har skyldet af samme Enemærke til Præstegaarden 10 Skpr. Rug, men som jeg nu selv bruger samme Jord og Enemærke, faar jeg ikkun nogle faa Dages Arbejde deraf i Høstens Tid om Sommeren. — Udi Eltang findes et Hus, dog nu hel brøstfældig, som alle Tider har fulgt Præstegaarden, og alle mine Formænd har haft og nydt nogens Paaankelse eller Indpas i nogen Maade saavel som jeg selv ogsaa, indtil forleden Aar som var 1689, da det af den nuværende Amtmand paa Koldinghus er henlagt til Slottens Have, hvor Manden nu aarligen efter Beretning skal gøre een Ugedag. Vel beklagede jeg mig derover for Amtmanden i Fornaabning, jeg ligesaavel udi hans, som i de forrige christlige Amtmænds Tider, det maatte have beholdet; men han svarede mig, at det var taget til Kongelig Majestæts Fornødenhed, hvorfor jeg og i dybeste Underdanighed henstiller det til min allernaadigste Arvekonges og Herres allernaadigste Vilje og Behag, hvad herved skal gøres. — Udi Vilstrup findes ogsaa et lidet Præstebolig (Bol), hvoraf aarlig tilforne er given 1 Rigsdaler, men som Folkene, der sidder udi, nu ere forarmede, bekommes ej videre end nogen Sommergerning i Høstens Tid.

Annexgaarden er holden temmelig ved Bygning og Hævd. Landgilde gives aarligen deraf som følger:

Til Martinidag 15 Skjæpper Rug, 12 Skp. Byg, 20 Skp. Havre, 1 Brændevin, naar Olden falder, ellers 3 Mark i Stedet, naar der ikke er Olden, item een Gaas. — Til St. Hansdag gives 2 Lispund Smør, 2 Høns og 1 Snes Æg. — Sæden til samme Annexgaard kan være som til een af de andre Gaarde der i Byen, som ere 17 i Tallet, og har lige Lod i Mark og Skov og ligger i alle Fald hos hinanden efter Rad. Kan saaes dertil ungefær 2 Tdr. Boghvede, 2½ Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg og 6 eller 7 Tdr. Havre. Sdr. Inventarium til samme Gaard findes intet, uden hvis der saavel som paa andre Steder kan paa Skifte udsættes til Gaar-

dens Fremskaf, naar den iboende frafalder (affalder). Hvad Skatterne sig angaar, som gives af bemeldte Annexgaard, maa jeg saavel som andre fattige Gejstlige udi dybeste Underdanighed erkende og favne den store højkongelige Naade, hvormed hans Kongelige Majestæt haver anset saadant kristelige Gods, at deraf endnu ej gives uden halv Skat imod andet Proprietærgods at regne, hvilket Kongernes Konge, den højeste Gud selv rigeligen vederlægger vor allernaadigste Arvekonge og Herre her timelig og hisset evig. —

De præstelige Indkomster angaaende findes ingen hos mig, men har nok udi vor allernaadigste Arvekonges Christian Qvinti danske Lov (Chr. 5te), om Indkomsterne derefter ikun rigtigheden kunde bekommes.

Ønsker derfor af inderste Hjærte, at Gud selv naadeligen af det høje vilde betale vor allernaadigste Arvekonge og Herre, og til det bedste tænke paa det ganske Kongelige Arvehus for saadan høj Kongelig Omsorg for os fattige Gejstlige, at vi fremdeles under saa Gudeligt Regimente med allerunderdanige Devotion, Lydighed og Forbøn for vor Guds salvede saaledes kunde staa paa vor Vagt for vor Gud selv, at vi kunde redde baade vores egne, saavel som deres Sjæle, som os hører og saaledes omgaas med dette timelige og forfængelige, at vi en Gang kunde naa og række til det evige og uforkrænkelige. Amen«.

Skrevet udi Stenderup Præstegaard den 4. Aprilis Anno
1690

af

Hans Kongelige Majestæts min allernaadigste Arve Konges
og Herres tro Undersaat og Forbeder

Peder Claussen Emmerleff.

JORDEBOG FOR KOLDINGHUS LEN 1625 (DANSKE KANCELI)

Vilstrup:	Udsæd:		Rug		Byg		Havre		Hø Læs
	Tdr.	Skp.	Tdr.	Skp.	Tdr.	Skp.	Tdr.	Skp.	
Laurids Thuordsen	1	2	1		2½			4	
Staffen Hansen	1	2	1		2½			4	
Niels Jensen Raffn	1	2	1		2½			4	
Niels Andersen	1	2	1		2½			4	
Niels Thomsen	1	2	1		2½			4	
Peder Madsen Buck	1	2	1		2½			4	
Staffen Jepsen	1	2	1		2½			4	
Pouel Hansen	1	2	1		2½			4	
Henning Pedersen	1	2	1		2½			4	
Jens Jensen	1	2	1		2½			4	
Peder Madsen Hvid	1	2	1		2½			4	
Jens Staffensen	1	2	1		2½			4	
Hans Nielsen Gjødsen	1	2	1		2½			4	
Hans Andersen	1	2	1		2½			4	
Adam Nielsen				4				1	

I Landgilde svarer hver af de 14 Gaardmænd 1 Otting Smør, 1½ Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1½ Ørte Havre, 1 Brændsvin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 21 Skilling 1 Alb. danske. — 1 Ørt Rug lig 10 Skp., 1 Ørt Byg lig 12 Skp. og 1 Ørt Havre lig 20 Skp. 21 Skilling 1 Alb., danske 1 Otting Smør.

Hans Pedersen Skomager.

Hans Ibson Heils.

Peder Andersen.

Frands Nielsen.

Oluf Andersen.

Hjerre Sørensen Smed.

Ingen Udsæd. 21 Skilling og 1 Alb. danske.

Skovgaard:

Olaf Bertelsen	1	4	1		2		5
Hans Nielsen	1	4	1		2		6

Landgilde som i Vilstrup; dog 2 Ørt Rug i Stedet 1½ Ørt

Landerupgaard.

Willads Nielsen	1		1		2		6
-----------------	---	--	---	--	---	--	---

1½ Ørt Rug, 1½ Ørt Byg, 1½ Ørt Havre, 1 Fdk. Smør,
1 Brændsvin, 1 Lam, 2 Høns, 1 Gaas. 2 Mark 10 Skilling 2
Alb. danske.

JORDEBOG FOR KOLDINGHUS LEN

1640—41

Vilstrup Sogn og By:

Laurids Thuordsen.
Staffen Hansen.
Niels Jensen Raffn.
Niels Andersen.
Niels Thomsen.
Peder Madtzen Hvid.
Jens Steffensen.
Iver Jensen.
Henning Pedersen.
Jens Jensen.
Anders Hiarresen.
Jens Andersen.
Niels Rasmussen.
Thammes Hansen.

Gaardmænd. Landgilde som 1625.

Adam Nielsen.
Hans Pedersen.
Peder Hansen.
Hans Skræder.
Anders Jensen.
Hans Olufsen.
Thammes Laurdtzen.
Husmænd.

Skovsgaard:

Jens Hansen.
Oluf Bertelsen.
Gaardmænd.

Landerupgaard:

Søren Jensen.

Landgilde som 1625.

Summarium over forskrevne Vilstrup Sogn: 1640—41.

Penge 8 Daler 21 Skilling 1 Alb.

Rug 33 Tdr. 1 Skp.

Byg 26 Tdr. 2 Skp.

Havre 63½ Tdr. 2 Skp.

Smør 2 Tdr. 1½ Fdk.

Brændsvin 17.

Lam 17.

Gæs 17.

Høns 34.

JORDEBOG FOR KOLDINGHUS LEN

AAR 1660—61

Vilstrup By:

Thord Lauridsen, Krongaard, Hartkorn	8	Tdr.	2	Skp.
Anders Ollesen, Krongaard. Hartkorn	8	—	2	—
Ruineret og ingen Sæd.				
Thomas Sørensen, Krongaard. Hartkorn	8	—	2	—
Niels Andersen, Krongaard. Hartkorn	8	—	2	—
Mogens Nielsen, Krongaard. Hartkorn	2	—	2	—
Bertel Hansen, Krongaard. Hartkorn	8	—	2	—
Thomas Nielsen, Krongaard. Hartkorn	8	—	2	—
Ganske ruineret og ingen Sæd.				
Iver Jensen, Krongaard. Hartkorn	8	—	2	—
Peder Pedersen, Krongaard. Hartkorn	8	—	2	—
Ruineret og ingen Sæd.				
Søren Jensen, Krongaard. Hartkorn	2	—	2	—
Henrik Jørgensen, Krongaard. Hartkorn	8	—	2	—
Ganske afbrændt og nederbrudt og ingen Sæd.				
Jens Andersen, Krongaard. Hartkorn	8	—	2	—
Niels Rasmussen, Krongaard. Hartkorn	8	—	2	—

Peder Hansen, Krongaard. Hartkorn 8 Tdr. 2 Skp.
 Ruineret og ingen Sæd.

Peder Henningsen, Kronbol	2	Tdr.	1	Skp.	1	Fdk.	1	Alb.
Peder Ollesen, Kronhus,	2	—	5	—	1	—	1	—
Morten Ollesen, Kronhus,	2	—	5	—	1	—	1	—
Hans Skræder, Kronhus,	2	—	5	—	1	—	1	—
Niels Mortensen, Kronhus,	2	—	5	—	1	—	1	—
Jens Jensen, Raffn, Kronhus,	2	—	5	—	1	—	1	—
Peder Jensen, Kronhus,	2	—	5	—	1	—	1	—

Er afbrudt og ingen Sæd.

Skovsgaard:

Jørgen Jochumsen, Krongaard, 17 Tdr. 6 Skp. Hartkorn.
 Ruineret og ingen Sæd.

Landerupgaard:

Jens Sørensen Grøn, Krongaard, 11 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1
 Alb. Hartkorn. Afbrudt af de Svenske og haver ingen Sæd.

Landgilden for samtlige Ejendomme er som 1625 og
 1640—41. Det bemærkes dog, at de to Gaarde i Skovsgaard
 er sammenlagte til én Gaard. Landgilden af denne Gaard
 bliver derfor 2½ Mark 2 Skilling 2 Alb. 4 Ørte Rug, 2 Ørte
 Byg, 3 Ørte Havre, 2 Otting Smør, 2 Brændsvin, 2 Lam,
 2 Gæs og 4 Høns.

GAARD- OG HUSMÆND EFTER MATRIKEL 1688 I VILSTRUP

1. Jørgen Jensen, Hartkorn 5 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. $\frac{4}{7}$ Alb.
2. Henrik Jørgensen.
3. Thord Lauritzens Enke.
4. Mogens Nielsen.
5. Poul Hansen og Morten Adamsen.
6. Steffen Nielsen og Peder Basse.
7. Frederik Mortensen og Peder Hansen Griis.
8. Peder Christensen.
9. Jens Iversen.

10. Anders Olufsen.
11. Jens Thomsen.
12. Christen Jensens Enke.
13. Mads Iversen.
14. Niels Thomsen.
15. Niels Griis og Jep Pedersen, Annexpræstegaard.

Søren Lauritzen, Husmand.
 Christen Nielsen, Husmand.
 Lauritz Lauritzen, Husmand.
 Hans Sørensen, Husmand.
 Hans Hansen, Husmand.
 Peder Nielsen, Husmand.

Skovgaard:

Jens Bertelsen Høg.
 Hans Hansens Enke og Søren Pedersen.

Landerupgaard:

Mads Madsen Beck.
 Et øde Møllested, Christen Rasmussen.

Skov til forbenævnte By (i Følge gl. Matr.) 2 Skp. (i Følge ny Matr.) 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.

Udi bemelte Skov er Skovsgaarde participerede lige med de andre. Af et omtvistende Overdrift (i Følge ny Matr.) 2 Skp. 2 Alb.

Markbog Nr. 837 af Christian V Matr. af 1688.

Vilstrup By al Krongods.

Er 17 Gaarde, er lagt til hver Gaard, som er lige gode 17 Høffder, og naar Marken hviler, kan den græsse til hver Gaard 2 Høffder.

Skoven takseret for 17 Svin.

Skovsgaards Græsning i Enemærket, som er 2 Gaards takseret for 8 Fæes Høffder, haver Skovsgaard foruden disse 8 Høffder lige fælles Græsbeed med Vilstrup Mænd. Haver fornøden Ildebrand med Gærdsel og Staver.

Landerupgaards Enge takseret for Mosehøe 2 Læs, og god Høe 8 Læs.

Fædrift takseret for 16 Høffder, en Hesthaffve, 4 Bæster, og naar den besaaede Mark hviler, bruges en Part af Fælledet, dog eraget højst med det, som bruges i Stedet for 3 Fæs Høffder, er tilhobe aarligen 19 Høffder.

BREVE, DOKUMENTER OG AKTER VEDR. KOMPLETTERING AF RYTTERGODSET I DANMARK

D. JYLLAND VEDR. I. 4—5. (JORDEBOG 1685)

Gaard Nr. 1688, 1. Jørgen Jensens Enke i Vilstrup.

Sæd aarlig: 18 Skpr. Rug, 1½ Tdr. Byg, 5 Tdr. Havre, 1 Tdr. Boghvede. Indavlingen 12 Trave Rug, 15 Trave Byg, 18 Trave Havre, 2 Læs Boghvede, 8 Læs Hø. Har 2 Bæster, 2 gamle dito udlefvede, 2 Køer, 6 Faar og 2 Svin. Anno 85 bekommet Laanekorn 2 Tdr. Rug. 10 Skpr. Byg, 2 Tdr. Havre. Kan ej i Aar betale. Var formedelst slet Tilstand 1½ Tdr. Hartkorn afslagen, men da ingen Afslag maatte nydes, og Bæster af Skab, Kvæget af Lungesyge er bortdød. Kornet i Laden helt ringe til at svare af saa højt Hartkorn befunden var. Derfor bevilges: 2 Bæster, 2 Køer og Sædekorn 1½ Tdr. Byg og 2½ Tdr. Havre. Bygninger: Salshus 13 Fag, Lade 7 Fag. Der mangler 92 Alen Leder, 4 Bjælker og 40 Lægter.

Nr. 2. Henrik Jørgensen i Vilstrup.

Sæd: 18 Skp. Rug, 1½ Tdr. Byg, 5 Tdr. Havre og 1 Td. Boghvede. Indavling befunden: 20 Trave Rug, 20 Trave Byg, 20 Trave Havre og 2 Læs Boghvede samt 8 Læs Høe. Har 4 Bæster, 4 Køer, 3 Ungnød, 3 Kalve, 3 Faar, 4 Svin, 1 Bistok. Anno 85 bekommet Laanekorn 1 Td. 5 Skp. Rug, 10 Skp. Byg og 1 Tdr. 6 Skp. Havre. Kan i Aar betale. 6 Skp. Rug, 5 Skp. Byg og 1 Tdr. 6 Skp. Havre. Formedelst tilfaldende Skade med Kvæg og Bæsters Frafaldelser, er ellers Manden temmelig. Bruget godt. Bygningerne: Salshus 11

Fag, Fæhus 10 Fag, Ladehus 6 Fag. Der mangler 99 Alen Leder og 10 Stolper.

Nr. 3. Tord Lauritzens Enke, Vilstrup.

Saar aarlig 18 Skp. Rug, $1\frac{1}{2}$ Tdr. Byg, 5 Tdr. Havre og 1 Tdr. Boghvede. Indavlingen befunden: 12 Trave Rug a 4 Skp., 15 Trave Byg a 4 Skp., 18 Trave Havre a 4 Skp., 2 Læs Boghvede a 2 Skp., 8 Læs Høe. Har 4 Bæster, de 2 gamle og udlevede, 3 Køer, 3 Ungnød, 4 Faar og 4 Svin. Anno 85 bekommet Laanekorn 1 Tdr. 5 Skp. Rug, 10 Skp. Byg, $1\frac{1}{2}$ Td. Havre. Kan i Aar betale $1\frac{1}{2}$ Tdr. Havre. Var formedelst slette Tilstand afslagen $1\frac{1}{2}$ Tdr. Hartkorn; men efter at ingen Afslag ydes, maatte intet mangles, og Bæsterne en Del er afdød af Skab. Desforuden de 2 af dem, som er levende, er gamle og fast utjenlige. Kornet i Laden saa ringe befunden, at til egen og Rytternes Brug (Underholding) var saa lidet, langt mindre til Sæden. Enken derforuden af hel slet Tilstand, derfor bevilges: 2 Bæster, 1 Ko, og til Sæden $1\frac{1}{2}$ Tdr. Byg og 3 Tdr. Havre. Bygninger: Salshus 2 Fag, der foruden noget ved Enden nedfalden, Lade og Fæhus 10 Fag. Mangler et Stuehus og 60 Alen Leder og 1 Bjælke.

Nr. 4. Mogens Nielsen i Vilstrup.

Sæd aarlig 18 Skp. Rug, $1\frac{1}{2}$ Tdr. Byg, 5 Tdr. Havre og 1 Tdr. Boghvede, Indavlet: 20 Trave Rug a 4 Skp., 20 Trave Byg a 4 Skp., 20 Trave Havre a 5 Skp., 2 Læs Boghvede a 5 Skp., 8 Læs Høe. Han har 4 Bæster, 3 Køer, 4 Ungnød, 3 Kalve, 6 Faar og 2 Svin. Anno 85 bekommet Laanekorn 1 Tdr. $3\frac{1}{2}$ Skp. Rug, 10 Skp. Byg, $1\frac{1}{2}$ Td. Havre. Kan i Aar betale Havren. Bruget er ellers temmelig godt. Manden har smaa Børn. Af Kvæget er en Del af Lungesyge bortdød. Kornet i Laden og ikun temmelig befunden, derfor bevilges 1 Koe, Sædekorn 6 Skp. Byg og 2 Tdr. Havre. Bygninger: Salshus 12 Fag, Lade og Stald 10 Fag, Fæhus 4 Fag, der mangler 33 Alen Leder og 2 Bjælker.

Nr. 5. Povl Hansen i Vilstrup.

Hans Sæd og Avling er ligesom hans Nabos, Morten Adamsens. Hans Besætning er 2 Bæster, 3 Køer, 4 Ungnød, 5 Kalve, 4 Faar, 2 Svin, 1 Bistok. Anno 85 bekom han Laanekorn 7 Skp. Rug, 5 Skp. Byg og Skp. Havre, og han kan i Aar betale. Bygninger: Salshus og Lade 12 Fag, Fæhus 4 Fag og et dito (? , ulæseligt Tal). Der mangler 81 Alen Leder og 50 Lægter.

Nr. 5. Morten Adamsen.

Saar aarlig 10 Skp. Rug, 6 Skp. Byg, 2½ Tdr. Havre og 6 Skp. Boghvede. Indavler 16 Trave Rug, 12 Trave Byg, 15 Trave Havre, 1 Læs Boghvede og 4 Læs Høe. Han har 2 Bæster, 3 Køer, 2 Ungnød, 1 Kalv, 4 Faar og 2 Svin. 1685 bekom han af Laanekorn 7 Skp. Rug, 5 Skp. Byg og 6 Skp. Havre. Kan det i Aar betale tilbage. Bruget er godt. Manden temmelig. Bygninger: Salshus med Lade i Enden 14 Fag, 4 Fag Fæhus. Mangler intet.

Nr. 6. Staphen Nielsen.

Saar aarlig 10 Skp. Rug, 6 Skp. Byg, 2½ Tdr. Havre, 6 Skp. Boghvede. Avler: befunden 8 Trave Rug a 4 Skp., Byg 8 Trave a 4 Skp., Havre 10 Trave a 5 Skp., 2 Læs Boghvede a 2 Skp., 6 Læs Høe. Har 2 Bæster, 1 Ko, 1 Kvie, 4 Faar, 1 Svin. 1685 bekommet Laanekorn 10 Skp. Rug, 5 Skp. Byg, 1½ Tdr. Havre. Kan i Aar betale 7½ Skp. Havre tilbage. Bruget er godt; men Manden ikon slet. En Del Bæster af Skab bortdøde. De øvrige, han har, er gamle. Kornet i Laden og helt ringe befunden. Derfor bevilges han 1 Bæst, og til Sædekorn 6 Skp. Byg og 2½ Tdr. Havre. Bygningerne bestaar af Salshuset 4 Fag, Lade og Fæhus 10 Fag. Han mangler 60 Alen Leder og Overdelen af 10 Fag.

Nr. 6 Peder Basse i Vilstrup.

Sæd og Avling som hans Nabo, Stafen Nielsen. Han har 2 Bæster, 2 Køer, 2 Ungnød, 1 Kalv, 4 Faar og 3 Svin. Af Laanekorn bekom han 1685 7 Skp. Rug, 5 Skp. Byg og 1

Tdr. Havre. Han kan i Aar betale 1 Tdr. Havre. Bruget er ellers godt, og Manden temmelig. En Del Bæster er af Skab bortdøde; de tvende, han har, er gamle og udlevede. Kornet i Laden er og befundet ringe, derfor bevilget 1 Plovbæst og Sædekorn 6 Skp. Byg og 2½ Tdr. Havre. Bygningerne bestaar af 7 Fag Salshus, 7 Fag Lade og Fæhus og nok et 4 Fag Fæhus. Mangler intet.

Nr. 7. Peder Hansen Griis.

Saar aarlig 10 Skp. Rug, 6 Skp. Byg, 2½ Tdr. Havre, 6 Skp. Boghvede. Indavlingen befunden: 10 Trave Rug a 4 Skp., 8 Trave Byg a 4 Skp., 12 Trave Havre a 5 Skp., 1 Læs Boghvede a 2 Skp., Høe 4 Læs. Han har 2 Bæster, 2 Køer, 2 Ungnød, 1 Kalv, 6 Faar og 2 Svin. Han har bekommen Laanekorn i 1685: 6 Skp. Rug, 5 Skp. Byg og 6 Skp. Havre. Kan i Aar betale 6 Skp. Havre. Bruget er godt. Af Kvæg er en Del bortdød af Lungesyge. Kornet i Laden og ringe befunden. Derfor bevilget Sædekorn 6 Skp. Byg og 2 Tdr. 4 Skp. Havre. Bygninger: Sals med Lade i Enden 8 Fag, Fæhus 6 Fag. Mangler 30 Lægter.

Nr. 7. Frederik Mortensen.

Sæd og Avling ligesom hans Nabo, Peder Hansen Griis. Hans Besætning bestaar af 2 Bæster, 2 Køer, 1 Kalv, 3 Faar og 2 Svin. 1685 har han laant 2 Tdr. 2½ Skp. Rug, 5 Skp. Byg og 1½ Tdr. Havre. Kan ej betale noget af Kornet tilbage. Bruget er godt. Denne Mands Bæster er gamle og fast utjenlige. Kvæget af Lungesyge bortdød. Kornet i Laden ringe befunden. Derfor bevilges 1 Plovbæst, 1 Koe, Sædekorn 6 Skp. Byg, 2½ Tdr. Havre. Bygningerne: Sals med Lade i Enden 7 Fag, Fæhus 4 Fag. Mangler 10 Sparerer og 30 Lægter.

Nr. 8. Peder Christensens Enke.

Sæd og Avling som de andre af Byens hele Gaarde. De 6 foregaaende er Halvgaarde. Hun har 4 Bæster, 4 Køer, 4 Ungnød, 3 Kalve, 10 Faar og 5 Svin. Har 1685 laant Korn

af Rug $1\frac{1}{2}$ Tdr., 10 Skp. Byg og 1 Tdr. Havre. Hun kan betale 6 Skp. Rug, 5 Skp. Byg og 1 Tdr. Havre. Kvæget er frafalden. Bruget er godt. Enken er temmelig. Bygninger: Salshus 12 Fag, Ladehus 9 Fag og Fæhus 4 Fag. Mangler 24 Sparer og 90 Lægter.

Nr. 9. Jens Iversen.

Saar og avler ligesom den foregaaende. Har 4 Bæster, 4 Køer, 7 Ungnød, 2 Kalve, 4 Faar, 1 Svin. Bruget er godt, og Manden kan svare. Bygninger: Salshus 8 Fag, Lade 9 Fag, Fæhus 8 Fag. Mangler 12 Sparer og 36 Lægter.

Nr. 10. Anders Olesen.

Hans Udsæd af Korn er som paa de andre hele Gaarde. Indavlingen befundet at være: 30 Trave Rug a 4 Skp., Byg 30 Trave a 4 Skp., Havre 28 Trave a 5 Skp., 2 Læs Boghvede a 2 Skp., 8 Læs Høe. Han har 5 Bæster, 4 Køer, 4 Ungnød, 4 Kalve, 8 Faar og 3 Svin. 1685 laante han af Korn $1\frac{1}{2}$ Tdr. Rug, 10 Skp. Byg og 8 Skp. Havre. Deraf kan han betale 6 Skp. Rug, 5 Skp. Byg og 1 Tdr. Havre. Har ligesom de andre Mænd i Byen lidt stor Skade paa sit Fæmon. Bruget er godt, og Manden temmelig. Bygninger: Salshus 11 Fag, Ladehus 10 Fag, Fæhus 8 Fag og et dito paa 9 Fag. Der mangler 30 Alen Leder og 5 Bjælker.

Nr. 11. Jens Thomasen.

Hans Udsæd og Avl er som paa de andre af Byens hele Gaarde, og hans Besætning bestaar af 4 Bæster, 3 Køer, 5 Ungnød, 2 Kalve, 5 Faar, 2 Svin og 1 Bistade. Han har det foregaaende Aar laant $1\frac{1}{2}$ Tdr. Rug, 10 Skp. Byg og 1 Tdr. Havre. Kan i Aar betale 6 Skp. Rug, 5 Skp. Byg og $7\frac{1}{2}$ Skp. Havre. Manden har taget Skade paa sit Fæmon. Bruget er godt. Bygninger: Salshus 10 Fag, Ladehus 10 Fag, Fæhus 6 Fag. Mangler 51 Alen Leder, 1 Bjælke og 3 Stolper.

Nr. 12. Hans Olesen.

Hans Udsæd er som den foregaaende, og hans Indavl lige-

saa. Besætningens Størrelse er 4 Bæster, 4 Køer, 4 Ungnød. 3 Kalve, 6 Faar og 2 Svin. Aaret før har han laant 1½ Tdr. Rug, 10 Skp. Byg og 1 Tdr. Havre. Han kan i Aar betale 6 Skp. Rug, 5 Skp. Byg og 1 Tdr. Havre. Manden har som de andre Bymænd taget Skade ved Kvægs og Bæsters ulykkelige Affald. Bruget er godt. Bygninger: Salshuset 12 Fag, Lade i Enden 13 Fag og Fæhus 6 Fag. Mangler 60 Alen Leder, 2 Bjælker, 4 Sparer og 30 Lægter.

Nr. 13. Mads Iversen.

Ogsaa hans Udsæd og Indhøstning er som de foregaaendes. Hans Besætning bestaar af 3 Bæster, 4 Køer, 2 Ungnød, 2 Kalve, 6 Faar og 3 Svin. 1685 har han laant 1 Tdr. 7 Skp. Rug, 10 Skp. Byg og 1 Tdr. Havre. Det formodes, at han i Aar kan betale 7 Skp. Rug, 5 Skp. Byg og 1 Tdr. Havre. Manden har taget stor Skade, Kvæget af Lungesyge og Bæsterne af Skab bortdød, samt i Aar frastjaalet en god Hoppe. Er af slet Tilstand. Kornet i Laden befindes ringe, derfor bevilget til Sædekorn 2 Tdr. Rug. Bygningerne bestaar af 13 Fag Salshus, Ladehus 10 Fag, Fæhus 10 Fag og 1 dito paa 5 Fag, der mangler 30 Alen Leder og Sparer.

Nr. 14. Niels Thomsen.

Hans Udsæd og Høstudbytte er opgivet til det samme som de foregaaende Mænds. Hans Besætning bestaar af 4 Bæster, 5 Køer, 5 Ungnød, 2 Kalve, 5 Faar, 2 Svin og 1 Bistok. Aaret før har han laant 1½ Tdr. Rug, 20 Skp. Byg og 1 Tdr. Havre. Han kan i Aar betale 6 Skp. Rug, 5 Skp. Byg og 7 Skp. Havre. Manden har lidt stor Skade paa sit Fæmon. Bruget er ellers godt, og Manden temmelig. Bygningerne bestaar af Salshuset 11 Fag. Lade og Stald 8 Fag, Fæhus 8 Fag og 1 dito paa 4 Fag. Der mangler 2 Bjælker.

Der mangler Beskrivelser af Annexpræstegaarden og Gaardene i Skovgaard.

Derimod er der en Beskrivelse af *Landerupgaard*, som beboes af *Mads Madsen Bæck*, hvis Udsæd er: 3 Tdr. Rug, 2½ Tdr. Byg, 4 Tdr. Havre og 2½ Tdr. Boghvede. Indav-

lingen befindes at være 50 Trave Rug a 3 Skp., 80 Trave Byg a 4 Skp., 80 Trave Havre a 5 Skp., 8 Læs Boghvede a 2 Skp., 30 Læs Høe. Har 4 Bæster, 2 Føl, 5 Køer, 7 Ungnød, 5 Kalve, 10 Faar, 8 Svin, 4 Bistok. Har 1685 bekommet Laanekorn: 1 Tdr. 5 Skp. Rug, 1 Tdr. 3 Skp. Byg og 2 Tdr. Havre. Han kan i Aar betale. Bruget er godt. Manden er ved Magt. Bygningerne er saaledes: Salshus 15 Fag, Lade med Udskud ved begge Sider 8 Fag, Fæhus og Stald 19 Fag. Der mangler 60 Alen Leder, 2 Bjælker, 2 Sparer (Spær) og 30 Lægter.

I Kancelliets Brevbøger ser jeg, at Fændrik Peder Mund i Koldinghus Len 1635 fik Livsbrev paa Landerupgaard. Han havde faaet en Gaard i Pjedsted udlagt, men da det viste sig, at Gaarden var en Selvejrbondegaard, som beboedes af Ejeren Mikkell Pedersen, som svarede en ret stor Landgilde, ønskede Peder Mund en anden Gaard udlagt, paa hvilken han kan bo, og Lensmanden paa Koldinghus, Ernst Normand, hedder det, synes, at P. Mund bedst kan forenedes og nøjes med Landerupgaard, og den kan han bebo. Fæsteren, Hans Pedersen, maa derfor afstaa sit Fæste paa Gaarden til P. Mund. Han havde den kun til 1638. Dens Landgilde opgives da til. 1½ Ørt Rug, 1½ Ørt Byg og 1½ Ørt Havre, 1 Fjerding Smør, 1 Brændsvin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 2 Mark 10 Skilling og 2 Album i Penge.

I Følge en Jordebog i Landsarkivet fra 1733 beboedes de forskellige Gaarde i Sognet da af:

Nr. 1 i Vilstrup af Niels Hansen, før ham af Peder Pedersen, Nr. 2 af Iver Tordsen, Nr. 3 af Bertel Jensen, før ham af Sigvart Pedersen, Nr. 4 af Mogens Frandsen, hans Formand var Frands Nielsen, Nr. 5 af Søren Mortensen og Povl Jensen, før dem af Jens Nielsen, Nr. 6 af Niels Christensen og Hans Jensen, Nr. 7 af Hans Clausen og Jep Nielsen, før dem af Peder Jensen og Niels Pedersen, Nr. 8 af Hans Pedersen, Nr. 9 af Peder Madsen, Nr. 10 af Povl Andersen, Nr. 11 af Iver Nielsen, før ham af Peder Iversen, Povl Andersens Eftermand 1733 var Peder Mogensen,

Nr. 12 1733: Peder Madsen, hvis Formand var Povl Nielsen, Nr. 13 af Søren Madsen, hvis Formand var Mads Iversen, Nr. 14 havde Jep Pedersens Enke 1733 i Fæste. Hver af de 14 Gaarde var lige store paa Hartkorn: 5 Tdr., 7 Skp., 3 Fdk., $\frac{1}{7}$ Alb.

Hvem der var Fæster paa Annexpræstegaarden opgives ikke, dens Hartkorn var godt 6 Tdr.

Fæsterne paa de 2 Gaarde i Skovsgaard var 1733 paa Nr. 1: Jens Bertelsen Høg og Laurs Christensen og deres Formænd var: Bertel Jensen Høg og Jens Pedersen Høg. Paa Nr. 2: Christen Poulsen og Niels Sørensen, og deres Formand var Bertel Sørensen.

Landerupgaard var Peder Hansen Buhls Enke Fæster af.

De 4 førstnævnte betaler i Landgilde 7 Rdl. 93 Skilling, de næste 6 i Vilstrup 3 Rdl. 95 Skilling, Resten atter 7 Rdl. 93 Skilling.

Der staar tillige: »For Landgilden betales for dette og de andre Steder i Vilstrup tilbudne rede Penge, som er accorderet til een Rigsdaler 32 Skilling af hver Tdr. Hartkorn, hvorved Beboerne sondervis den Stand, de nu findes til Stædernes Vedligeholdelse prompte og rigtige Afdragelse«. (Ryttercessionens Bemærkning).

Skov til al Byen 1 Skp., 3 Fdk., 2 Alb.

Om Skovsgaard staar: »Af Beskaffenhed og Bonnitet med Sønder Vilstrup betaler for Landgilden lige ved samme Bys Fæstehavere 1 Rdl. 32 Skilling«.

Om Landerupgaard hedder det: »Denne Gaard er velsignet med Græsning, Høbjærgning og god Agerland, dertil ligger for sig selv og af alt profiterer, for Landgilden svarer ialt 12 Rigsdaler«.

NB. De Landgilde-Penge, der her er anført, er, hvad Bønderne af Sessionen er ansat til at svare. Den gamle Landgilde er den samme som den, der staar i de andre Jordebøger.

Husmænd i Vilstrup 1733:

Nr. 1 Hans Jensen har 3 Fdk. Hartkorn, hans gamle Landgilde 21 Skilling 1 Alb., nu 48 Skilling aarlig Han er fri for Arbejdspenge, saasom han forretter Kongens Varsler i Distriktet, men svarer som nævnt 48 Skilling i Arbejdspenge.

Nr. 2. Hendrik Jørgensen og Jens Willumsen har hver 3 Fdk. 1 Alb. Hartkorn, gl. Landgilde 21 Skilling 1 Alb. og Otting Smør, foruden Arbejde i Slotshaugen, betaler de begge aarlig 2 Rdl. 24 Skilling. Begge disse Mænd, hedder det, er henlagt til Slotshaugen med 1 Ugedag og svarer ikkun aarlig Penge forannævnte Sum.

Nr. 3. Mads Jensen, nu Hans Rasmussen, har 2 Fdk. Hartkorn. Han gør ligesom Nr. 2 1 Ugedag i Slotshaugen og svarer 24 Skilling.

Nr. 4. Hans Madsen, nu Mads Hansen, har 3 Fdk. Hartkorn. Han gør ogsaa 1 Ugedag i Slotshaugen og svarer aarlig 24 Skilling i Landgilde.

Nr. 5. Christen Nielsens Enke, nu Iver Christensen, har 3 Fdk. Hartkorn, ogsaa han arbejder 1 Ugedag i Slotshaugen og svarer 24 Skilling.

Nr. 7. Iver Madsen har Jord, der tilhører Vilstrup Kirke. Hartkorn 3 Fdk., 1 Alb. Han svarer 2 Skp. Byg.

Nr. 8. Rasmus Johansen, nu Jep Hansen Ham. Han er henlagt med Hoveri til Slotshaven og svarer 24 Skilling aarlig, har intet Hartkorn.

Der staar desuden i Jordebogen, at Hartkornet paa 1 hel Gaard i Vilstrup er 5 Tdr., 7 Skp., 3 Fdk., $\frac{1}{7}$ Alb. — $\frac{1}{2}$ Gaard 2 Tdr., 7 Skp., 3 Fdk., $1\frac{11}{14}$ Alb.

I Skovsgaard er Hartkornet paa de 2 Halvgaarde Nr. 1 hver 3 Tdr., 7 Skp., $\frac{1}{2}$ Alb., og paa hver af Nr. 2 4 Tdr., 0 Skp., 2 Fdk., $\frac{1}{2}$ Alb. — Annexpræstegaarden nævnes ikke. Landerupgaard er 6 Tdr., 0 Skp., 3 Fdk., 1 Alb.

I Følge Auktionsplakaten fra 1765—67 ved Salget af Kolding Ryttergods var Beboerne paa Gaardene i Vilstrup Sogn følgende:

Vilstrup By. Gaard Nr. 1 Hans Pedersen Buhl, Nr. 2, Jep Jepsen, Nr. 3 Jens Jepsen, Nr. 4 Jens Jensen, Nr. 5 Jens Mogensen, Nr. 6 Lars Hansen, Nr. 7 Anders Jensen, Nr. 8 Mads Jepsen, Nr. 9 Ole Jepsen, Nr. 10 Peder Mogensen, Nr. 11 Iver Nielsen, Nr. 12 Peder Madsen, Nr. 13 Søren Madsen, Nr. 14 Anders Pedersen Buhl. Da de 14 Gaarde var lige store paa Hartkorn, var den aarlige Landgilde ogsaa ens, nemlig 7 Rigsdaler og 93 Skilling af hver Gaard. Nr. 15 er Annexpræstegaarden, men om den er der ingen Oplysning.

Skovsgaarde. Nr. 1 Jens Thorsen, $\frac{1}{2}$ Gaard, og Nr. 1 Mikel Hansen, $\frac{1}{2}$ Gaard, hver af disse Gaarde har 3 Tdr., 7 Skp., 0 Fd., $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn. Nr. 2 Christen Poulsen, $\frac{1}{2}$ Gaard, og Nr. 2 Bertel Nielsen, $\frac{1}{2}$ Gaard. Hver af disse 2 Gaarde har 4 Tdr., 0 Skp., 2 Fdk., $\frac{1}{2}$ Alb. De førstnævnte Halvgaarde svarer hver i aarlig Landgilde 5 Rigsdaler 17 Skilling, og hver af de 2 andre Halvgaarde hver 5 Rigsdaler og 41 Skilling.

Landerupgaard beboes af Ebbe Olesen. Hartkornet er 6 Tdr., 3 Skp., 0 Fdk., 1 Alb., og hans Landgilde er aarlig 12 Rigsdaler.

Ved Auktionen var der Forslag om at oprette 2 Hovedgaarde paa Egnen, nemlig én i Follerup og én i Brejning, men dette Forslag blev ikke til noget. Egnens Bøndergods skulde saa have været delt som Fæstegods mellem de 2 Gaarde.

BESKRIVELSE AF VILSTRUP SOGNS MARKER

EFTER MARKBOGEN FRA 1683 i MATRIKEL-
KONTORETS ARKIV

Optegnet af Lærer Jespersen

Neder Krogagre, løber i Syd og Nord, er 17 Agre, ond Havrejord af idelt rød Sand med noget Grus og Lerbund, mest rød Sand, bruges i 4 Aar og hviler 4 Aar.

Over Krogagre, løber i Syd og Nord, ond Havrejord af idel rød Sand og lidet Grus, Lerbund. 17 Agre.

Knobs Agre, 17 Agre, løber i Syd og Nord, rød Sand med rød Lerbund og lidet Grus, ond Havrejord.

Lykkeholms Fald, løber i Øst og Vest, 29 Agre, middelm. Rugjord af graa Sand og Muld, mest Sand.

Dalsagre løber i Øst og Vest, 34 Agre, god Havrejord af Sand og rød Muld med Sand.

Hestebysagre, løber i Syd og Nord, 17 Agre, rød og graa-sandig Jord, mest Sand, middelmaadig Havrejord.

Præstestieg, løber i Øst og Vest, 17 Agre, ond Rugjord af bleg og rødagtig Muld med Ler og Grus.

Kirkeagre, løber i Øst og Vest, 17 Agre, ond Rugjord af Ler og rød Sandmuld, ligger siydt (?).

Skrædal Skifte, ond Rugjord, graa Sand med rød, mild Lerbund.

Husckindsskifte, løber i Syd og Nord, 17 Agre, ond Rugjord af bleg og rødagtig Muld med Grus og Ler, mest Ler.

Store Bygbjærg, løber i Øst og Vest, 17 Agre, ond Havrejord af rød Ler og sandig Grus, mest Ler.

Lille Bygbjærg, løber Øst til Vest, 17 Agre, ond Havrejord af rød Ler og sandig Grus, mest Ler.

Logagre, løber i Øst og Vest, 17 Agre, middel Havrejord af blaa Ler og Grus.

Stensagre, løber i Syd og Nord, 17 Agre, ond Rugjord med Lerbund, mest Ler og Grus.

Stenbjærg, løber i Syd og Nord, 16 Acre, ond Boghvedejord af rød Sand og Grus, med Lerjord, ligger paa Banker.

Den liden Skifte, Østen for Mosen, løber i Øst og Vest, 15 Acre, rød Sand og Grus, mest Sand og Ler, ond Boghvedejord.

Et Skifte, haver ingen Navn, ond Havrejord af rød, gruset Muld med Ler, mest rød Grus.

Et Stykke Jord ved *Sparres Led*, 9 Acre, løber i Øst og Vest, middel Havrejord, af Grus og Lerbund og rød Sand, mest Grus.

Lille Krogs Toft, løber i Øst og Vest, 17 Acre, middel Havrejord af rød Sand og Grus.

Mellem Krogs Toft, løber i Øst og Vest, 17 Acre, ond Boghvedejord, Sand og Grus med noget Ler, mest Sand.

Søndre Krogs Toft, løber i Øst og Vest, 17 Acre, ond Boghvedejord, hvid Sand og Grus, Lerbund.

Gammeljords Fald, løber i Øst og Vest, 85 Acre, ligger Østen for Grøften, middel Havrejord, graa og kold Jord.

Mellemste Langmose Acre, løber i Øst og Vest, 14 Acre, ond Havrejord, kold, sid Jord, lerblandet. — Af samme Skifte, Vesten for Vejen, løber det Øst—Vest, 17 Acre. Ond Bygjord af graa Sand og lidet mild med Grus og Sten og lerblandet.

Søndre Langmose, løber i Øst og Vest, 17 Acre, middelmaadig Havrejord af stenig Jord med Lerbund.

Tranemose Acre, løber i Syd og Nord, 17 Acre, graa, mild og Ler, koldagtig Jord, middel Havrejord.

Pissbjærg, løber i Syd og Nord, 17 Acre, middel Havrejord af graa Sand og Ler.

Øster Pissbjærg, løber i Syd og Nord, 17 Acre, sort, kold Jord, Hedejord, ond Havrejord.

Fortager, løber i Øst og Vest, 17 Acre, ond Havrejord, sur og kold Jord af Grus og Stenjord med Ler.

Lille Brendholm, løber i Syd og Nord, 17 Acre, ond Havrejord, Grus, Ler og Sten, kold Jord.

Hampager, løber i Syd og Nord, 17 Agre, middel Havrejord, kold Sandjord med Lerbund.

Store Brendholm, løber i Syd og Nord, 17 Agre, sid og sur Jord, ond Havrejord.

Bagtveds Fald, løber i Syd og Nord, 17 Agre, ond Havrejord, hvid Sand og rød Lergrus, ligger paa Banker.

Bagtved, løber i Syd og Nord, 17 Agre, ligger sønden for Mosen, hvid og rød Sand med Grus, ligger paa Banker, ond Havrejord.

Norden for Mosen, løber i Nord og Syd, 17 Agre, sort, død Jord med rød Sand ond Havrejord.

Anden Lindholm Fald, løber i Øst og Vest, 19 Agre, graa Jord af Grus og Ler, mest Ler, ringe Havrejord.

Brøndum Fald, løber i Syd og Nord, 6 Agre, ringe Havrejord af graa Jord, Grus og Ler, mest Ler.

Øster Vang, løber i Syd og Nord, 15 Agre, god Havrejord af mere Grus end rødlig Ler.

Brunbjærg, løber i Syd og Nord, 15 Agre, middel Havrejord af rød Sand med Grus og Ler, mest Ler.

Burmands Hauge, løber i Syd og Nord, 15 Agre, middel Havrejord, med rød Sand, Grus og Ler, mest Ler.

Sønden Mosen, løber i Syd og Nord, 16 Agre, ond Havrejord, sort og død Jord.

Nogle Stykker ligger Syd for Burmands Hauge, ond Havrejord af blaa Ler og ond Sand, ligger sidt.

Søholm Krog, løber i Syd og Nord, rød Sand, Ler og Grus, mest Ler, god Havrejord.

Landerup Mark, Haastrup Borde, løber i Øst og Vest, 16 Agre, ond Havrejord af Grus og graa Jord, som er Skovjord.

Kobbelgab, ond Havrejord af Grus og graa Jord, som er Skovjord.

Byens Kield, løber i Øst og Vest, 17 Agre, rød Ler og Sand, Skovjord, hviler i 18 Aar, bruges i 2 til Havre. — En Toft, som Smeden udi Brug haver, tilhører samtlige By-mænd, rød Sand og Ler med ringe Muld, mest rød Sand. Hver Gaard har desuden sin egen Toft; men om een af

Gaardene hedder det: »Nok (desuden) fandtes Norden for Gaarden udi en Abildhauge noget Jord, som var pløjet og saaet med Hør og altid bruges til Hørland«. — Det almindelige Sædskitte var saaledes: 1ste Aar Boghvede, 2det Rug, 3die Byg og 4de Aar Havre, derefter hvilede Jorden i 4 Aar.

Man vil af de mange Fald (Afdelinger), som Bymarkerne i Sdr. Vilstrup har været inddelt i, og hvor hver af Byens daværende 17 Gaarde havde sine Agre spredte omkring i de forskellige Fald, se, at det maa have været et stort Fremskridt, der skete 1772, da Byens Mark blev udskiftet fra Fællesskabet. Der var dog enkelte Byer paa Egnen, bl. a. Skærup, der var bange for Udskiftningen, og denne By blev én af de sidste, der fik sine Jorder udskiftede.

I Fællesskabets Tid kunde de enkelte Gaardmænd jo intet foretage paa Bymarkerne, uden det skete i Fællesskab, da Gaardenes Agre i de forskellige Dele laa Side om Side med de andres. Derfor havde man Byvedtægter. Man havde en fælles Byhyrde, der vogtede Byens Kvæg paa Byens Marker og en Markvogter, der skulde paase, at intet fremmed Kvæg kom paa Marken.

NB. Markbogen for Vilstrup er som nævnt afskrevet af afdøde Lærer Jespersen i Vilstrup.

Af andre Stednavne i Vilstrup Sogn kan nævnes: Murrekær i Vilstrup Skov, æ Bom, Ravnebjerg, en Bakke, Lierne, en græsklædt Skraaning med Held mod Møsvraa, Sporneflod, Langmose og Langmoseagre, Bredmose, Brombærgroften, en Grøft ved Mosen, Karethullet, Blæsbjærg, et Bakkedrag, Stenstøtte, æ Rødeled, Over- og Nedersøskov, 2 Marker ned mod Holmsø, Vang, en Mark, Midtholm, æ Lykke, Navne paa nogle Marker, Hørballe, ogsaa et Navn paa flere Marker, Høllekær, Aalkær, Jollesgyde, Bagtvedsvej, Toftbanke, Katdam, Aalvej, Ribevej, Skovgaardsgyde, Teglovnbanke. Mølletofte, Smedhaven, Sultenrad, Gærdselskifter, 2 Steder, æ Luftbro, Broen over et lille Vandløb i Byen, æ Kobbøl, Navn paa flere Marker, Kobbelskoven,

en Del af Vilstrup, eller Over Landerup-Skov ind mod Herslev Skov, Fiskerstien, hvor nu Vejen fra Vilstrup By til Gudsø gaar, Fælleden, Kongens Kilde, Kongsbanken, Gaasevad (hvor Nedervejen gaar over Bakken fra Stenderup Skov), Metteslod, Agerenhaven, Overlanderup Skov.

Af Gaardnavne kan bl. a. nævnes: Landerupgaard, Vilstrupgaard, Buhlsminde, Højgaard, Bjerggaard, Godthaab, Skovgaard og Gaasvadlund, Skibdræt Mølle, Skovsgaarde, Lykkegaard, Skovsbogaard, Annexgaarden.

Som nævnt foran, bestaar Vilstrup Sogn af gode, lermuldede Jorder, og efter Hartkornet er det det næstbedste i Brusk Herred, idet der gennemsnitlig kun gaar ca. $10^{2/11}$ Tdr. Land pr. Tdr. Hartkorn, i Herslev ca. $9^{8/9}$, Eltang $11^{2/11}$, Smidstrup $11^{7/10}$, Viuf $14^{3/11}$ og Almind $16^{4/5}$ Tdr. Land.

Af Jordebogen fra 1660—61 vil man se, at Vilstrup Sogn ligesom de andre Sogne paa Egnen var slemt medtagne efter Svenskekrigen 1657—60. Dette fremgaar ogsaa af Tingbøgerne fra Aarene efter denne Krig i Viborg Landsarkiv. Efter Krigen fulgte baade Pest og Misvækst. Paa et Tingvidne paa Brusk Herredsting den 7de August 1661 hedder det, at Tingsvidnerne Mandag sidst forleden var til Syn paa efterskrevne Kornmarker i Herredet, og at der befandtes at være stor Misvækst paa Kornet efter den ringe Udsæd, som Fattigfolk udi Armod havde faaet saaet, og at det var næsten bleven fordærvet af Tørke og Solens Brænde, samt, at en stor Del var fordærvet af Mus og Utøj, saa de Mænd af Højrup næppe kan faa deres halve Sædekorn igen, og at man i Viuf, Starup, Nebel, Haastrup, Tyvkær, Møsvraa, Lildballe og Bramdrup synes ikke at skulle kunne avle mere, end de har saaet. Naar Tilstanden har været saa daarlig i de nævnte Byer paa Egnen, er det sandsynligt, at det ikke har været stort bedre med Udsigten for Høsten i Vilstrup Sogn. 1663 var det heller ikke godt i Herslev; thi den 29de August dette Aar vidnede Sognefogden der, Thyge Jensen, paa Herredstinget paa sine Bymænds Vegne, at de 2 Dage før havde været paa Syn

paa deres Bymarker, og at de da i Sandhed saa, at der paa Herslev Bys Rugmark befandtes at være saa stor Misvækst overalt paa deres Rug, saa de næppe lig kunne faa deres Sæderug igen af den Sæd, de har saaet.

I Holmans Herreds Tingbøger fortælles, at Herredsskriveren Jens Pedersen Rafn, der ejede den største Gaard i Skærup, fik sin Gaard, Skærup Østergaard, afbrændt og udplyndret 2 Gange, og tilsidst flygtede med Hustru og nogle af Børnene til Vejle, hvor han, hans Hustru og 2 Børn døde af Pest. Hans Søn, Peder Jensen Rafn, der blev sin Faders Efterfølger som Herredsskriver, boede en kort Tid i Haastrup, og han var da tillige Skriver i Brusker Herred, fik kun Halvdelen af sin Fødegaard i Eje, den 2den Halvdel af den i Fæste af Jens Lauridsen Risum paa Nebegaard. Peder Rafn døde 1687.

Paa Grund af de mange ødelagte, afbrændte og ruinede Gaarde, kneb det med at faa Tømmer til at genopføre disse, man maatte nemlig ikke hugge Træer i Skovene uden at få dem udviste af Skovrideren og hans Medhjælper, end ikke Selvejere maatte hugge i Skoven, før Udvisningen var sket; men det ses, at man saa paa anden Maade har søgt at skaffe sig Bygningsmateriale. Det gjorde blandt andet selve Herredsfogden i Holmans Herred, Just Thommesen i Hvilsbjærg i Gaverslund Sogn, der forstørrede sin Gaard ved at lægge en Gaard sammen med den. Han sendte saa bl. a. Folk til Store Velling for at hente Tømmer paa Gaarde, hvor Mændene var døde, nemlig paa Jørgen Madsen Rafns fradøde Selvejerbondegaard »Velling Nørgaard«, og Peder Pedersens fradøde Gaard. Paa førstnævnte Gaard nedbrød de 12 Fag Hus, som stod Østen i Gaarden, paa den anden 4 Fag af Underdelen paa et Hus.

Det hedder i Tingbogen af 12. August 1667, at Karen Madsdatter Rafn, afdøde Jørgen Madsen Rafns Søster, som forøvrigt var min Tipoldefars. Gaardejer Jens Hansens Oldemor, i Vinding, og de Velling Bønder protesterede mod denne Bortførelse og Nedbrydning af Huse, og at Herreds-

fogden paa Tinget havde sagt, at de Velling Bymænd vist ogsaa ved Nattetid havde gjort ligesom han. Karen Madsdatter Rafn og hendes Mand, Christen Christensen, Smed, fik samme Gaard i Eje 1667. Da det betydedes dem, at hvis de ikke overtog den, vilde den blive Fæstegaard og gaa ud af Slægtens Eje.

Karen Madsdatters Fader, Mads Jørgensen Rafn, havde 1626 købt Halvdeien af Gaarden af sin Broder, Niels Jørgensen, den anden Halvdel ejedes af Lille Niels Jensen, som 1573 var Ejer af hele Gaarden. Omkring 1640 ses det, at Mads Jørgensen Rafn var Ejer af den hele Gaard. Den ejes nu af Sognefoged Holger Buhl, der ogsaa nedstammer fra Karen Madsdatter Rafn. Der er Skifte efter hende 11. Januar 1693. (Skifteprotokol i Viborg Landsarkiv).

I Egnens Tingbøger, Holmans, Jerlev og Brusk Herreder, fremkommer der paa Herredstingene i Aarene efter 1660 Klager over den daarlige Tilstand, hvori man da levede. Paa Brusk Herredsting mødte saaledes den 21. August 1661 Niels Pedersen i Møsvraa paa sine egne og menige Herredmænds Vegne og for Retten fremlagde deres skriftlige Klage. der lød saaledes:

»Eftersom vi fattige Mænd i Brusk Herred kræves for Skyld og Landgilde, og Jakob Lauridsen, kongelig Majestæts Husfoged og Ridefogeds Dom over os derfor haver begæret efter Opsættelsens Formeldning, og det i Dag er 6 Ugersdag, saa er vi højlig forarsaget dertil at give dette vores korte Svar: »At det er den alvidende Gud velbekendt, hvad Nød, Jammer og Elendighed vi arme, fattige, berøvede haver levet udi og ustanden med stor Genvordighed i denne forleden bedrøvelige Fejdetid baade af Krigens Haardhed, Sygdom og Dødsens Borttagelse, Jammer og Elende, og ikke det aleneste, men med vores Gods og Formuer fra os røvet, og vores Huse og Gaarde en Del afbrændt og nedbrudt, og de andre ruinerede og ganske øde, hvilket synlig endnu paakendes og af Kommissærernes Erfarelse om denne øde Tings Tilstand noksom er bevist. Den

allerhøjeste Gud bringer vores kristen Øvrighed, at den vilde lade dennem slig vores Nød og Elendighed, vi haver lidt og endnu lider, gaa til Hjærte og ej begære den Del, os umuligt er at efterkomme, eftersom meste Parten af os søger vort Brød hos fremmede Folk i Guds Navn. En Del haver armet sig om og faaet en Del saaet, hvorpaa er bleven saa stor en Misvækst, saa de ikke kan faa deres Sæd igen, som af Synsvidner kan bevises, og en Part af os er ryilig kommen til nogle øde Steder og synderlig hverken faaet pløjet eller saaet, som vi kunde give noget af, begærer derfor underdanigst og gerne, at vi maatte for samme Tiltale forskaanes, til Gud gør det noget bedre for os, saa vi kunne taale at give og gøre noget efterhaanden, som os muligt er. Paa det vi ikke skulle foraarsages af Armod, Hunger, Nød og Elendighed at forlade de øde og ruinerede Steder, vi igen antaget haver. — Er gerne begærendes, at dette vort korte Svar maatte antages, læses, paaskrives og indføres for Retten derom at sig grundigst vorder«.

Datum Møsvraa, den 21de August 1661.

Niels Pedersen«.

Egnen her omkring blev meget medtaget i Svenskekrigen 1657—60, selv Skovene led megen Skade, og efter denne ses det af Tingbøgerne, at der blev hugget meget, der kørtes til Fredericia til Opførelse af Befæstningsanlægene der. Det tog mange Aar, før Beboerne paa denne Egn forvandt Følgerne af denne ødelæggende Krig, men lidt efter lidt bedredes dog Forholdene. — Senere, omkring 1685, hjem-søgte Egnen af Kvægpest. Da Backman 1747 købte den Gaard i Lille Velling af Hans Henriksen Ammitsbøl, som efter denne Tid er kaldt »Vellinggaard«, hedder det, at Hornfæet er død af Kvægsyge, og da Hans Nielsen i Store Velling Aaret før overtog den Gaard der efter sin Fader, Niels Andersen, som nu kaldes »Grønhavegaard«, hedder det, at dens Besætning kun bestaar af 6 Bæster og 8 Faar, da Hornfæet er bortdød af Kvægsyge, samt at et stort Antal

Kvæg 1735 i Tyvkær, 76 Stk., ogsaa i disse Aar er død af samme Sygdom. Endnu i 1760 hjemsøgte denne Egn, thi da én af mine Tipoldefædre, Hans Hansen Skovenborg, der var født i Gaarslev 1731, fæstede Gaard Nr. 9, gl. Matr., i Højrup, bestod Besætningen kun af 4 Bæster, Hornfæet var ogsaa der død af Kvægsyge. (Fæsteprotokol i Viborg Landsarkiv). Min Bedstefader, Jens Hansen (Ravn), der var født i Vinding 1802, og som 1826 blev Gaardejer i Tyvkær, har fortalt om de mange mærkelige Raad, man brugte, for at blive denne slemme Kvægsygdом kvit.

1826 udsendte Ejeren af Gaarden »Aldebertsminde« i Højen Sogn, Landvæsenskommissær C. Dalgas, en Beskrivelse om den økonomiske Tilstand i Vejle Amt paa denne Tid, og han skriver bl. a., »at man paa en Gaard i Landets allerbedste Egne, for Eksempel i Pjedsted med 6—7 Tdr. Hartkorn og 90—100 Tdr. Land, har en Besætning af 12 Køer, et lignende Antal Ungkvæg, 6 til 8 Heste, unge og gamle, og 10—12 Faar«.

Egnens Kvægbestand faar følgende Omtale: »I den sydlige Del af Amtet have Landsbyerne Bredstrup, Andkær, Velling og Pjedsted de bedste og skønneste Malkekøer. Racen er af Middelstørrelse, og da disse Byer have en Del Høbjergning og gode Jorder, er Kvæget ikke forknyt i sin Opvækst. Men i Trelde, Gaarslev, Mørkholt, Rans, Skærup og Vinding har man vanartede og forknyttede Racer, som sultgræsses i Skovlodderne. Skønt Hornkvæget her i Amtet er af temmelig god Race, er det dog unægteligt, at det iod sig bringe til højere Fuldkommenhed. Dette i Forening med den Omstændighed, at man endnu overalt støder paa en stor Mængde maadeligt Kvæg, som vrages af de Handlende, lod ønske, at Forædlingen af vor Kvægrace maatte blive paataenkt; men dertil er det ligesaa nødvendigt at skaffe Kreaturerne en bedre Pleje, som at sørge for et omhyggeligt Valg af Han og Hun. — Næsten overalt mangler man endnu tilstrækkeligt Hø eller et Substitut for

samme, saa at Kvæget om Vinteren for det meste maa nøjes med det tørre Straafoder, som kun af faa og al Tid meget sparsomt afhjælpes ved lidet Kærne. Om Sommeren sultgræsses Ungkvæget i Skovlodderne, som i Almindelighed fortsættes ved et for stort Antal Kvæghøvder. Dyrkning af Brakfrugter og Foderurter vilde altsaa komme her tilpas og maa følgelig betragtes som en Betingelse for en forædlet Race«.

Om Hegn omkring Markerne skriver Dalgas: »Meget ros-værdig er den Omhu, med hvilken man i Elbo, Holmans og den østre Del af Brusks Herred opfører nye Hegn, da dette anses som det eneste Middel til at skaffe Markfred, og ikke en Gang Tidernes Tryk har kunnet standse den sig mere og mere udbredende Lyst til at faa sine Marker indhegnede, saa at aarlig betydelige ny Hegnstrækninger kommer for Dagen, og sandsynligvis vil denne Del af Amtet være den første, der opnaar Markfred. Ikke saa omhyggelig er man med Vedligeholdelsen af det oprejste Hegn, og forstaar i det hele ikke heller ret Behandlingen med Kapningen og Oprensningen af Grøfterne. Dog udmærker sig Landsbyerne Eltang, Bjært og Pjedsted, af hvilke den sidste har saa udmærket levende Hegn, at de ved Matriklen ansatte Landmaalere søgte at skyde Arbejdet med denne Bymarks Opmaaling fra sig den ene til den anden«.

»Prisen paa en Bondegaard i Amtets gode, østlige Egne paa 6—7 Tdr. Hartkorn er 3—4000 Rigsdaler Sølv. Prisen paa Ejendomme er gaaet meget ned i de sidste Aar, og navnlig er de store Gaarde sunkne betydelig i Pris. En Gaard med et Areal af 440 Tdr. Land Ager, Eng og Skov købtes saaledes 1814 for ca. 14,000 Specier og solgtes 1822 for 6000 Specier, og 1826 er en Gaard i den frugtbare Egn paa 13 Tdr. Hartkorn med 180 Tdr. Land og med gode Bygninger solgt for 3000 Specier«.

Jeg kan oplyse, at min Oldefar, Zakarias Pedersen, i Vinding 1815 købte den Gaard, som senere efter hans Sviger-

søn, Hans Jørgensen Ladegaard, fik Navnet »Vinding Ladegaard«. Den var paa ca. 120 Tdr. Land Ager, Eng og Skov med ca. 6½ Tdr. Hartkorn og kostede 3000 Rigsdaler.

J. J. Ravn.

I sin Indberetning om Landboforholdene i Vejle Amt til Landhusholdningsselskabet omtaler Dalgas ogsaa Husfliden, og han skriver bl. a. »Husfliden er overalt i god Gang her. Den vindskibelige Landsbyhusmoder sysselsætter sig og sine om Vinteren med Forfærdigelsen af alle Slags Tøjer og Lærreder, ja, de højere Stænder og selv Købstæderne kappes i visse Dele heri med Landalmuen. Husfliden er mest udbredt i Vesteregnet og især i de til Hammerum Herred stødende Sogne Brande og Thyregod. Her ser man om Aftenen hele Husets Personale, Unge og Gamle af begge Køn, uden Forskel sysselsat med Spinden, Karten eller Binden. — Husflidens vigtigste Frembringelser i Østeregnet er Vadmel, Hvergarnstøj, Hør og Blaarlærred, samt en Del Sengetøj. I Vesteregnet, hvor man ikke avler Hør, er uldne Varer, saasom Vadmel, Sengedyner, Strømper, Nattrøjer, Handsker o. s. v., Hovedprодукterne af den huslige Vindskibelighed«.

Om Klædedragten skriver han: »Overalt klæder Mandfolkene af Bondestanden sig i Vadmel, til daglig Brug ufarvet, til Højtid blaa, dog kun i Østeregnet; thi den nøjsomme Vesterboer tager til Takke med graameleret Vadmel, hvortil, for at spare Farvelønnen, holdes nogle sorte Faar paa hver Gaard. Kvinderne paa Østeregnet klarer sig i Hvergarn, snart stribet, snart i een Farve. Vesterpaa derimod i Vadmel, Trøjen af graa, og Underklæderne af rød Farve. Røde, uldne, strikkede Ærmer med et kort Livstykke af Hvergarn er meget almindelige i Østeregnet. Forklædet er til daglig Brug af hjemmelavet Tøj eller Lærred, til Stads af rød eller blaastrikket Kramlærred. Til daglig Brug bæres blaatrykkede Lærredshalsklæder, undertiden ogsaa hvide, men til Stads af Bomuld eller Silke. Ho-

vedpynten er den, der koster mest, da dertil udfordres Silkebaand og Kniplinger m. m. Imidlertid spares dog meget herpaa, da de unge Piger gaa hjemme, i det mindste i Morgenstunden, saalænge det grove Arbejde varer, med blottet Hoved. Kun til stor Højtid, Bryllup eller Barsler, udstafferes undertiden vore Bønderkoner eller Piger sig med alskens broget Stads, men som de fattige for det meste dog laaner af de mere formuende, og som hos disse ikke sjælden gaar i Arv fra Moder til Datter og Datterdatter«.

Om Folkelønnen skrives: »En Karls Løn er aarlig 14—16 Rigsdaler kurant, en Piges: 10—14 Rdl. kurant. Daglønnen er om Sommeren 4 Skilling lybsk, og om Vinteren 2—3 Skilling lybsk, og i Høsten 6 Skilling lybsk. For at grave 1000 Stk. Tørv og stakke dem op 6 Skilling lybsk. En Haandværkers Dagløn er 6—8 Skilling lybsk. Kosten faas hos Arbejdsgiverne. I Aaret 1819 var det ikke let at faa Arbejde. Tærskelønnen for 1 Td. Sæd oversteg da ikke 1 Skilling lybsk. Ja, enkelte maatte da tjene Vinteren over uden Løn for den blotte Føde. Dalgas ser ikke med stor Velvilje paa Tjenestefolkene i Almindelighed, thi han skriver bl. a.: »De unge Tjenestefolk af begge Køn er som oftest meget uvidende i de Færdigheder, man kan fordr af dem og dog i høj Grad opblæste og ubehøvlede. Det er først, naar de har tjent 5—6 Aar, og Karlene har staaet et Par Aar i Garnison, at man nogenlunde kan komme til Rette med dem«.

Aldebartsminde ejedes fra 1813 til 1851 af Carl Dalgas, der en Tid var Kammerraad, han købte den af sin Fader, der var reformert Præst, Jean M. Dalgas, i Fredericia, der havde købt Gaarden 1810. 1773 købtes den af Inspektør Wessenberg i Nørre Bjært for 800 Rigsdaler, han ejede den i 3 Aar. Den var da paa henved 300 Tdr. Ld. Ager, Eng og Skov, nu er den paa ca. 190 Tdr. Ld., deraf 20 Tdr. Ld. Skov. Kammerraad Dalgas døde 1870. (Se min Bog om Højen Sogn). Det var meget daarlige Tider efter Krigen 1807—14. Regeringen havde skaffet sig Penge ved at udstede en stor

Mængde Pengesedler, og da den ikke var i Stand til at kunne indløse dem med Sølv, tabte Seddelpengene det meste af deres Værdi i Handel og Vandel, og 1813 fik vi Statsbankerotten, der medførte, at mange gik fra deres Ejendomme, der, naar de solgtes paa Auktion, solgtes til meget smaa Priser. Jeg mindes bl. a., at min Bedstefar ofte talte om 2 Gaarde, én i Store Velling, som omkring 1825 solgtes for 1400 og 700 Rigsdaler. Gaarden i Velling er den Gaard, som nu kaldes »Grønhavegaard«, som paa Auktion efter Hans Jørgensen, der havde været med til at lave falske Pengesedler og derfor kom i Fængsel, købtes af Søren Augustinussen fra Skærup. Den anden Gaard i Smidstrup, er den den Gaard, som nu ejes af Geert Thomsens Enke. Min foran nævnte Bedstefar, Jens Hansen (Ravn) blev 1826 Gaardmand i Tyvkær ved at ægte Kristen Ravns Enke. Det stod daarligt til paa Gaarden. Den var stillet til Auktion, der var solgt en Del Jord fra den, og foruden Enken, min Bedstemor, var der 5 Børn og en Af-tægtskone, Kristen Ravns Mor. Bedstefars Arv var kun 200 Rigsdaler (hans Fødegaard i Vinding var paa ca. 80 Tdr. Land), men han reddede Gaarden, der var paa ca. 60 Tdr. Land, fra at blive solgt paa Auktion, og lidt efter lidt bedredes Tiderne, saa han blev vist en holden Mand. 1826 var ellers et daarligt Aar med en tør Sommer, har han fortalt.

1808—12 udgav Professor i Landøkonomi Begtrup, født 1769, død 1841, en Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Nørrejylland, og om Egnen Syd for Vejle skriver han bl. a.:

»I Elbo, Holmans og en Del Brusk Herreder er Jordbunden tjenlig til al Slags Sæd, og da Egnen desuden er rig paa Skov og Græsning, anses den for et af de bedste Partier ej blot i Jylland, men i hele Danmark . . . . formedelst den betydelige Skovgrund haves megen Jord til Hartkornet. Af Agerjord haves fra 9 til 15—16 Tdr. til een Tdr. Hartkorn, foruden 2—4 Tdr. Land Engbund og en ikke ubetydelig

Skovgræsning. Formedelst sine gode Jorder og sit skønne Tillæg til Hartkornet udmærker sig det meste af Bredstrup Sogn, Stovstrup By i Ullerup Sogn, en Del af Tavlov Sogn, det ypperlige Gaverslund og især Andkær, som skal være én af de bedste Byer i Jylland, endvidere Herslev, Pjedsted og en Del af Smidstrup Sogn, Eltang og Sdr. Vilstrup Sogne. I denne Egn er Prisen paa en Bondegaard ofte ligesaa mange Tusinde Rigsdaler, som den er ansat til Hartkorn, og Ejendommen er det værd formedelst de ypperlige Bygninger og den gode Skov. Men efter det herskende Jordbrug og Landmændenes Økonomi kunde en Mand ikke leve af den og dog svare Renterne efter dens fulde Værdi.

Som fortrinlige og velhavende Byer nævner Begtrup: Andkær, Pjedsted, Velling, Trelde og Nørre Bjært. I Egnen mellem Kolding og Fredericia, fortæller han, hersker mere udvordes Luksus i Bondestanden end mellem Vejle og Fredericia, skønt Velstanden nok er ens. Disse velhavende Selvejere have og i deres hele udvordes mere Kultur og have fundet Smag for saadanne Genstande, hvorpaa det mere kultiverede Menneske sætter Værd. De bo ej alene godt og rummeligt, men forene og Smag med Bekvemmelighed. De have ej blot gode Heste, men og Messingtøj, holstenske Vogne og enkelte med Kaleche paa. De sende deres Døtre til Købstæderne for at lære at sy og andre Netheder, holde Dansemestre til dem om Vinteren, give imellem sig smaa Baller, beværter med Vin, Kaffe og The, klæde sig i Fabriksvarer, forstaa godt at læse og skrive m. v. De kende med et Ord et forfinet Livs Behageligheder; men holde vel strængt over deres Bøgreber om udvordes Agtelse og eget Værd. Den formuende Gaardmands Sønner og Døtre tjener ikke. Sønnerne bliver hjemme paa Gaarden, til de ved et godt Giftermaal selv kan faa sig en Gaard. Er Faderen saa formuende, at han kan give sine Døtre 600 til 1000 Rigsdaler i Arv eller Medgift, tjener de heller ikke; thi saa kan de vente at blive gifte med Gaardmænd«.

De Børn, som er mindre formuende, mener Begtrup, som

oftest søger til Købstæderne, der tager de Tjeneste og bosætter sig. — Det hedder derefter.

»Bøndergaardene i den gode Egn af Amtet er store og velbyggede. Alle 4 Længer er af Bindingsværk med brændte Sten og afpudsede med Kalk. Udhusene er ligesaa gode som Stuehuset. Dette bestaar af 13—15 Fag og er forsynet med Fjellegulve, smukke Værelser til daglig Brug og til at modtage fremmede, der er højt til Loftet, malet og vel møbleret. Det er altsaa baade i det ydre og indre at ligne ved en smuk Præstegaard. Ved Gaarden findes en god Have med Frugttræer. — Udhusene bestaar sædvanlig af 40 til 48 Fag. Fæhusets nederste Del er ej sjælden beklædt med Egeplanker i Stedet for Mur, og til Grund herfor angives, at det er for, at Kvæget ikke skal støde Stenene løse«.

Disse Skildringer af Forholdene her paa Egnen af Professor Begtrup og Kammerraad C. Dalgas fortæller jo om, hvorledes Forholdene var paa Landet i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Der er jo ikke saa lidt Forskel paa de 2 Mænds Omtale af dem, og jeg er tilbøjelig til at mene, at Dalgas' Omtale af Landboforholdene i hine Dage er den mest sandfærdige, i hvert Fald naar der tales om Forholdene, som de i Almindelighed var. Begtrup synes kun at have haft Kundskab til Egnens større Gaarde. Han var en Præstesøn fra Grenaaegnen.

I de sidste 50 Aar er meget forandret paa Egnen, ikke alene hvad Boligforhold, Klædedragt og Levemaade m. m. angaar. Jeg mindes bl. a. om, at jeg i min Ungdom enkelte Steder da saa Beboelseshuse med Lergulv i Stuerne, sligt er nu ukendt paa Egnen, og vel sagtens ogsaa andre Steder i Landet. Landbefolkningen gik da klædt i hjemmelavede Tøjer af Vadmel eller Lærred. Det var en god Tid for Landsbyens Vævere i hine Dage; thi da havde de navnlig om Vinteren travlt med Arbejdet ved Væven, og i Gaardene havde man ogsaa meget at bestille, om Aftenen især Kvinderne med at karte, spinde, vinde og tvende Ulden

og Garnet af de klippede Faar. Der dyrkedes en Del Hør paa Gaardene. Den ruskedes med Hænderne og tilberedtes om Efteraaret, blev rødnet, brødet (brudt), skættet, heglet og spundet til Garn.

Belysningen var tarvelig. Man støbte selv Lys af Talgen efter Slagtningen af Faarene om Efteraaret, og Belysningen ved de støbte Lys og Praaser i Lysestagerne var mange Steder alt andet end god. Senere fik man Petroleumslamper, og nogle af dem var ogsaa ret tarvelige. En Flaske med Petroleum i, og i hvis Hals var sat en Prop og boret et Hul, hvorigennem var trukken en Væge af Bomuldsraad, var maaske hele Herligheden. Nu har man de fleste Steder elektrisk Lys i Gaardene.

Man bagte ogsaa selv Brødet og bryggede Øllet til Gaardens eller Husets Behov. Nu er Hjemmebagning af Rugbrød og Brygning af Øl for det meste ophørt, og Vogne og Biler kører nu omkring i Landsbyerne med Brød og Øl fra Bagerier og Ølbryggerier og falbyder deres Varer.

Hvad den daglige Levemaade angaar, er den ogsaa en Del forandret. Hjemmeslagtning om Efteraaret af Faar og Lam, og tildels ogsaa af Svin, er betydelig mindre end forhen, og da ganske særlig for Faarenes Vedkommende, da Faareholdet, navnlig paa de mindre Gaarde, er betydelig indskrænket, ja næsten ophørt. Der nødes derfor mere Faare- og Svinekød end nu om Dage. Mælk brugtes vist ogsaa noget mere i den daglige Husholdning. Den har Kaffen fortrængt en Del. Forhen var det ofte almindelig Skik, at man om Morgenen til Davre fik Mælk og Grød med et Stykke Fedtebrød til. Nadveren var væsentlig den samme Ret, hvis den ikke bestod af nykogte Byg- eller Boghvedegrød.

I Aarene omkring 1870—80 foretoges mange Grundforbedringer paa Jorderne ved Dræning og Mergling, som Følge deraf forøgedes Afgrøderne betydelig, og Kornsalget blev en stor Indtægtskilde; men lidt efter lidt udpintes Jorderne ved denne Rovdrift. Man maatte derfor have en

anden Driftmaade, og man gik saa over til en Forbedring af Kvægavlen. Man anlagde Fællesmejerier og Andelsslagterier, der stiftedes Kvægavls- og Kontrolforeninger, der holdes Dyrskuer af Landboforeningerne. Kvæg- og Svinebesætningerne blev ikke alene betydelig forbedrede, men tillige meget forøgede. I Stedet for, at man tidligere havde solgt Kornet, blev det opfodret hjemme, ja, der købtes og købes nu en betydelig Mængde Foderstoffer, og Jorden faar de fleste Steder tilført ret store Mængder af Kunstgødning. Før 1860—70 var Dyrkning af Rodfrugter kun ubetydelig de fleste Steder, nu dyrkes de paa ret store Arealer. Maskiner var der heller ikke mange af. Den meste Sæd saaedes med Haanden, høstedes med Le og tærskedes med Plejl. Nu besørger disse Arbejder de allerfleste Steder, selv paa mindre Ejendomme, med Saa-, Høst- og Tærskemaskiner. Man havde ingen Biler, og kendte hverken til Telefon eller Radio.

Der er altsaa i det nævnte Tidsrum sket ganske betydelige Forandringer i mange Forhold. Landbrugsindtægterne var smaa. Udgifterne til Skatter, Lønningerne til Tjenestefolk, Daglejere og Haandværkere var dog derefter. Nogle af Udgifterne, bl. a. Præste-, Kirke- og Kongetiende, svaredes i Natura. Til Lærere leveredes Halm og Hø til Foder for deres Kreaturer, og til Præsten og Jordmoderen Mælk til Ost. Tjenestefolkene fik undertiden i Stedet for en Del af Pengelønnen Vadmæl eller Lærred, og hvis Daglejeren eller Haandværkeren havde et mindre Landbrug, blev dette delvis drevet af Gaardmændene, hos hvem han arbejdede. Nu er Tiender, Offer m. m. afløst med en Penge-sum.

Paa Byvejene havde Gaardmændene Vejstykker at vedligeholde, men dette er forlængst overtaget af Kommunerne. 1670 udkom en Forordning om Rytterdistrikter, og i dens første Artikel hedder det:

»Den, som bor paa en Ryttergaard, skal enten selv ride og være Rytter eller og holde sig en dygtig Karl med til-

børlig Hest, Gevær og Klæder, som det sig bør og paa Mønstringen kan for godt eragtes«. Og i Art. 3: »En Rytter skal nyde sin Gaard fri for Landgilder, Ægt og Arbejde, al visse og uvisse Afgift, Fæster, Udskrivning, alle Slags Kontributioner, hvad Navn, de ellers have eller fange kunne, intet undtagen i nogen Maade, saavel som ogsaa Indkvartering. Og skal samme Ryttere ej være Skrivere eller Ridefogderne undergivne«.

Rytterne inddeltes i Lægd, og en Gaard med 8 Tdr. Hartkorn skulde holde en Rytter, der opførtes Rytterhuse ved Gaarde i Byerne, mindre Gaarde var fælles om at holde en Rytter. 1672 kommer Tilføjelse til Art. 1 om, at Selvejere til Ejendomsgaarde skulde nyde deres gamle Rettighed til Skoven. (H. Knudsen i Samlinger til jysk Historie og Topografi, 4de Række, 4de Bind, 4de Hefte).

Soldaterne holdt Eksercits ved Kirkerne, og P. Eliassen fortæller i sin Bog »Historiske Strejftog i Kolding og Omegn« om en saadan, der holdtes ved Sdr. Vilstrup Kirke efter en Tingbog fra 1707, at en Løjtnant Witthe fra Vejle og en Korporal Michelsen fra Bramdrup, der straffede Soldaterne ved at binde 10 Flintbøsser sammen og hænge paa dem, og desuden slog dem med Hasselkæppe, og at der efter denne Behandling som Regel laa en Del af dem paa Pladsen, der var brækkede efter Slagene paa Soldaternes Rygstykker.

Ryttersoldaterne var ikke velsete paa Egnen. I Tingbøgerne fortælles ofte om de mange Tyverier, de foretog. I Holmans Herreds Tingbog fra 1714 klages der bl. a. over de mange Tyverier, de da foretog omkring i Landsbyerne. I Vinding stjal de 2 unge Svin, 2 Faar og noget Korn hos Jep Nissen, fra 2 andre Gaardmænd 1 Ronvædder, 1 Faar, 2 Vinduer og 4 Skp. Byg, fra en anden 2 Lam, og fra andre 2 Lam, 3 Faar og 3 Faar, 1 Lam og 1 Svin, og fra selve Sognefogden, Peder Nielsen Grundet, 10 Skp. Byg, som værdsattes til 12 Skilling Skæppen, fra hans Svoger, Søren Hansen, 4 Lam. — Der var ogsaa megen Usædelighed paa

Eggen i hine Dage, som Rytterne for en stor Del faar Skyld for. Derom fortælles i Kirkebøgerne.

I Aaret 1841 foretoges der Valg til Sogneforstanderskab i de forskellige Kommuner. For disse var Sognepræsterne selvskrevne som Formænd. I Eltang-Sdr. Vilstrup Kommune var det Provst L. Abel. For at have Valgret og Valgbarhed udkrævedes, at man foruden at være fyldt 25 Aar, skulde eje eller have i Arve- eller Livsfæste i det mindste 1 Tdr. Ager og Engs Hartkorn. Der var i de 2 Sogne kun 74 Vælgere, og Valget foregik den 1. December. Kun 48 Vælgere afgav deres Stemmer, og af de 22 Vælgere, der var i Vilstrup Sogn, stemte de 20. Peder Buhl og Hans Jensen Sloth fra Vilstrup valgtes.

I Aarene fra 1844 til 1867 havde følgende Mænd i Vilstrup skiftevis Sæde i Eltang-Sdr. Vilstrup Sogneforstanderskab, nemlig: Hans Jensen Dam, Peder Jensen, Jeppe Ladegaard, Mikkel Iversen, Povl Christensen, Niels Rasmussen, Jakob Hansen og Jens Iversen. Fra 1867 til 1900 har følgende Mænd i Vilstrup været Medlemmer af Sogneraadet for Eltang-Sdr. Vilstrup: Niels Rasmussen, Niels Dons, Jens Konradsen, Jakob Hansen, Jesper Nielsen, Jens Peter Hansen, Mathias Ravn, Laurids Justesen, N. P. Lauesen, Iver Oxholm, Kaj Lind, Forstander A. Møller, P. Hansen, Anton Daugaard, Konrad Konradsen, Høck, Johan Dam og Anton Buck. Medens Valgdeltagelsen den første Snes Aar efter 1841 var meget lille, i 1853 afgaves kun 14 Stemmer fra begge Sogne til Valget af Sogneraad, begynder den at stige i 1860erne, og den gaar stærk op i Provisorieaarene, hvor Kampene mellem Højre og Venstre var haard, særlig ved Valgene af Sogneraadets større Halvdels 5 Medlemmer, som i de Dage valgtes af den højst beskattede 5te Del af Vælgerne, hvoriblandt det ellers ret faatallige Højreparti særlig havde sine Vælgere. Kampen endte 1891 med Venstres Sejr. — Fra 1900 til 1943 har følgende Mænd i Vilstrup Sogn haft Sæde i Sogneraadet. K. Konradsen, Mikkel Dons, H. P. Hansen, Niels Vinkel, Pe-

der Povlsen, Frederik Sørensen, Anders Daugaard, Peter Petersen, Ole M. Hansen, Johannes Skov, Karl Vilhelmsen, J. Nederby, Jens Lund, Eli Corydon Pedersen, Th. Fevre og Anker Juul. Den sidstnævnte er for Tiden det eneste Medlem fra Sdr. Vilstrup, der er Medlem af Eltang-Sdr. Vilstrup Sogneraad.

PRÆSTER I ELTANG OG SDR. VILSTRUP EFTER REFORMATIONEN

1. Niels Griis, død 1583. I Ny Kirkehistoriske Samlinger III nævnes 1556 en Niels Griis i Thorstrup ved Varde, som Thingvidne, og da Præst der.
2. Andreas Bendtsen, Dalin, som fra 1583 til 1586 var Præst her, han var derefter Præst i Kolding, og derfra kom han til Helligaandskirken i København, og han var tillige Hofpræst. Senere Biskop i Norge, i Oslo og Hammer Stift, død 1609.
3. Hans Christensen fra 1586 til 1650.
4. Niels Nielsen Bøgvad fra 1650 til 1681, Borgmesterson fra Kolding.
5. Peder Clausen Emmelev fra 1681 til 1719.
6. Ulrik Ulriksen Selmer fra 1719 til 1726.
7. Jørgen Hansen Sejdelin fra 1727 til 1780. Han kom fra Ousted og Taaning og havde 15 Børn.
8. Thomas Flensborg, født i Horsens, fra 1780 til 1830.
9. Knud Peter Lind fra 1830 til 1833.
10. Ulrik Christian Boesen fra 1833 til 1841.
11. Leonard Abel fra 1841 til 1845.
12. Jakob Samuel Hertel fra 1845 til 1859.
13. Ludvig Anton Christian Knudsen fra 1859 til 1883.
14. Holger V. Rosenstand fra 1883 til 1904. Han var født i Aarhus 5. Marts 1849.
15. Johannes Hastrup Plesner fra 1905 til 1909.
16. Johannes Lind, født i Skartved, fra 1909 til 1915.

17. Hans Christian Rørdam fra 1916 til 1924.

18. Johannes Schaarup fra 1924.

NB. Afdøde Valgmenighedspræst Anders Nørgaard i Vejstrup paa Fyn var i 2½ Aar Kapellan, og han boede da i Vilstrup.

SKOLEN I VILSTRUP OG LÆRERE DER

1721 bestemte Kong Frederik den 4de, at der paa de kongelige Rytterdistrikter her i Landet skulde opføres Skoler til Børnenes Undervisning, og i Eltang-Sdr. Vilstrup opførtes der da 2 af de saakaldte Rytterskoler, nemlig i Eltang og Nørre Bjært, men ingen i Vilstrup, og det fortælles jo, at Beboerne der saa selv byggede en Skole. (Præstebereetningen fra 1766). Det var vist Meningen, at Børnene fra Vilstrup Sogn skulde have gaaet i Eltang Skole, men dertil var Vejen jo baade lang og besværlig. 1746 hedder det i Sessionsprotokollen, at Jens Mogensen i Vilstrup fæster Degnen Hans Jensens og Hustrus fradøde Kassehus i Skovsgaard, der er paa 8 Fag Hus, men kun Jord til en Kaalgaard. Denne Degn har maaske holdt Skole. I den ældste Folketællingsliste fra 1787 har jeg fundet en Skoleholder ved Navn Christen Svenstrup nævnt. Han er da 60 Aar gammel og ugift, men hvor Skolen laa, ved jeg ikke, og heller ikke, hvem der holdt Skole før eller efter ham, da de ældste Kirkebøger i Landsarkivet var evakuerede, da jeg sidste Gang besøgte det.

Fra 1810 til 1841 var *Iver Jørgensen Oxholm*, der var født i Sønderjylland, Lærer i Vilstrup, han døde 1841 60 Aar gl., og han var 1818 blevet gift med Karen Madsdatter, som var Søster til Gaardejer Hans Madsen i Vilstrup. Hun døde 1847 53 Aar gl.

Oxholms Eftermand som Lærer var *Niels Christian Barsøe*, der var en Søn af Lærer Peder Jensen Barsøe i Smidstrup. Han var gift 2 Gange, første Gang med Mette Therkildsen, Datter af Gaardejer Therkild Nikolajsen paa Smid-

strupgaard. Hun døde 28 Aar gl. 1846. Hun og Barsøe har altsaa været Nabobørn, da den gamle Skole i Smidstrup iaa skraas overfor Smidstrupgaard. Barsøes anden Kone, Marie Tulstrup, døde den 24. September 1862. Hun var fra Bjært. Barsøe var Lærer fra 1842 til 1879.

Hans Eftermand, *Broder Nissen Knudsen*, var født i Egtved 1851. Han var Seminarist fra Gedved Seminarium, 1872 og han var, efter hvad jeg har hørt, en meget dygtig og afholdt Lærer, som jeg flere Gange har været sammen med ved Skolemøder i Kolding. Han døde 10. Marts 1927 og Lærer til 1922.

Hans Efterfølger var: Lærer *Jespersen*, som var Seminarist fra Skaarup. Han var Lokalhistoriker og havde optegnet en Del Oplysninger om Sæder og Skikke m. m. her paa Egnen, som ældre Mænd i Sognet havde fortalt ham. Han døde ret pludselig 1934. Hans Enke bor i Vilstrup, og hun har laant mig sin Mands Optegnelser.

Niels Henrik Brun (Jensen), Jespersens Efterfølger og nuværende Førstelærer i Vilstrup, er Seminarist fra Nørre Nissum Seminarium fra 1919, og han har været Lærer i Vilstrup fra 1. December 1934.

Vilstrup Hovedskole, der ligger i den sydlige Del af Byen, er opført 1925, omtrent hvor den gamle Skole laa Nabo til Vilstrupgaard. Forskolen, som ligger lidt Nord for Hovedskolen, er opført 1896, og fra dette Tidspunkt til i Dag har 4 Lærerinder været ansatte ved Skolen.

Vilstrup er en ret stor Landsby, der ligger smukt med stor Udsigt mod Syd og Øst, men af de 15 Gaarde, der forhen laa i Byen, er de 5—6 enten udflyttede eller udparcellerede, én, der var udflyttet, er lagt under Landrupgaard. Der er ikke saa faa Huse i Byen. Der er et Fællesmejeri, et Forsamlingshus og et Missionshus, flere Handlende og Haandværkere samt en Brugsforening og vist ogsaa et Bageri, det var der i hvert Fald for nogle Aar siden. I Skovsgaard er der nu 3 Gaarde.

OM LÆRER BARSØE FORTÆLLES

Naar de første Børn om Morgenen kom i Skolen, tog han straks fat paa Undervisningen. Sin Mad indtog han i Skolestuen. Til Davre fik han Mælkebrød, ogsaa Frokosten nød han i Skolestuen. I den Tid, der leveredes Paaskeæg, fik han et helt Fad Æg ind, hvad han levnede blev staaende paa Katederet, og saa kunde det nok hænde, at en Dreng kunde spise om Middagen, hvis der var en Oversidder.

Børnene troede, at han var meget rig, for han sad ofte og talte sine Penge inde i Skolestuen. Saa stablede han dem op paa Katederet; det var jo Sølvpenge. Naa, da han døde, viste det sig, at han ikke var nogen rig Mand.

Straks om Morgenen blev Børnene hørt i deres Lektier, og de, der ikke kunde dem, maatte paa Plads og læse videre til de kunde dem. Hos hans Nabolærer i Smidstrup vankede der Klø.

I Birks Læsebog var en kortfattet Geografi, Historie og Naturhistorie, men de var til Læsning i Hjemmet, men med Lærebøger i Bibelhistorie foran. Hjorts Læsebog. Den var der kun et Eksemplar af 1864. Den var med Billeder, og derfor vilde Børnene gerne kigge i, da de var sjældne.

Barsøe kunde nok slaa, naar der var nogen, han fik Kig paa, men han var ikke nogen Prygler, og det var ikke hver Dag, det gik paa. Men han vilde gerne slaa med den skarpe Kant af Linealen. Der fandtes Regnebøger i Skolen, nemlig Rabens, der var delt i to Dele, med hele Tal og med Brøk. Skrivebøgerne lavede han selv, og han sad og syede mange Bøger sammen. Børnene skrev danske Bogstaver paa den ene Side og latinske paa den anden.

Barsøe var en samvittighedsfuld Lærer. De Børn, som havde længst hjem om Vinteren, fik Lov til at gaa først. Om Vinteren havde han tit et Lys tændt oppe paa Katederet. Der var seks lange Borde i Skolestuen, og de var gerne fyldt med Børn, saa der var store Klasser. Bordene var med faste Bænke, uden Ryglæn, og Bordene stod frit, saa der var Gang imellem dem. Der var ingen faste Frikvarte-

rer, men Børnene fik da Lov til at gaa ud een Gang. I de korteste Vinterdage sagde han ofte: »Nu lidt længere hen, naar Dagene bliver længere, skal I, Gud hjælpe mig, op én for én i Religionstimen«.

Barsøe var ikke Tobaksryger, men han skraaede og spyttede langt og bredt. Børnene skiftede ikke Fodtøj, naar de gik i Skole, og i Snevejr kunde der være et forfærdeligt Søle paa Skolegulvet, der var Fjellegulv.

I den senere Tid blev Skorstenen og Kakkelovnen flyttet, saa de kom til at staa midt i Skolestuen, men det viste sig at være mindre heldigt. Der var Jordlod og en Eng til Lærerembedet, og Barsøe drev selv Avlingen, men fik ikke ret meget ud deraf, skønt Folk af Velvilje pløjede for ham. Da han fik Hjælpelærer, var han ofte paa Marken og i Engen og gravede. Naar han havde en Daglejer, betalte han denne Daglønnen om Morgenen, idet han sagde: »Det kan være, at Konen trænger til Penge for at købe Mad til Børnene«. Hans Daglejer sagde en Gang til ham, at han herefter vilde have 3 Mark i Dagløn. Hertil svarede Barsøe: »Gud hjælpe mig, om der saa kommer Bud efter dig, Hans Peter«.

SKOLEVÆSNET

NOGLE UDDRAG AF EN GAMMEL SKOLE- PROTOKOL

1820 den 3. Oktober var Skolekommissionen for Vilstrup Sogn forsamlede hos Sognepræsten, Pastor Flensborg, i Stenderup Præstegaard for at bestemme Skolelærer Iver Jørgensen Oxholms Løn, og den bestemtes da til at være 6 Tdr. Rug og 10 Tdr. Byg i Natura samt 12 Tdr. Byg, der betales efter sidste Aars for Vejle Amt fastsatte Kapiteltakst. Desuden leveres ham 6 Favn Brænde, 4 Læs Hø a 32 Lispund og 8 Læs Halm a 24 Lispund samt Lodden, der er lagt til Skolen. Pengene, som betales for de 12 Tdr. Byg, tages af det Sejdelske Legat, der er henlagt til

Skolelærernes Løn. Denne Ordning bestemtes af følgende Mænd: Pastor Flensborg, Hans Nielsen, Hans Christensen, Hans Damkjær, Peder Olesen, Søren Poulsen, der var Sognefoged, samt Mølleren i Skibdræt Mølle, Niels Jespersen. Aaret før var Hans Damkjær Skolepatron og Bertel Ebbesen af Landerupgaard og Mikkel Jensen Medlemmer af Kommissionen i Stedet for Peder Olesen og Sognefogden.

1838 købes der en Kakkellovn til Skolelærerens Stue for 13 Rigsdaler Courant.

1835 blev Gymnastikpladsen ved Vilstrup Skole udviet til 800 Alen, og den indhegnedes med et Risgærde langs Vejen og for Enden med et Dige. Til Ind- og Udkørsel var der 2 Stakitlaager.

1842 var Biskop Tage Møller paa Visitats i Skolen, og han skriver, at Undervisningen af Børnene er forbedret efter den ny Lærers Komme. Det maa være Barsøe, der da er kommen i Vilstrup Skole.

1837 afgaar Peder Buhl som Skolepatron og Laust Hansen som Skoleforstander, de havde haft Bestillingen i 4 Aar. I deres Sted vælges Jeppe Jensen Ladegaard og Johan Vilhelm Madsen.

1838 den 3. April lægges der Ligning for Skolevæsenet for dette Aar. Den lægges af Peder Buhl, Laust Hansen, Sognefoged Søren Poulsen og Niels Pedersen af Skovsgaard. Der lignedes med 2 Mark 4 Skilling Sølv pr. Tdr. Hartkorn, men Johan Vilhelm Madsen og Jens Lund af Vilstrup, samt Niels Pedersen og Konrad Hansen af Skovsgaard slipper med 1 Mark 12 Skilling pr. Tdr.

1839 den 7. April lægges der atter Ligning over Udgifter og Indtægter til Skolevæsenet. Den lægges af Gaardejerne Hans Nielsen, Peder Buhl, Hans Madsen og Sognefoged Søren Poulsen. Fra forrige Aar skyldes der 20 Rdl. 4 Mark 13 Skilling for en Kakkellovn m. m. til Skolelærerens Stue hos Købmand Vissing i Kolding. Kakkellovnen kostede 13 Rigsdaler Curant. Man vedtog at lignede med 3 Rigsbankmark Sølv pr. Tdr. Hartkorn og de 4 Mænd, som Aaret

før slap billigere fra det end de andre, gjorde det ogsaa for dette Aar, idet de skulde betale 2 Mark 8 Skilling pr. Tdr. Af Husmændene skulde Jørgen Hjuler betale 1 Mark 8 Skilling, Laus Hansen Høg 8 Mark, Hans Kristensen 1 Mark 8 Skilling, Niels Madsen Munk 1 Mark, Jørgen Smed 1 Mark, Rasmus Hjuler 1 Mark, Laust Holm 8 Skilling, Maler Hansen 1 Mark, Niels Poulsen 8 Skilling, Jeppe Dons 1 Mark, Peder Jørgensen paa Vilstrup Mark 8 Skilling, Anders Jensen i Gudsø 1 Mark 8 Skilling, Peder Fisker 12 Skilling og Søren Rasmussen 1 Mark 8 Skilling. — Foruden foran nævnte Mænd har ogsaa Jep Ladegaard og Johan Madsen underskrevet Ligningen.

Som Regel holder Skolekommissionen Møder i hver Maaned og dikterer Mulkter for Skoleforsømmelser.

Degnen Niels Simonsen i Eltang døde 85 Aar gl. 1702. Han kaldes en smuk, skikkelig og ærbar Mand. Skoleholder Niels Mathias Sandager i Eltang døde 47 Aar gl. 1740. Sog-
nedeegn Christian Søltøft i Eltang døde 38 gl. 1797.

Degnen Vilhelm Brochmann har 1743 i visse og uvisse Indtægter 34 Rigsdaler.

I den gamle Skoleprotokol for Eltang og Sdr. Vilstrup Sogne, der begynder 1816, ses bl. a., at et Udvalg af Sogneforstanderskabet med Sognepræsten som Formand aarlig bestemmer Skolelærernes Løn og ligner Udgifterne paa Kommunens Beboere. 1816 den 1. Marts, hedder det, var Skolekommissionen for Eltang-Sdr. Vilstrup mødt til Forhandling om Lærertilønnen i de 3 Skoler: Eltang, Bjært og Sdr. Vilstrup for at foreslaa og fastsætte Lønnen til de 3 Lærere. For Vilstrup Sogn mødte Hans Damkjær, Forstander Hans Nielsen, den førstnævnte var Skolepatron, og følgende Mænd af Sognet: Bertel Ebbesen af Landerupgaard, Mikkel Jensen og Hans Kristensen af Vilstrup samt Niels Jespersen af Skibdræt Mølle. Sognemændene fra Vilstrup erklærede, at de selv vilde lønne deres Lærer af Distriktet, tilligemed Skibdræt Mølle, og det Hartkorn i Gudsø, som er henlagt dertil. Lønnen lægges for et Aar

fra St. Hansdag 1815. Der skal desuden leveres Brændsel for at faa det i Rigtighed med Skolelæreren i Eltang, som de tilforn har været henlagt at levere det til og den sædvanlige Fourage og tillige sætte Hegnet i Stand om Hestehaugen ved Eltang Skole som sædvanlig for det første Aar. Da altsaa den Skoleløn, som skal betales Skolelæreren i Vilstrup, lignes alene for et Aar til St. Hansdag 1816 paa Vilstrup Sognemænd, og det Hartkorn af Eltang Sogn, som dertil er henlagt. Der betales Skolelærer Oxholm $\frac{2}{3}$ af Lønnen nu og Resten, 69 Rdl. 4 Mark, St. Hansdag.

1816 hedder det, at Amtsprovst Blicher foreslaar, at den forrige Skolelærer, P. T. Brun i Eltang, der ej er i Stand at forestaa Skolen længere, da han er 82 Aar gl., saa blev Degn og Skoleholder Hjort tillagt i aarlig Løn 6 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg og 12 Tdr. Byg efter Kapitelstakst; men da det er af største Billighed, at den ældgamle Skolelærer Brun med Kone haver det nødvendige i den høje Alderdom, da han har været Lærer i 50 Aar, var det de tilstedeværendes Formening, at der af det, som er tillagt Hjort, nyder Brun og Kone 3 Tdr. Rug og 3 Tdr. Byg i Natura og 3 Tdr. Byg efter Kapitelstakst, og naar Hjort beholder Skolelødden ved Eltang Skole, skal han give Brun 1 Pot sød Mælk daglig. 1828 hedder det, at Brun og Kone er døde.

1836 bestemte Skoleudvalget, som bestod af Sognefoged Søren Poulsen, Hans Damkjær, Hans Nielsen, P. Buhl og Niels Jespersen af Skibdræt Mølle, at Ligningen til Skolevæsenet skulde være som det foregaaende Aar, nemlig 3 Mark 3 Skilling pr. Tdr. Hartkorn, dog, at 3 Mænd, Niels Pedersen og Konrad Hansen af Skovsgaard og Johan Madsen af Vilstrup, kun skulde betale 2 Mark og 12 Skilling pr. Tdr.

KENDTE MÆND FRA SOGNET

En paa Egnen i sin Tid kendt Maler, Sigvald Hense, boede i nogle Aar paa Sdr. Vilstrup Mark, Matr. Nr. 4 m og 4 n. Hans Kone var fra Vinding. Han har bl. a. malet Altertavlen i V. Nebel Kirke, et Bryllupstog fra Haastrup til Smidstrup Kirke og nogle Malerier i Gammelby Mølle. Fra Vilstrup flyttede han 1845 til Hygum Skov i Sønderjylland, hvor han døde 1895, og hvorfra hans Lig førtes til Obbekær Kirkegaard og begravedes. Eliassen omtaler ham i sin Bog »Kongeaalen« eller »Den gamle Grænse« II, Side 204—205, som den gamle Hædersmand og en god dansk Mand.

I »Dansk biografisk Leksikon«s 12. Bind omtales en Skolemand Michael Nielsen, der den 8. December 1775 var født i Sdr. Vilstrup som Søn af Gmd. Niels Michelsen og Hustru, Karen Hansdatter, der 1787 boede paa Gaard Nr. 1, gl. Matr. Det hedder bl. a. om ham, at han i 20 Aars Alderen kom paa Kolding Latinskole, hvorfra han tog Eksamen 1801. Han begyndte at studere Theologi, tog ikke Embeds-eksamen, men gik over til Skolegerning. Han var bl. a. Lærer i Latin og Græsk i et Par af Københavns Skoler. 1811 overtog han i Forening med en theologisk Kandidat Wøldike Bestyrelsen af Borgerdydsskolen i København, og et Par Aar efter blev han Enebestyrer af den, og Skolen blev under hans Ledelse en af Landets største højere Skoler. Han siges at have været en dygtig, men noget streng Lærer. Hans Elevers Bedømmelse af ham var dog meget forskellig. Han døde den 11. Februar 1846. Hans Broder, Hans Nielsen, der var Ejer af Fødegaarden, døde 80 Aar gammel paa denne 1854 som Aftægtsmand hos sin Søn, Niels Hansen, 1837, da Borgerdydsskolen havde bestaaet i 50 Aar, blev der stiftet et Legat, der bærer Michael Nielsens Navn.

Konrad Konradsen i Sdr. Vilstrup var en af Egnens kendte Mænd. Han var født i Skovsgaard den 5. Juni 1859. Han var i sin Tid Ejer af Vilstrup Nørregaard og var gift med Mette Justesen. Konrad Konradsen var i en Række af Aar Sogne-

raadsformand og Medlem af Vejle Amdsraad. Han var til sin Død Medlem af Bestyrelsen af Skolehjemmet Landerupgaard og Flakkebjerg. Hans ældste Broder, Niels Konradsen, var Ejer af Fødegaaarden. Han var Sognefoged i Sdr. Vilstrup i 24 Aar. Konrad Konradsen døde den 17. December 1944.

Den særlig i grundtvigske Kredse kendte, nu afdøde Valgmenighedspræst, Anders Nørgaard i Vejstrup paa Fyn, var i 2½ Aar til Maj 1910 Præst i Sdr. Vilstrup. Han boede da i den nordlige Del af Byen Øst for Bygaden i et Hus, der laa overfor det Sted, hvor Niels Hansens Gaard har ligget.

Forstander Daniel Rasmussen for Haandværkerskolen i Ollerup ved Svendborg er født i Vilstrup, hvor hans Fader, Lars Rasmussen, var Snedker og Brugsforeningsuddeler.

DE GAMLE GAARDE I SDR. VILSTRUP EFTER 1688 OG DERES NR. I DEN GAMLE MATRIKEL

Nr. 1, gl. Matr. Den beboes 1688 af Jørgen Jensen og efter ham af hans Enke, Karen Pedersdatter, der døde 1706, derefter af Peder Jensen, som paa Grund af Alderdom og Svaghed afstod den 1732 til Niels Hansen fra Højrup. Han døde 1740, og Hans Pedersen Buhl bliver saa dens Fæster til sin Død 1751. Hans Enke, Karen Nielsdatter, havde saa Gaarden. 1782 ejes Gaarden af Niels Michelsen, som var gift med Karen Hansdatter. Ved Folketællingen 1787 var han 49 Aar, hun 43 Aar gl. Niels Michelsens Eftermand var Niels Madsen, der 1806 skøder Gaarden til Hans Nielsen, som var en Søn af Niels Michelsen. Hans Nielsen, der ogsaa 1830 var Ejer af Gaarden, døde som Aftægtsmand paa den 1854, 80 Aar gl., hos sin Søn, Niels Hansen, der da ejede Gaarden, der havde Nr. 11 a og 11 b i den ny Matrikel.

Nr. 2, gl. Matr. Fæster var 1688 Henrik Jørgensen, der

efterfulgtes af Iver Thordsen, der 1733 var dens Fæster. Han afstod den 1747 til sin Søn, Rasmus Iversen, der overtog den paa Grund af Faderens Alder og Svaghed. Der var da 30 Fag Hus paa Gaarden, og dens Besætning var 4 Bæster, 6 Køer og 8 Ungnød. 1765 er Jep Jepsen dens Fæster, og 1787 dens Ejer. Han er da 55 Aar gl. og anden Gang gift med Kirsten Hansdatter, 47 Aar gl. 1830 ejes Gaarden af Jens Pedersen Ladegaard. Han døde 84 Aar gl. og var da Aftægtsmand hos sin Søn, Jeppe Ladegaard. Dennes Moder, Maren Jensdatter, døde 1857, 92 Aar gl. Hun var fra Engum ved Vejle. Gaardens Nr. i den ny Matr. er 17 a og 17 b. Jakob Hansen paa Nr. 4. gl. Matr., var gift med Jeppe Ladegaards Datter, og han var Ejer af hendes Fødegaard sammen med sin egen. Nu ejes Gaarden af Jakob Hansens Dattersøn, Peder Pedersen, og kaldes »Vilstrup Ladegaard«.

Nr. 3, gl. Matr., beboedes 1688 af Thord Lauritsens Enke, 1733 af Sivart Pedersen, hans Eftermand var Bertel Jensen og dennes Efterfølger 1765 Jens Jepsen, der købte Gaarden til Selveje og havde den i Eje 1787. 1830 ejedes Gaarden af Jens Nielsen Sivarts Enke. Den har Nr. 9 a og 9 b i den ny Matr. fra 1844. Den er udflyttet fra Byen. Det skal være den Gaard, som blev lagt under Landerupgaard, og som da ejedes af Peder Jensen, der døde 1877, 67 Aar gl.

Nr. 4, gl. Matr. 1688 hedder Fæsteren Mogens Nielsen og 1733 Frands Nielsen, der sagtens er Mogens Frandsens Sviigersøn, da Frands Nielsens Søn, Mogens Frandsen, faar Gaarden efter sin Fader, 1765 har Jens Jepsen Gaarden og dennes Eftermand, Jens Thomsen der ejer Gaarden 1772, har muligvis købt Gaarden til Selveje. 1787 ved Folketællingen hedder Ejeren Mads Hansen. Han var da 38 Aar gl., og hans Hustru, Else Jensdatter, 30 Aar. Hun er sagtens født paa Gaarden, som hendes Mand havde købt 1779. 1800 skøder hun Gaarden til sin Søn, Hans Madsen, hvis Søn, Jakob Hansen, blev Ejer af Gaarden efter sin Fader. Gaarden, der i Jakob Hansens Tid var den største i Byen, er flyttet fra sin gamle Plads, hvis Matr. Nr. i den ny Matr.

var Nr. 10 a og 10 b. Den ejes nu af Jakob Hansens Dattersøn, Jakob Pedersen, der var en Søn af Niels Pedersen paa Herslevgaard.

Nr. 5, *gl. Matr.*, har 1688 2 Fæstere, Povl Hansen og Morten Adamsen. 1730, Søren Mortensen og Jens Nielsen, efter dem Povl Jensen. 1742 fæster Thor Iversen Søren Mortensens Halvgaard ved at ægte hans Datter. Paa Gaarden er da 24 Fag Hus og en Besætning paa 3 Bæster, 4 Køer, 2 Ungnød og 10 Faar. 1764 fæster Jens Mogensen Thor Iversens Gaard, der er da 40 Fag Hus, og Besætningen er: 4 Bæster, 3 Køer, 3 Ungnød og 10 Faar. Han køber Gaarden til Selveje ved Salget af Kolding Ryttergods 1765—67, og han er dens Ejer ved Folketællingen 1787. Han er da 61 Aar *gl.*, har været gift 2 Gange, og af det sidste Ægteskab er en Søn: Jens Jensen, 29 Aar *gl.*, og en Datter, Maren Jensdatter, 24 Aar. Gaarden er Nr. 4 b i den ny *Matr.*, og den ejes 1830 af Hans Sørensen Damkjær, der har faaet Gaarden ved Ægteskab med Palles Enke.

Nr. 6, *gl. Matr.*, har 1688 2 Fæstere: Stafen Nielsen og Peder Basse, 1733 er Niels Christensen og Hans Jensen dens Fæstere, men 1764 er den sidstrævnte Fæster af hele Gaarden, thi da søger hans Søn, Laurs Hansen, Fæste paa Gaarden efter sin Faders, Hans Jensens, Død. Paa Gaarden er da 34 Fag Hus, og de er maadelige, hedder det i Sessionsprotokollen i Viborg Landsarkiv. Besætningen bestod af 4 Bæster, 2 Køer og 10 Faar; der er da Kvægssyge. 1760 fæstede én af mine Tipoldefædre, Hans Hansen Skovenborg fra Gaarlsev, Gaard Nr. 9, *gl. Matr.*, i Højrup. Paa Gaarden der var Besætningen kun 4 Bæster. Hornkvæget var da døde af Kvægpest. Laurs Hansen købte Gaarden til Selveje, og han blev en meget gammel Mand, thi i Kirkebogen i Landsarkivet hedder det, at 1828 døde Laurs Hansen, 95 Aar *gl.*, opholdende sig hos Gaardejer Laurs Hansen, og 1837 hedder det, at da døde Kirsten Nielsdatter, afgangne Hans Lassens Enke, 69 Aar *gl.*, opholdende sig hos Laurs Hansen, Gaardejer i Vilstrup. Denne Laurs Han-

sen maa jo være en Sønnesøn af den ældre Laurs Hansen. I Folketællingslisten fra 1787 nævnes han som Gaardens Ejer, og er da 55 Aar gl., og hans Hustru, Marie Olesdatter, er 56 Aar gl. De har 2 Sønner: Hans Laursen, 21 Aar gl., Jens, 18 Aar gl., og 2 Døtre: Maren, 15 og Kirsten 13 Aar gl. Den yngre Laurs Hansen menes at være bleven Ejer af Gaarden 1820 efter sin Fader, Hans Laursen, og en Søn af Laurs Hansen, Niels Peter Laursen, fik den i Eje 1859. Han solgte den 1886 til Sagfører Bonnesen i Fredericia, som 1888 solgte den til Jens Pagh Pedersen Skov, født 1845 paa »Skovborggaard« i Højrup, Gaard Nr. 9, gl. Matr. Han solgte den 1925 til sin Svigersøn, Povl Chr. Povlsen (dens nuværende Ejer), født 8. April 1887, gift 17. September 1915 med Anna Skov, født 19. December 1889. Gaardens Nr. i den ny Matr. er 13 a og 13 b. Høcks Gaard paa Vilstrup Mark er en Afbyggersgaard af denne Gaard.

Nr. 7, gl. Matr. Fæstere 1688 var: Frederik Mortensen og Peder Hansen Griis, 1733: Peder Jensen og Niels Pedersen, efter dem Hans Clausen og Jep Nielsen, 1732 fik sidstnævnte Gaarden efter sin afdøde Fader, Niels Pedersen, idet hans Moder godvillig afstod den til ham, 1743 fik Landssoldat Hans Bertelsen Hans Clausens Gaard i Fæste paa Grund af dennes Alder og Tunghørighed, men paa de Vilkaar, at han ægter Hans Clausens Datter. Der er 17 Fag Hus paa Halvgaarden i maadelig Stand, og Besætningen bestaar af 3 Bæster, 3 Køer, 4 Ungnød og 5 Faar. 1765 har Anders Jensen Kongsted hele Gaarden, som han køber til Selveje. Han er ogsaa dens Ejer 1787. Han er da 46 Aar gl., og hans Kone 62 Aar. Det er hans første og hendes andet Ægteskab. Hun hed Mette Hansdatter. Hun er maa-ske Enke efter Hans Bertelsen, og Anders Jensen Kongsted er hendes anden Mand. 1830 ejes Gaarden af Jens Nielsen Herslev, der 1799 blev den tilskødet af Anders Jensen Kongsted. 1849 døde Dorthea Andersdatter Kongsted, 82 Aar gl., afgangens Jens Nielsen Herslevs Enke, hos sin Søn Hans Jensen Slot. Jens P. Hansen og P. Hansen var der-

efter Gaardens Ejere. Den sidstes Enke solgte den 1919 til Johannes Skov, dens nuværende Ejer, der er fra Dons. — Slots Gaard paa Vestermarken er maaske en Afbyggergaard fra denne Gaard. Slots Gaard er udflyttet 1854 af Hans Slot, og dens første Ejer siges at være Andreas Slot, og efter ham Sønnen Peder Slot, og efter ham Hans Slot, og nu Peter Slot. Hans Slot er nu Ejer af »Vilstrup Nørregaard«, han købte den af Anton Buchs Enke, der havde købt den af Konrad Konradsen. Han skal have købt den af Kaj Lind fra Nygaard. Gaarden »Godthaab«, der er en Afbyggergaard fra een af Byens gamle Gaarde, har været ejet af Hans Haurballe, Søren Nielsen fra Vinding, Grunnet og nu af Andreas Petersen.

Nr. 8, *gl. Matr.*, har Peder Kristensen 1688 i Fæste, og han efterfølges af sin Enke. 1713 fæster Hans Pedersen Gaarden efter Jep Pedersen, der maaske er Peder Kristensens Søn. Hans Pedersen kommer til Gaarden ved at ægte Formandens Datter. Bygningerne bestaar da af 12 Fag Salshus samt Lade og Øddel (Kostald), nogenledes ved Magt, og en Besætning af: 3 Bæster, 3 Køer, 3 Ungnød og 6 Faar. 1733 er Hans Pedersen endnu Gaardens Fæster, men 1765 hedder Fæsteren Mads Jepsen og 1772 dens Ejer, men ved Folketællingen 1787 er han død, thi da er hans Børn dens Ejere. Datteren, Anna Madsdatter, der er 32 Aar, kaldes Husmoder, og hun har 2 Brødre hjemme paa Gaarden: Jep Madsen, 27 Aar gl., og Peder Madsen, 25 Aar gl.; desuden har de en Tjenestekarl og en Pige. 1830 hedder Gaardens Ejer Jens Pedersen (Mogensen). Hans Eftermænd er maaske Sognefoged Niels Buck Dons, der døde 1854, 54 Aar gl., og Niels Ole Jensen Dons var vist den sidste Ejer af Gaarden med Navnet Dons, han havde den 1865. Han var gift med Sofie Kathrine Bøttren fra »Haastrup Nedergaard«. Niels Buck Donses Kone hed Karen Olesen. Ejeren af Gaarden, der nu er den største i Byen og kaldes »Vilstrupgaard« efter de to Mænd, der bar Navnet »Dons«, var Jørgen Thomsen, som havde den i Eje fra 1875 til 1883, da den

nuværende Ejers Fader, Anton Daugaard fra Pjedsted, købte den. Han var dens Ejer til 1905, da hans Søn, Anders Andersen Daugaard, købte den. Gaardens Nr. i den ny Matr. er 6 a og 6 b.

Alle de hidtil nævnte Gaarde ligger eller har ligget ved den vestlige Side af Bygaden fra Nord til Syd. De efterfølgende paa dens modsatte Side.

Nr. 9, gl. Matr. Dens Fæster 1688 var Jens Iversen. Hans Enke, Mette Nielsdatter, ægtede efter hans Død 1690 Hans Hansen fra Højrup, Søn af Selvejergaard Hans Hansen der, som døde 1689, 50 $\frac{3}{4}$ Aar gl. En Søster til Hans Hansen i Vilstrup, Maren Hansdatter, blev 1691 gift med Hans Nielsen Griis fra Tavlov, der blev Ejer af Gaarden i Højrup. De var én af mine Tipoldefædres Forældre. Hans Hansen i Vilstrup, der ved sin Død var Kirkeværge, og hans Hustru døde begge 1715. Han 51 Aar gl., hun 65 Aar, og de begravedes i Kirken, han den 17. Marts, hun den 24. Marts. I Kirkebogen skriver Præsten om Hans Hansen, at han var en god og ærlig Mand og Kirkeværge. Hans Hansen og Hustru har 1 Datter, Karen Hansdatter, som efter deres Død 1715 ægtede Peder Madsen, der saa blev Gaardens Fæster. Der var da 12 Fag Salshus, 10 Fag Lade og 5 Fag Tørve- og Vognhus. Af Besætning var der 4 Bæster, det ene af dem kaldes et Helmis, 6 Køer, 4 Ungnød, 4 Kalve og 6 Faar. Peder Madsen var ogsaa 1733 Gaardens Fæster. 1765 hed Fæsteren Ole Jepsen, og han køber den til Selveje, og han ejer den ogsaa 1787, han er da 61 Aar gl. og hans Kone, Karen Pedersdatter, 56 Aar gl. Hun er maaske Peder Madsens Datter. Der er 2 Sønner, Peder og Iver Olesen, der er 32 og 27 Aar gamle. Hans Sejdelin, der er 56 Aar gl., har Ophold paa Gaarden. 1830 ejes den af Johan Vilhelm Madsen, som 1828 fik den i Eje ved at indgaa i Ægteskab med Ole Pedersens Enke, Maren Hansdatter. Han, der var fra Haastrup, var da 28 Aar gl. Hun, der var fra Sællerup, 29 Aar gl. Han døde 1860. Hun 1864. Gaardens Nr. i den ny Matr. er 16 a og 16 b. Den laa sydligst paa Byga-

dens østre Side og er vist udparcelleret. En Parcel, Nr. 16 c, ejes 1830 af Kristoffer Jørgensen.

Nr. 10, gl. Matr. 1688 var Anders Olesen dens Fæster, og han efterfulgtes af Sønnen Povl Andersen. 1732 fæster Peder Mouridsen den, han var født paa Vilstrup Annexgaard, og ægter Povl Andersens Enke. Paa Gaarden var da 46 Fag Hus i god Stand, og dens Besætning bestod af 4 Bæster, 6 Køer, 6 Ungnød og 10 Faar. Peder Mouridsen synes kun i kort Tid at have boet paa Gaarden, og hans Eftermand havde samme Navn som hans Formand. Den næste Mand paa Gaarden hed Peder Mogensen, der 1765 var dens Fæster og muligvis købte den til Selveje. Han efterfulgtes af Svigersønnen Christen Simonsen, som ved Folketællingen 1787 var dens Ejer. Han var da 36 Aar, og hans Kone, Mette Pedersdatter, 51 Aar, hun er anden Gang gift. I dette Ægteskab er en Datter, Anne Christensdatter, der er 9 Aar gl. 1800 afstaar Christen Simonsen Gaarden til Hans Christensen, som ogsaa 1830 er dens Ejer. Den blev 1831 udflyttet Vest for Byen af Jens Nielsen Lund. Hans Søn, Peter Jensen Lund, var dens Ejer fra 1869 til 1908, da hans Søn, Jens Jensen Lund, dens nuværende Ejer, købte den. Dens Nr. i den ny Matr. fra 1844 var 14 a, 14 b, 14 c.

Nr. 11, gl. Matr. 1688 er Jens Thomsen dens Fæster. Han døde 1700 og efterlod sig Enken Mette Pedersdatter og 4 Børn, bl. a. Sønnerne Lars, 23 Aar, og Bertel, 18 Aar, samt 2 Døtre. Peder Basse i Højrup, der var født i Vilstrup, var Værge for Enken. Hun indgaar 1702 i et nyt Ægteskab med Peder Iversen Kring fra Haastrup. Han betaler 6 Rigsdaler i Indfæstning. Der er 20 Fag Hus paa Gaarden, men om Besætning tales der ikke. 1729 fæster Iver Nielsen Gaarden efter Peder Iversen Kring, der er da 38 Fag Hus, og Besætningen er: 4 Bæster, 6 Køer, 6 Ungnød og 8 Faar. Iver Nielsen har ogsaa Gaarden 1765 og 1772 er han dens Ejer. Men ved Folketællingen 1787 er Mikkell Jensen dens Ejer, han er da 34 Aar gl. og hans Hustru, Maren Jensdatter, 25 Aar gl. De har en Søn, Iver Mikkelsen, der er 1

Aar gl. og en Aftægtskone, Maren Mikkelsdatter, 74 Aar, som sagtens er Iver Nielsens Enke. Hun kaldes Moster. 1830 er Iver Mikkelsen Gaardens Ejer. Han fik den 1820 efter sin Fader, som døde 73 Aar gl. 1824. Iver Mikkelsen døde 1831, og hans Enke, Anna Jensen, indgik saa i et nyt Ægteskab med Sognefoged Søren Povlsen fra Gaard Nr. 13, gl. Matr., han var da 54, hun 49 Aar gl. Hun døde 1862. Søren Povlsens Stedsøn, Jens Iversen, blev 1845 Ejer af Gaarden, og hans Plejedatter, Kathrine Justesen, Datter af Laurids Justesen paa Nr. 14, fik Gaarden 1892 og blev gift med Jakob Pedersen fra Sønderjylland. Deres Søn, Eli Corydon Pedersen, er nu Gaardens Ejer. Den Gaard paa Vestermarken, som Skolebestyrer Hans Peter Bertelsen i Kolt ejer, er udskilt fra denne Gaard. H. P. Bertelsen fik den efter sin Fader, der var fra »Petersminde« i Hastrup. Hans Formand var Anders Buhl, og dennes Formand Mikkel Iversen, der var Broder til Jens Iversen.

Nr. 12, gl. Matr., var 1688 bortfæstet til Christen Jensens Enke, men 3 Aar før hed Fæsteren Hans Olesen, 1733 er Peder Madsen dens Fæster, og 1764 fæstes den af hans Søn, Povl Pedersen. Den havde da 36 Fag Hus i god Stand og en Besætning paa 4 Bæster, 2 Køer, 2 Ungnød og 12 Faar. Der var jo Kvægpest paa Egnen i Aarene deromkring. Povl Pedersen køber Gaarden til Selveje. Han dør 1782, og hans Enke, Berthe Jensdatter, indgaar saa i et nyt Ægteskab med Søren Hansen Damkjær, der er Gaardens Ejer 1787. Han er da 38 Aar. Der er 2 Sønner og 2 Døtre af hendes første Ægteskab og en Søn, Hans Sørensen Damkjær, som er 3 Aar gammel, i sidste Ægteskab. 1812 faar denne Søn af sin Fader Skøde paa sin Fødegaard, og samme Aar faar han ved Ægteskab med Palles Enke Gaard Nr. 5, der laa omtrent overfor Nr. 12 paa den modsatte Side af Bygaden. 1817 døde Hans Sørensen Damkjærs Fader, 66 Aar gammel. At Hans Damkjær har været gift med Enken efter en Mand, der hed Palle, fremgaar af Kirkebogen for Vilstrup; thi i den hedder det 1816, at da konfirmeres Niels Palleen,

Stedsøn af Hans Damkjær, og 1823, at da indgaar hans Søster Johanne Pallesdatter i Ægteskab med Hans Hansen Elkjær af Pjedsted, han var 29 Aar gl., og hun 27 Aar. Hans Damkjær og M. Jørgensen af Pjedsted var Forlovere. 1838 købte Hans Damkjær Vellinggaard, han og Niels Pallesen, der var Ejer af den Gaard i Skærup, som nu kaldes »Skærup Østergaard«, ejede i sin Tid i Forening Smidstrup Kirke. Hans Damkjærs 2 Gaarde i Vilstrup maa være bleven solgt og udparcellerede, da han købte Vellinggaard. Her døde han 1850, og hans Søstersøn, Palle Hansen Elkjær, blev saa Ejer af Vellinggaard. Man fortæller, at Hans Damkjærs Kone var en Del ældre end han, og at han, mens han boede i Vilstrup, med sin gamle Kones Billigelse, ansøgte Ministeriet om Tilladelse til at ægte Ejerinden af Sognets største Gaard. Han fik dog Afslag paa sin Ansøgning. Om Fortællingen er sand, tør jeg ikke indestaa for, skønt Fortælleren havde hørt den fortalt af en Slægtning til den Pige, som Hans Damkjær ønskede at ægte som sin gamle Kones Medhustru.

Nr. 13, gl. Matr., var 1688 fæstet bort til Mads Iversen, og hans Søn, Søren Madsen, fik den i Fæste efter sin Fader, og han var baade 1733 og 1765 dens Fæster, men 1772 dens Ejer. Ved Folketællingen 1787 er sidstnævntes Søn, Povl Sørensen, dens Ejer. Han er da 41 Aar gl. og er gift med Maren Jensdatter, som er 33 Aar. De har 3 Børn paa 9, 7 og 3 Aar, og den ældste af dem, Sønnen Søren Povlsen, er 1830 Gaardens Ejer, og han er tillige Sognefoged og ugift, men 1787 boede hans Mormor, Anne Olesdatter paa Gaarden, hun var 63 Aar gl. og havde været gift 2 Gange. Sognefoged Søren Povlsen blev 1832, da han var 54 Aar gl., gift med Iver Mikkelsens Enke, Anna Jensen, og blev derved Ejer af Gaard Nr. 11, gl. Matr. Den ny Matr. paa Gaard Nr. 13 er 7 a og 7 b. Gaarden er udparcelleret og nedbrudt, men det menes, at »Bjerregaard« paa Vilstrup Mark er Hovedparcellen af den. Af denne Gaards Ejere nævnes Mikkil Hansen, hvis Enke efter hans Død

ægtede Niels Holbæk. Der var vist en Ejer mellem Holbæk og dens nuværende Ejer, Søren Lund fra Stallerup, der har haft den i Eje i 30—40 Aar. Hans Kone er fra Egum.

Nr. 14, gl. Matr. Dens Fæster 1688 er Niels Thomsen, der sandsynligvis er en Søn af Thomas Nielsen, der 1660 var Fæster af en Gaard i Byen. Omkring 1725—30 er Jep Pedersen Fæster af den, 1733 søger Søren Hansen fra Erritsø Fæste paa Gaarden ved at ægte salig Jep Pedersens Enke. Paa Gaarden er da 46 Fag Hus, og deraf trænger de 9 Fag til at repareres. Besætningen bestaar af 5 Bæster, 6 Køer, 4 Ungnød og 14 Faar. 1745 er Søren Hansen død, og hans Enke, Dorthe Olesdatter, indgaar saa i et nyt Ægteskab med Peder Hansen, der er da kun 36 Fag Hus, og Besætningen er ogsaa mindre end i 1733. 1706 er der Skifte efter afdøde Niels Thomsens Hustru, Anne Kristensdatter, og 1733 efter Jep Pedersen, der har været gift to Gange; der er 5 Børn af første og 3 af sidste Ægteskab. Den ældste Søn er 25 Aar gl. og den yngste 5 Uger. — En Datter af sidste Ægteskab, Anna Jepsdatter, er 3 Aar gl.

1765 er Anders Pedersen Buhl Fæster af Gaarden, og 1772 dens Ejer, men 1787 er han død, og hans Enke, Anne Jepsdatter, der er 56 Aar gl., dens Ejer. Det ses deraf, at hun er Datter af Jep Pedersens sidste Ægteskab. 1794 blev Peder Andersen Buhl Ejer af sin Fødegaard og ægtede Kathrine Knudsdatter Buhl fra Knudsbøl. De havde kongelig Bevilning til deres Ægteskab, idet hendes Bedstefader, Hans Pedersen Buhl, var Broder til Anders Pedersen Buhl. Hun døde 1844, 75 Aar gl., som Enke hos sin Søn, Peder Pedersen Buhl, der var Ejer af sin Fødegaard og Sognefoged. Han var født 1803 og var gift to Gange med to Søstre, Døtre af Gaardejer Hans Madsen paa Gaard Nr. 4. — Peder Pedersen Buhl afstod Gaarden til sin Svigersøn, Laurits Justesen fra Møsvraa, og denne til sin Svigersøn, Sognefoged Anton Buck fra Seest, der solgte den til dens nuværende Ejer, Anker Juul, der blev Sognefoged efter sin Svigerfader og er Søn af afdøde Gaardejer og Sognefoged Lauge Juul i

Bredstrup. Gaarden, der er den næststørste i Byen, kaldes »Buhlsminde«. Peder Andersen Buhl døde 1825, 62 Aar gl.

Nr. 15, gl. Matr., er Annexgaarden. Efter Sognepræsten, Niels Griises Død 1583 fik hans Enke og Sønnen Poul Nielsen Griis Gaarden i Fæste, og efter Poul Griis hans Søn, Niels Poulsen Griis, f. 1617, død 1689, og efter ham hans Søn, Poul Nielsen Griis, der holdt Bryllup 1693. Han efterfulgtes af sin Svoger, Mourids Povlsen Griis, der 1691 holdt Bryllup med Mette Nielsdatter Griis. Han døde 1715. 1772 hedder Fæsteren Michael Mouritsen, som maaske er en Søn af Mourids Povlsen; men ved Folketællingen 1787 er Jakob Jensen Gaardens Fæster. Han er gift første Gang og er 31 Aar. Hans Kone, Mette Marie Pedersdatter, er 39 Aar og gift tredie Gang. Der er Børn af alle tre Ægteskaber. Af første Ægteskab Kathrine Luritsdatter, 16 Aar gl., af andet Ægteskab Anne Michelsdatter, 12 Aar gl., og af tredie Ægteskab Karen Jakobsdatter, der er 3 Aar gl. Hun, Mette Marie Pedersdatter, har altsaa i sit andet Ægteskab været gift med Michael Mouridsen. 1816 faar Niels Thygesen Flensborg fra Ravnholt Skøde paa Gaarden. Han solgte den 1854 til Søren Jensen fra Tavlovgaard, og efter hans Død fik hans to Sønner, Niels Jørgen Jensen og Hans Peter Jensen, den i Eje. Nu ejes den siden 1942 af deres Slægtning, Morten Nielsen. Gaarden laa indtil 1854, da den blev flyttet Nord for Byen, ved Vejen fra Vilstrup til Skovsgaarde. Dens Nr. i den ny Matr. er 2 a og 2 b.

NB. En Søn af den yngre Poul Nielsen Griis, Christen Poulsen, født 1696, var Gaardmand i Skovsgaard.

LANDERUPGAARD

Efter Købet af Landerupgaard 1867 blev der oprettet en Opdragelsesanstalt for Drengene paa Gaarden, som en Filial af Flakkebjerg paa Sjælland. Den indviedes den 12. November samme Aar, og Aaret efter opførtes en ny Hovedbygning paa Gaarden. I Spidsen for begge de to nævnte An-

stalter stod en Overbestyrelse, og begge Anstalterne maa nærmest betragtes som selvejende Institutioner. Saa længe Møller paa Flakkebjerg levede, var han Forstander paa begge Gaarde, og hans Søn, A. C. K. Møller, var kun Bestyrer paa Landerupgaard; men fra Faderens Død 1890 til 1909 var han Forstander paa denne Gaard. Hans Eftermand fra 1909 til 1912 var Søgaard Andersen, der døde i September dette Aar. Han efterfulgtes af den nuværende Forstander, Bøye Rasmussen, som siden 1. Juli 1913 har været Forstander for Skolehjemmet paa Landerupgaard.

Elevantallet var i Begyndelsen 60; men senere blev det forhøjet til 80, og i Møllers Tid var det undertiden oppe paa 100, men blev saa fastsat til 80. Elevernes Alder har ogsaa svinget, idet Møller i mange Aar havde Drengene fra 7—8 Aar og op til 18 Aar. Nu modtages Drengene fra 7 til 14 Aar. Indtil 1913 kaldtes Anstalten »Landerupgaards Opdragelsesanstalt«, men dens Navn blev da forandret til »Skolehjemmet Landerupgaard«. Den nuværende Hovedbygning paa Gaarden er opført 1900. Indtil 1934 havde Flakkebjerg og Landerupgaard fælles Bestyrelse eller Tilsynsraad, men da blev de adskilte, og de har nu hver sit. De er nu hver for sig to selvejende Institutioner.

Til »Skolehjemmet Landerupgaard« hører nogle Legater, hvoraf Indtægterne anvendes til Bedste for nuværende og tidligere Elever. Gaarden ligger Nordvest for Vilstrup By ved den saakaldte »Ribevej« i en smuk og frugtbar Egn. Øst for den er en stor Køkkenhave og i et Anlæg Kildevældet »Kongens Kilde«, og Syd for Hovedbygningen er en Blomsterhave. Nordvest for Gaarden ligger Vilstrup Skov og Landerup Skov. Som nævnt stod der forhen en Runesten i Gaardens Nærhed. Det menes at være et Stykke af den, der nu staar ved »Buhlsminde« i Vilstrup.

I et Blad af »Jyllands Rimkronike«, trykt 1816 i Nytaarsgaven »Hejmdal«, findes følgende Digt af N. F. S. Grundtvig:

I Landerup ved Kolding Aa,
der er saa klar en Kilde;
der stod en Sten saa stor og graa,
den meget sige vilde,
som, naar en Gang man kan forstaa
at stave ret de Runer raa,
man meget faar at vide.

Ved Kilden stod en Kongegaard
end ej saa langt tilbage,
og Ordet gik, som skrevet staar,
at i de gamle Dage,
da havde dér Kong Harald Klak
et kært og synderligt Gemak
og riste lod de Runer.

Der gik endnu et andet Ord,
at det gik Konger ilde,
naar ej, ihvor de drog og fo'r,
de drak af samme Kilde.
Og derfor man med samme Skel,
som Roskilds gamle Kongevæld,
den nævner Konge-Kilde.

Og er det sandt, som skrevet staar,
det sandes vel tillige,
at Ebbe kom til Landerupgaard
at kristne Danmarks Rige.
Og naar det Konger vel skal gaa,
tilvisse og de drikke maa
af Korsets Konge-Kilde.

LANDERUPGAARD HAR NR. 5 I DEN NY MATRIKEL

Som nævnt foran skænkede Drost Lavrids Jonsen 1291 Landerupgaard og andet Gods paa Egnen til Ribe Domkappel. 1546 faar Kronen ved Mageskifte med andet Gods den i Eje af Peder Ebbesen Galt til Thyrrestrup ved Horsens. 1552 har Bent Dyrskytte den i Forlening paa Livstid. (P. Eliassens Bog om Kolding, Side 64). I Kancelliets Brevbøger fra 1635—36 hedder det, at Peder Mund, Fendrik i Koldinghus Len, har berettet, at der til hans Bestilling er udlagt ham en Gaard i Pjedsted, der har vist sig at være en Selvejergaard, som beboes af Mikkil Pedersen og som han derfor ikke selv kan bebo, hvorfor han har begæret en Fæstegaard i Stedet for, som han kan bebo, og han faar derfor udlagt Landerupgaard i Vilstrup Sogn og faar Livsbrev paa den 1636. Hans Pedersen, der er Fæster af Gaarden, faar saa sit Fæstebrev tilbage. Landerupgaards aarlige Landgilde er da 1½ Ørt Rug, 1½ Ørt Byg, 1½ Ørt Havre, 1 Fdg. Smør, 1 Brændvin, 1 Lam, 2 Høns, 2 Mark, 10 Skilling, 2 Alb. i Penge.

Denne Gaard synes Lensmanden paa Koldinghus, Ernst Normand, bedst kan forundes Peder Mund, som ogsaa kan nøjes med den, hedder det. Fendrik P. Mund havde kun Gaarden i faa Aar. 1625 hed Fæsteren Villads Nielsen, 1640—41 Søren Jensen og 1660—61 Delefoged Jens Sørensen Grøn, og 1688 er Mads Madsen Bæck dens Fæster. Han var gift med Ellen Madsdatter, som efter hans Død 1698 ægter Peder Hansen Buhl, der døde 54 Aar gl. 1721—1740 faar Bertel Madsen, født 1695, Gaarden efter sin Moder, foran nævnte Ellen Madsdatter. Bertel Madsen var gift med Maria Nielsdatter fra Luttermølle i Viuf Sogn. Han døde 1751 og hans Enke ægtede saa Ebbe Olesen fra Dollerup, der først var Fæster og derefter Ejer af Gaarden til 1809, da hans Søn, Bertel Ebbesen blev dens Ejer. Han var født 4. Juni 1766 og blev 25. Maj gift med Maren Knudsdatter

fra Vester Nebel Mølle. Bertel Ebbesen døde 1820, 54 Aar og 12 Uger gl. Han og hans Hustru havde Børnene. Johan Vilhelm Bertelsen, født 1810, død 1885, som var Ejer af Gaarden »Egeland« i Starup, Else Marie Bertelsen, der var gift med Gaardejer, Sognefoged Jørgen Sørensen i Vinding, Mette Marie Bertelsdatter, født 1795, død 1862, der var gift med Gaardejer Chr. Henriksen Ravn i Dons, født 1786, død 1863, og Mette Bertelsen, der var ugift og var Ejer af Landerupgaard til sin Død 1863. Hendes Arvinger solgte efter hendes Død 1867 Gaarden til et Opdragelseshjem for 54,500 Rdl. Gaardens Areal var da 175 Tdr. Ld., Ager, Eng og Skov, med 16 Tdr., 5 Skp., 3 Fdk. Hartkorn. 1874 købtes en Nabogaard, P. Jensens, paa 81 Tdr. Land, med 8 Tdi., 2 Skp., 2 Fdk. Hartkorn, der nedlagdes og dens Jorder lagdes under Landerupgaard, hvis Areal nu er 256 Tdr. Land med godt 25 Tdr. Hartkorn. — Baade Frk. Mette Bertelsen og hendes Søkende omtales som religiøse Folk, og mens hun havde Gaarden, fortæller man, blev der ofte holdt gudelige Forsamlinger dér.

I Skovskaarde var der 1688 2 Gaarde, Nr. 1 og Nr. 2.

Paa Nr. 1 var Herredsfogeden i Brusik Herred Fæster. Han hed Jens Bertelsen Høg. Han var kommen dertil fra en Gaard i Herslev og døde 78 Aar gl. 1696. Hans Søn, Bertel Jensen Høg, havde kun Halvdelen af Gaarden efter Faderen. Den anden Del havde Mads Sørensen i Fæste. 1709 ansøger Bertel Høg Ryttersessionen om, at dennes forfaldne Halvgaard blev lagt under sin Gaard, og 1716 faar Bertel Høgs Søn, Jens Bertelsen Høg, Fæste paa sin afdøde Faders Gaard, som Mads Sørensen sidst havde i Fæste. Der er da 4 Fag Salshus og 13 Fag Stald og Lade paa Gaarden. 1733 har Jens Bertelsen Høg og Laurs Christensen hver en Halvgaard. 1741 fæster Søren Bertelsen fra Snoghøj Laurs Christensens og Hustrus fradøde Halvgaard. Der er 3 Børn, som skal forsørges paa Stedet, og han indgaar derfor med Samtykke af Børnene og deres Værger, i at indgaa i Ægteskab med den afdødes Søster. Paa Gaarden er 28 Fag Huse

i maadelig Tilstand, og Besætningen bestaar af 4 Bæster, 4 Køer og 8 Faar. 1747 er Søren Bertelsen død, og hans Enke indgaar saa i et nyt Ægteskab med Mikkel Hansen fra Mosevraa, der saa bliver denne Halvgaards Fæster. Der er 24 Fag Hus i daarlig Stand og Besætningen er 4 Bæster, 2 Køer, 3 Kalve og 10 Faar. 1765 er Fæsterne Mikkel Hansen og Jens Thomsen, men 1772, da Beboerne paa de to Gaarde er bleven Selvejere, ejes de af Jens Thorsen og Mikkel Hansen, der nu kaldes Mikkel Høck. 1787 er Hans Mikkelsen Ejer af Mikkel Høcks Gaard. Han er 29 Aar og hans Moder, Malene Høg, der holder Hus for ham, er Enke og 72 Aar gl. Hans Mikkelsen har en gift Søster og en ugift hjemme paa Gaarden; den gifte er 39 Aar og den ugifte 23. De hedder Maren og Mette.

1812 blev Konrad Hansen fra Almind gift med Hans Mikkelsens Enke, 1830 var han ogsaa Ejer af Gaarden. Han døde 62 Aar gl. 1842. Gaarden menes at være nedlagt. — 1772 og 1787 er Jens Thorsen Ejer af den anden Halvgaard. Ved Folketællingen 1787 er han 44 Aar gl. og gift anden Gang med Maren Rasmusdatter, som er 34 Aar. De havde to Døtre og en Søn, Kirsten, Anne og Rasmus, der er 6, 4 og 1 Aar gamle. 1830 er Sønnen Rasmus Jensen Ejer af denne Gaard. Den ejes nu af Axel Roed fra Ferup. De nuværende Matr. Nr. paa de to Gaarde 1844 var 20 a og 20 b og 21 a og 21 b. Rasmus Jensen døde 1841, 56 Aar gl.

Den anden, Gaard Nr. 2, havde 1688 to Fæstere, nemlig Hans Hansens Enke og Søren Pedersen, men omkring 1720 var Bertel Sørensen Fæster af hele Gaarden. Han er muligvis en Søn af Søren Pedersen og hans Kone, Maren Hansdatter. en Datter af Hans Hansen paa den anden Del af Gaarden. 1722 er der Skifte efter Bertel Sørensen. Gaardejer Hans Nielsen Griis i Højrup er da Værge for Enken, der er 2 Børn: Kirsten 6½ Aar gl. Hendes Værge er Farbroderen, Niels Sørensen i Skovsgaard. For Sønnen Hans Bertelsen, der er 4 Aar, er hans Farbroder, Peder Hansen i Erritsø, Værge.

1733 havde Gaarden atter to Fæstere, nemlig Niels Sørensen, der muligvis har ægtet sin Broders Enke og faaet Halvdelen, og Christen Poulsen, der blev Fæster af den anden Halvdel. Han var en Søn af Poul Nielsen Griis paa Annexpræstegaarden og var ifølge Kirkebogen født 1696. Han fæstede Gaarden 1728, og hans Efterkommere bor endnu paa Gaarden, der er den største i Skovgaard. Den er siden 1728 gaaet i Arv fra Fader til Søn. Nuværende Ejer er Kristen Povlsen. I Matriklen fra 1844 havde den Nr. 18. Den anden Halvgaard havde Bertel Nielsen 1765 i Fæste, men 1772 ejedes den af hans Søn, Niels Bertelsen. Ved Folketællingen 1787 af Peder Jensen, som er 36 Aar gl. og gift med Maren Bertelsdatter 30 Aar gl., som maaske er Søster til den forrige Ejer. De har to Børn, Anna 5 Aar og Niels Pedersen 2 Aar gl. 1830 er han Gaardens Ejer. Han døde 1862 som Aftægtsmand, 78 Aar. Efter Niels Pedersen ejedes Gaarden af hans Svingersøn, Jens Konradsen, Søn af Konrad Hansen; han var gift med Maren Nielsdatter. Deres Søn, Niels Jensen Konradsen, født 24. Juli 1850, og en anden Søn, Konrad Jensen Konradsen, født 5. Juni 1859, som begge blev Gaardmænd i Vilstrup. Den første af sin Fødegård, der nu ejes af hans Søn, Erik Skov Konradsen. Den anden ejede Vilstrup »Nørgaard«. I den ny Matr. har denne Gaard Nr. 19.

»Skovgaard« ved Vilstrup Skov, Matr. Nr. 1844 13 d og 23, ejedes 1844 af Jens Hansen Dons. Dens næste Ejer var Jens Mikkelsen, Søn af Gaardejer Mikkelt Madsen Møller i Almind, født 1813 og gift med Dorthea Rasmusdatter fra Almind. Jens Mikkelsen, der døde 1884, forstørrede Gaarden en Del og var dens Ejer fra ca. 1850. Hans Søn, Mikkelt Dons, født 29. September 1853, fik Gaarden efter ham og blev 1883 gift med Kristiane Madsen fra Almind, født 27. Juli 1853. Deres Søn, Jens Dons, født 9. Maj 1884, er nu dens Ejer. Han er gift med Ruth Mathiasen fra Højrup Kro, født 1891.

Matr. Nr. 2 c ejedes 1844 af Bygmester Jens Sørensen Maj.

Matr. Nr. 4 m og 4 n ejedes 1844 af Maler Sigvald Frederik Kristian Hentze (Hense).

Matr. Nr. 24 af Hans Laursen Dam, »Gaasvad«.

— — 25 af Jørgen Andersen Kongsted.

— — 26 af Iver Pedersen.

— — 27 af Jørgen Bertelsen.

— — 30 af Møller Niels Jespersen, Skibdræt Mølle.

— — 31 af Niels Nielsen.

— — 32 af Mads Rasmussens Enke.

— — 33 af Søren Nielsen.

— — 34 af Mads Thomsen Brønss.

— — 37 af Poul Thomsens Enke.

— — 38 af Jørgen Pedersen.

1733 er der følgende Husmænd.

1. Hans Jensen, 3 Fdk. Hartkorn.

2. Henrik Jørgensen og Jens Villumsen, 3 Fdk. 1 Alb.

3. Mads Jensen, 2 Fdk.

4. Hans Madsen, efter ham Mads Hansen, 3 Fdk.

5. Christen Nielsens Enke, efter hende Iver Christensen, 3 Fdk.

6. Niels Pedersen, 2 Alb.

7. Iver Madsen, 3 Fdk., 1 Alb.

Kirkejord: Rasmus Johansen og Jep Hansen. Afgift 21 Skilling, 1 Alb.

Peder Nielsen fæster 1742 Kassehus Nr. 6. Han skal arbejde 1 Ugedag i Slotshaugen. Der er 10 Fag Hus i maadelig Stand.

Landsoldat Jens Hansen fra Vejle fæster 1735 Kassehus Nr. 1, som hans Fader, den ældgamle Kongens og Kirkens Varselsmand, har haft i Fæste. Der er 12 Fag Hus.

Bertel Kristensen fæster 1765 et Kassehus Nr. 2.

1745 fæster Knud Nielsen Hans Christensens jordløse Kassehus. Der er 8 Fag i slet Tilstand. Han skal lade det reparere og gøre 1 Ugedags Arbejde i Slotshaugen.

1746 søger Jens Mogensen Fæste paa Degnen, Hans Jen-

sen og Hustrus fradøde Kassehus i Skovsgaard. Der er 8 Fag Hus og kun Jord til Huset til en Kaalgaard.

1766 nævnes i Jordebogen Beboerne paa 7 mindre Ejendomme, nemlig:

1. Bertel Kristensen, 3 Fdk., 1 Alb. Hartkorn.
2. Thomas Pedersen, 3 Fdk., 1 Alb.
3. Jep Rytter, 3 Fdk.
4. Hans Rasmussen, 2 Fdk.
5. Hans Casper, 3 Fdk.
6. Nis Mousen, 1 Skp., 2 Fdk., 1 Alb.
7. Anders Poulsen, 2 Alb.

1787 er der følgende Husmænd:

1. Thomas Jensen, Bonde-Skræder.
2. Bertel Hansen, arbejder for Bonden.
3. Niels Kristensen, arbejder for Bonden.
4. Anders Poulsen, arbejder for Bonden.
5. Kirsten Hansdatter, Enke, 35 Aar, væver Lærred.
6. Karen Pedersdatter, Enke, 61 Aar, lever af Spinden.
7. Gotfred Pedersen, Bødker.
8. Laus Poulsen, arbejder for Bonden.
9. Mads Nissen, arbejder for Bonden.
10. Hans Nielsen, arbejder for Bonden.
11. Peder Jørgensen, arbejder for Bonden.
12. Isak Nielsen, Smed. Konens Bror, Bertel Jørgensen, 68 Aar gl., og hans Kone, Maren Nielsdatter, 90 Aar gl., bor hos Smeden, der er 43 Aar, og hans Kone, 39 Aar.
13. Mikkel Rudolfsen, arbejder for Bonden.
14. Morten Pedersen, arbejder for Bonden.
15. Laus Nielsen, Væver.
16. Villum Hansen, arbejder for Bonden.
17. Peder Kristensen, arbejder for Bonden.
18. Peder Jensen, lever af Almisse.
19. Kristen Svenstrup, Skoleholder, 60 Aar, ugift.
20. Morten Ulriksen, Træskomand.

Der var ialt 227 Indbyggere; der var 20 Gaardmænd, 15 i Vilstrup, 4 i Skovsgaard og 1 paa Landerupgaard.

GAARDE I VILSTRUP 1858

OPKRÆVNING AF SKOLEPENGE

	Tdr.	Skp	Fdk.	Alb.	
Mette Bertelsen, Landerupgaard	16	5	2	¾	
Møller N. Jepsen	14	5	2	¾	
P. Buhl	10	5	1	1	
H. C. Friis	10	3		¾	
Jakob Hansen	10	2	1	1	
Jensen	9	1		1	
H. Slot	8	5	3	2	
P. Jensen	7	4	2	2¾	nedlagt
J. Ladegaard	7	5	2	2¾	
M. Povlsens Enke	7	5	1	1½	
Niels Hansen	7	2	2	2	nedlagt
Johan Madsen	6	6		1	nedlagt
Jens Iversen	6	5	2	1½	
Povl Christensen	6	1	2	1½	
Laurs Hansen	5	7		1	
Jens Konradsen	5	6	1	¾	
Peter Ladegaard	4	2	2	¾	
Peder Nielsen	4	2	1	1½	
Niels Rasmussen	4		1	¾	
Jens Lund	4				
Mikkel Iversen	4			2½	
Jens Rasmussen	3	7		1¾	
Jens Maj har 4 Skp. 2 Fdk. 1¾ Alb.					
Mikkel Hansen	3	6	2	2¾	
Peder Møller	3	3	2	1½	
Jens Mikkelsen	3	1	3	1	Skovgaard
Niels Jensen	2		2	¾	
Peter Nielsen Bødker	1	7		2	
Niels Jepsen Moseman	1	6	3	1½	
P. Jensen Herslev	1	3	1	2	

(Betalt 143 Rigsdaler).

Desuden 5 med over 1 Tdr. Hartkorn og 37 mindre Hartkornsejere; nogle af dem bor dog i andre Sogne.

HARTKORNSLISTE FOR SDR. VILSTRUP OMKRING AAR 1870

	Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.
Landerupgaard	25		2	1½
Jakob Hansen	21			
Anton Daugaard	11	5	1	1
Anton Buch	11	1	3	1
N. og H. Jensen . . .	8	3	3	2
Jens Pagh Skov	7			¼
J. Pedersen	7	1		1½
P. Poulsen, Skovgd.	10	7	1	¾
P. Hansen	6	2	3	2
Søren Lund	5	7	1	1½
Niels Konradsen	5	5	3	½
P. Møllers Enke	5	4	1	1¼
P. Sloth	4	4		2½
M. Ravn	5	2	2	¾
H. Høck	4	3		2½
P. Lund	3	6	1	½
N. Jensen, Skovsg.	3	6	1	¼
Jens Bertelsen	3	6		1¼
Mikkel Dons	3	3	3	
Palle Pedersen	2	2	3	2
Konrad Konradsen	2	2	3	1¼
Gotfred Friis	2	2	3	
Skovenborg	2	2	1	
Jørgen Hansen	1	6	2	1
Jens Fisker	1	7	1	1½
Jens Thuesen	1	2		1½
N. J. Skov	1	1	3	1
Grunnet Jensen	1	1	1	2
Palle Hansen	1		3	1
29 over 1 Tdr. Hartkorn.				
194 Tdr. 2 Fdk. 2¾ Alb. ialt.				

GAARDENES EJENDOMSSKYLD
I SDR. VILSTRUP SOGN
 (INDTIL 10,000 Kr.)

Skolehjemmet Landerupgaard	330,000 Kr.
(Deraf Landbruget 180,000 Kr.).	
Anders Daugaard, Vilstrupgaard	102,000 —
Anker Juul, Buhlsminde	96,000 —
Kristian Poulsen, Skovsgaarde	83,000 --
Jakob Pedersen, Vilstrup By	79,000 —
Peter Pedersen, Vilstrup Ladegaard	71,000 —
Morten Nielsen, Annexgaarden	68,000 —
Poul Chr. Poulsen, Skovborggaard	60,000 —
Eli Coridon Pedersen, Løkkegaard	57,000 —
Johannes Skov, Bagtved	54,000 —
Søren Lund, Bjerregaard	54,000 —
Søren Møller, Sivartsminde	47,000 —
Axel Hoech	43,000 —
(Er udskilt fra Poul Poulsens Gaard).	
Erik Skov Konradsen, Skovsgaarde	48,000 —
Kristian Nielsen, Vilstrup Skov	23,500 —
Jens Lund	40,000 —
Peter Sloth, Højgaard	40,000 —
Jens Dons, Skovgaard	40,000 —
Harald Roed, Skovsgaarde	36,000 —
Hans Sloth, Vilstrup Nørregaard	35,000 —
Andreas Petersen, Godthaab	32,000 —
Hans P. Bertelsen, Ravnsbjerg	26,000 —
(Er udskilt fra Eli Coridons Gaard).	
Henry Madsen, Hvidsminde	26,000 --
(Gaarden har Navn efter M. Hvid, der en Tid var dens Ejer).	
Hans Vyff, Gaasvadlund	26,000 —
M. L. Much Skibdræt, Fiskeri	20,000 —
J. C. Møller, Skibdræt Mølle	19,000 --
S. M. R. Damgaard, Agenshave	19,000 —

Jens Dahl Gydesen	19,000 Kr.
Adolf Isaksen	17,000 —
Thomas Flensborg	19,000 —
Johs. Larsen	18,000 —
Svend Hansen	16,000 —
Jakob Madsen	13,000 —
(Fra H. P. Bertelsens Gaard).	
Johannes Krogh	18,500 —
Mikkel Christensen	11,000 —
Jens Maj	11,000 —
Jens Erik Hansen	12,000 —
Johan P. Dam	11,000 —
Axel Jørgen Sørensen	10,500 —
Jens Peter Jensen, Skovhøj	10,000 —
Lerman Petersen	10,500 —

SOGNEFOGDER I VILSTRUP

Af Sognefogder i Vilstrup i den nyere Tid kan nævnes:

Søren Poulsen ca. 1825—1840.

Peder Pedersen Buhl,

Niels Dons,

Niels Konradsen.

Anton Buch,

Anker Juul,

Viuf.

SDR. VILSTRUP SOGNS SYGEKASSE

er stiftet den 10. Januar 1885 under Navn af Syge- og Hjælpeforening for Sdr. Vilstrup Sogn. Den første Bestyrelse var Bagermester J. T. Uhre, der var Formand i 18 Aar til 1903, Snedker Lars Rasmussen, Kasserer fra 1885 til 1897, Proprietær Jakob Hansen og Husmændene Carl Ludvigsen og Anders Hansen. Dens senere Formænd har været:

Lærer B. N. Knudsen fra 1903—1908.

Murermester P. Oxholm fra 1908—1914.

Bolsmand P. Dam fra 1914—1916.
 Murer P. Petersen fra 1916—1918.
 Bolsmand Jens Maj fra 1918—1924.
 Arbmd. K. Vilhelmsen fra 1924—1934.
 Murer Thorvald Fevre fra 1934.

LEGATER

1. *Hans Seidelins* Legat af 26. August 1800 paa 1760 Kr. Renten uddeles til værdige og trængende husarme Enker eller faderløse Børn udenfor Fattigvæsenet.
2. *Hans Seidelins* Legat af 26. August 1800 paa 1920 Kr. Af Renterne tilfalder de 64 Kr. Læreren i Sdr. Vilstrup og for Resten, 12 Kr. 80 Øre, købes »tidssvarende i Skolen brugelige Oplysningsbøger og Landkort til Børn af værdig trængende Forældre udenfor det offentlige Fattigvæsen«.
3. *Povl Seidelins* Lagat af 7. November 1801 paa 540 Kr. Renten uddeles ligesom ved Hans Seidelins førstnævnte Legat.
4. *Povl Seidelins* Legat af 7. November 1801 paa 810 Kr. Af Renterne tilfalder de 21 Kr. 60 Øre Læreren i Sdr. Vilstrup, Resten, 10 Kr. 80 Øre, skal der købes Bøger og Kort for ligesom ved Hans Seidelins andet Legat.
5. Jomfru *Ane Katarina Seidelins* Legat af 20. Februar 1804 paa 213 Kr. 33 Øre. Af Renterne tilfalder 6 Kr. 08 Øre Læreren i Sdr. Vilstrup. Resten, 2 Kr. 45 Øre, anvendes til Bøger og Kort, ligesom ved Hans Seidelins andet Legat.*)
6. Justitsraad *Bjergs* Legat af 5. Maj 1828 paa 400 Kr. De tre Fjerdedele af den aarlige Rente anvendes til Klæder til to trængende Konfirmander og en Fjerdedel til Bøger og Regnetavler til Skolebørn. I begge Tilfælde til

*) Antagelig har de Seidelinske Legater oprindeligt været større, men er blevet skrevet ned efter Pengekrisen i 1813. Ved Omordningen af Lærerlønningerne i Kommunerne efter Skoleloven af 24. Marts 1899 gaar Renterne af disse Legater — i aaben Modstrid med deres Fundatser — i Kommunekassen.

- Børn af værdig trængende Forældre udenfor Fattigvæsenet i Eltang—Vilstrup.
7. *Hans Damkjær*, Vellinggaard (førhen Sdr. Vilstrup) stiftede i 1837 et Legat paa 800 Kr., hvoraf den aarlige Rente uddeles til værdig trængende udenfor Fattigvæsenet i Eltang-Vilstrup.
  8. *Hans Schmidts* Legat af 3. September 1849. Renten uddeles aarligt til værdig trængende udenfor Fattigvæsenet i Sdr. Vilstrup Sogn. Legatkapitalen er 800 Kr.
  9. *Jesper Nielsens* Legat af 23. Maj 1881 af Jesper Nielsen, Skibdræt Mølle. Renten anvendes til Konfirmationsklæder eller til Sygehjælp for værdige trængende udenfor Fattigvæsenet i Eltang og Sdr. Vilstrup Sogne. Legatkapitalen er 990 Kr.
  10. *Gertrud Nielsens* Legat, oprettet 23. Maj 1881 af Jesper Nielsen, Skibdræt Mølle. Legatkapitalen er 990 Kr., og Renten anvendes ligesom for Jesper Nielsens Legat.
  11. Gaardejer i Sdr. Vilstrup *Jens Iversen og Hustrus* Legat af 7. April 1892. Legatkapital 600 Kr., hvis Renter aarligt uddeles til to værdige trængende i Sdr. Vilstrup Sogn, der hverken nyder Alderdoms- eller Fattigunderstøttelse.
  12. *Johan Madsen og Hustrus* Legat til de Fattiges Kasse i Sdr. Vilstrup Sogn af 1907, oprettet af Particulier Søren Kyed og Hustru, Hvidsminde. Kapital 200 Kr., hvis Renter indgaar i Fattigkassen (nu Hjælpekassen).
  13. *Mikkel Jensens* Legat, oprettet af Gdr. Jep Jensen Ladegaard i Sdr. Vilstrup den 25. December 1868. Legatkapital 800 Kr. Renten uddeles til værdige trængende i Lilballe.

1849

1849 faldt der en Tysker paa Gudsø Mark ved Kampen den 7. Maj. Han blev skudt sammen med 6 Heste for en Kanon. Det var fra en dansk Kanon, de blev ramt. Den faldne blev begravet paa Stedet, hvor han faldt. Senere

begravede Folk fra Møllen ham rigtig. Mølleren, Niels Jespersen, rejste et Kors paa Graven. Der var en Ørn paa Korset, og der stod en Indskrift paa det. Nu er Graven dog helt forsvunden.

De to i Graven paa Kirkegaarden i Sdr. Vilstrup faldt paa Vilstrup Grund, den ene ude paa Heden Sydøst for Byen den anden i Byen. Jørgen Thomsen paa Vilstrupgaard slog til Lyd for, at Stenen skulde rejses paa Kirkegaarden, og det skete ved frivillige Bidrag.

1864, da Tyskerne rykkede mod Fredericia, anlagde de Skanser paa Gudsø Mark fra Vandet og over, hvor Jernbanen gaar. Der var mange paa Skansearbejde ogsaa fra Vilstrup. Der var 900 Mand fordelte paa tre Skanser. Meget bestilte de nok ikke, men da der var saa mange, blev det dog til noget. Tyskerne kom tidligt om Morgenen og tog Folk med. De arbejdede kun en Dag. De kunde ikke faa noget at spise, hvis de ikke havde noget med, og selv om der kom noget, kunde de ikke faa Lov at spise; først om Middagen fik de noget.

De første Dragoner kom hertil i Marts Maaned. Det var Fastelavns Mandag. En Aften kom de danske og brækkede Broen op. Sener kom de røde Husarer og vilde have Broen gjort i Stand. Da de første Dragoner kom til Skibdræt Mølle, var Hestene meget forkomne, og det var Folkene ogsaa. De fik noget i Livet, og saa steg Humøret. Der blev baaret Halm ind i Storstuen, og Husholdersken gik op paa Loftet og kastede Dyner ned; der var nok af dem. — Jens Hansen var Møllersvend paa Skibdræt Mølle den Gang. — Fra Omegnen blev der leveret Korn, som maledes paa Møllen. Preusserne vilde ikke have groft Rugmel, de vilde have Sigtemel. Man ordnede det dog paa den Maade, at de skallede Kornet og saa malede det to Gange. Møllen maatte gaa baade Nat og Dag for at kunne levere Gryn og Mel. Ogsaa til andre Tider var der meget at bestille, og navnlig om Vinteren; thi da gik Møllen baade Nat og Dag. Der toldedes en Sekstendedel, saaledes var Toldkoppen stemplet.

Der var Vand nok, men i Frostvej kunde det mindske noget, og saa skulde den gamle N. J. snart faa Folk til at hugge Isen op. Særlig henimod Jul kunde der være stor Travlhed. Folk ventede saa for at tage Melet med hjem. Ofte var Gaarden fuld af Vogne, og saa skulde Kuskene ind og have Øl og Snaps samt en Pibe Tobak. Der kom Møllegæster fra en vid Omkreds. Gudsø Mølle var ikke saa søgt den Gang, der kom ingen til Møllen uden at blive beværtet, selv om det var en lille Part, man ønskede malet.

Der hvor Møllerens Hus nu ligger, fortæller Meddeleeren til Lærer Jespersen, var tidligere et Stamperi. Naar Tøjet kom fra Væveren var det tyndt, men det kunde saa blive stampet, til det blev saa tykt som Hattfilt. Der var tre Stampeklodser, de vejede hver 15 Lispund Stykket (Lispund = 16 Pund). De gik paa een Aksel, og de gik ned i 6 Vandtrug, som kunde være 80—100 Alen. Fint Ler blev rørt ud til Vælling i et Kar, og blev hældt i Truget. Det stampedes saa ud. Efterhaanden kom der rent Vand og Sæbe til sidst, saa Tøjet blev hvidt. Naar Tøjet var stampet, blev det presset om nogle Bomme, og det meste af Vandet løb fra, ellers fik Folk det vaadt. Stamperiet havde sit eget Vandhjul, det gik baade Nat og Dag. Den ene Svend vaagede, mens den anden sov. Det var et usundt Arbejde, da de ofte var ude. De blev ikke vaagne, naar Stampen blev sat, saa vante var de til den stærke Lyd.

Møllerfolkene var meget ærlige og meget godgørende. Deres Rigdom var ikke kommen ved at bruge Toldkoppen mere end tilladt. Kosten var solid og god. Davren var Mælk og Grød, dertil et halvt Stykke Brød, men Grød var der nok af. Senest Kl. 4 om Morgenen stillede den gamle ude i Gaarden. Om Sommeren gaves der Formiddagsmellemad. Om Natten fik de (Møllersvendene) Brød, Øl og Brændevin, Kl. halvt to skiftedes der gerne Vagt, den, der saa kom i Seng, sov til Kl. 10, saa fik han Kaffe og Smørrebrød. Grød og Vælling var de almindelige Retter, derefter Flæsk og Kartoffler. Der var en Slags Kartoffler, som kaldtes Gran-

kartofler. De havde en fjern Lighed med Grankogler, deraf maaske Navnet. De var aflange med store Spirehuller. De var gode, saa længe de sad i Jorden, men naar de kom op, blev de ramme og kunde kradsse i Halsen. Eftermiddagskaffe gaves kun i Høst og Slet. Mellemmad Kl. 4½—5 om Eftermiddagen. Byggryns- eller Boghvedegrød om Aftenen. Der var ingen Finhed inde i Stuerne, men Møblerne og det øvrige i dem var solidt og kurant. Der var altid Forslag i det i Jepsens Tid, der stod altid aargamle Høstakke med Tag over, og Træstakke, som var tækkede. Tillige var der altid nok af Trævarer af alle Slags.

Jepsen var næsten ikke til at faa til at snakke, naar der var fremmede. De var meget nøjsomme over deres Heste; kun naar de skulde hente Doktor eller fremmede sagde Jepsen: »Lad dem saa løbe«. De havde altid gode Heste og Kreaturer. Kristen Nielsen, som var Røgter, stod for Handelen. Naar han paa Markedet vilde købe nogle store Plovstude, troede Folk ofte, at han ingen Penge havde; men naar de var blevne ham tilslagne, trak han Pengene op og betalte, saa Folk forbavsedes, da han var meget tarvelig i Tøjet. En Dag vilde han til Vejle, og saa kom der en Vogn kørende. Han bad Kusken om at komme op at køre, men Manden blev ved at køre. Saa sagde Kristen »Farvel«, og han naaede til Vejle før Vognen. Mændenes Stadsdragt var en Frakke med lange Skøder, den røde Tophue var ikke helt gaaet af Brug. Ellers høje Hatte. Kvinderne (Koner) havde et fint Hovedtøj med Pibekraver, men det var kun ved højtidelige Lejligheder, det brugtes.

FRA 1864

De østerrigske Soldater var flinke Folk, men de var slemme til at stjæle. Hos Jens Konradsen i Skovsgaard var to Prøjsere indkvarterede en enkelt Nat. De laa i en Seng paa Gæsteværelset. Straks efter deres Afrejse kom der Østerrigere. Inden man havde faaet Lagnerne fjernede fra Sengen, var de taget af Østerrigerne. Konen gik til Sogne-

fogeden og meldte det, og de to Syndere blev ogsaa nappede, og det fortæiles, at de ogsaa fik deres Straf i Toften nær ved Skolen. De blev lagte paa en Knippe Halm og piskede.

Jens Konradsen havde en stor Egetræskiste staaende paa Loftet. Den var stoppet fuld af Dækketøj, Linned m. v. Ovenpaa var lagt en Dyne, saa det skulde se ud, som Kisten var fyldt med Sengetøj. Da Østerrigerne var bortrejste, skulde de til at se til Kisten, og det viste sig da, at Dynen laa der godt nok, men alt hvad der var nedlagt i Kisten var stjaalet, deriblandt var ogsaa Tøjet til Niels Konradsens Konfirmationstøj. Denne Søn skulde netop konfirmeres i Krigsaaret, og Tøjet var købt hos en Farver i Aarhus mod, at der var leveret Uld for det.

Ogsaa paa andre Maader søgte de at bjerge forskelligt. En Dag kom Jens Konradsen ud bag Gaarden, og da sad to Østerrigere der og samlede Kartoffler op af en Kule. Deres Sabel havde de stukket i Jorden ved Siden af, og da han bad dem om at forsvinde, stak de ogsaa af.

Hos samme Mand mærkedes det, at Kørerne malkede mindre, end de plejede, og man tænkte da, at det muligvis var Østerrigerne, som malkede dem om Natten. Jens Konradsen iagde sig derfor paa Lur bag et Hegn, i hvis Nærhed Kørerne stod. Ud paa Natten kom ogsaa to Østerrigere med hver en Spand, og de gav sig til at malke. Da de var godt i Gang dermed, sprang Jens Konradsen over Hegnet bevæbnet med en tyk Staver. Soldaterne flygtede, og han satte efter dem. De smuttede dog fra ham, uden at han naaede dem. Han tænkte paa at kaste Staven efter dem, men saa kom han i Tanker om, at de kunde anvende den som Vaaben mod ham selv. De kom dog ikke senere, og de fik atter siden deres Køers Mælk.

Hos Jens Konradsen var der indkvarteret en Underofficer, og han stjal en Pibe, en Merskumspibe, hos en Mand paa Højrup Mark. Manden mistænkte Underofficeren for Tyveriet og gik over til Skovsgaard, og der sad Underofficeren netop og røg af Piben. Manden gik uden videre hen

til ham og tog Piben, idet han sagde. »Det er min Pibe!« Befalingsmanden gjorde ikke Spor af Modstræb, og han sagde ikke noget til Manden.

Det værste Tyveri blev dog forøvet hos selve Sognefogden. Han havde højere Officerer i Indkvartering, og derfor var der Skildvagter i Gaarden. I Gaardens Kælder havde Familien og maaske andre anbragt Dækketøj, Linned, Sengetøj og andet, og Kælderen var tilsømmet, men alligevel stjal Østerrigerne det hele. En Kone i Byen, som vaskede for dem, lagde Mærke til, at Tøjet havde paasyet Navn, og hun fortalte det til de paagældende, men Sognefogden var klar over, at det var umuligt, men da Fjenden var borte, viste det sig, at det alligevel var muligt.

I Igeldam paa Skovgaards Mark samlede Østerrigerne Tudser, som de saa spiste. Ja, det var formentlig Frøer. Mange Soldater gik og vadede i Vandet med bare Ben for at fange Frøerne. Fangsten bragte de til Officererne, som saa parterede og behandlede dem. Det var jo nok kun Laarene, der blev spist.

Da Fjenderne 1864 kom hertil, skete det en Dag, at fire danske Dragoner holdt ved Krybily Kro, at en Mand, som boede ved Landevejen havde opdaget, at en fjendtlig Deling Husarer var bagefter dem. Han løb saa til Kroen og advarede dem. De kom i en Fart paa Hestene og kom afsted. Men de tyske Soldater var dog saa nær, at én af Danskerne blev saaret, og de fortsatte Forfølgelsen uden at naa dem. Bag ved Kroen laa en Deling dansk Infanteri, men Løjtnanten var nok ikke meget modig. Han lod Husarerne ride, skønt de let kunde have beskudt dem. Selv løb han med sine Folk ad Tavlov Kirke til, og først deroppe fra skød han paa Fjenderne. Da de kom til Krybily, stak disse efter Sigende den saarede danske Soldat med deres Sabler, saa han døde.

En Dag var Søren Jensen kommen hen til Hjuleren i Sdr. Vilstrup, hvor en Karl fra Landerupgaard netop holdt. Et Par Tyskere vilde tage Hestene, eller maaske vilde de

have Karlen til at køre for sig. Søren Jensen gjorde i alt Fald Indvendinger med det Resultat, at Tyskerne satte efter ham, og de løb med dragne Sabler efter ham rundt omkring Huset. Ovre i Toften ved Siden af gik Jens Konradsen, og da han hørte Postyret, gik han derefter. Han væbnede sig med en Vognkæp, og med dette Vaaben i Haanden neddæmpede han Modet hos Tyskerne, og fredelige Tilstande indtraadte.

SKIFTE EFTER AFDØDE GAARDMAND HANS PEDERSEN BULL I SDR. VILSTRUP

DEN 3die FEBRUAR 1751

* i V. M. 1751

Ifølge Kirkebogen i Viborg Landsarkiv begravedes han den 25. November 1750, 60 Aar gammel. Han efterlod sig Enken, Karen Nielsdatter. Værge for hende var Peder Mouritsen i Vilstrup og for Børnene: Knud Hansen Bull, 17 Aar, Formynder, Sognefoged Peder Knudsen i Haastrup, Maren Hansdatter, 28 Aar, gift med Jens Pedersen i Vester Nebel, Mette Hansdatter, 24 Aar, Formynder for hende var Niels Nielsen i Skærbæk.

Af den afdødes Klæder nævnes: En graa Klædes Kjole og en Vest = 1 Rdl., 1 gl. Vadmels do. = 1 Mark 8 Skilling, 1 Vest, gl. af Vadmel = 8 Skilling, 1 gl. Skindvest = 1 Mark, 1 do. = 4 Mark, 1 brun Vadmels Vest = 2 Mark, 1 Par Skindbukser = 1 Mark, 3 Par Strømper = 2 Mark, 1 Par Støvler = 2 Mark, 1 Par Sko = 2 Mark 8 Skilling, 1 Hat = 12 Skilling, 4 Hørlærreds Skjorter = 1 Rdl. 2 Mark, 2 Blaarlærreds Skjorter = 1 Mark 8 Skilling, 1 gl. Spanskrør = 8 Skilling.

Af Redskaber: 1 Trævogn med Behør = 4 Rdl., 1 do. = 3 Rdl., 1 gl. Halvvogn = 3 Mark, 1 Plov med Behør = 1 Rdl., 1 Jærnharve = 4 Mark, 1 do. af Træ = 1 Mark 8 Skilling, 1 Hjulbør = 12 Skilling, 1 do. = 8 Skilling. — Gaardens Bygninger, der bestod af 40 Fag Hus, blev af Vurderingsmændene vurderet til 180 Rigsdaler, 5 Mark og 1 Skilling.

Gaardens Besætning, der bestod af: 1 sort Hoppe, 8 Aar, vurderes til 8 Rdl., 1 do., 4 Aar = 8 Rdl., 1 do., 5 Aar = 14 Rdl., 1 do., 16 Aar = 5 Rdl., 1 do., 10 Aar = 6 Rdl. 4 Mark, 1 Plag, 2 Aar gl. = 5 Rdl., 1 do. = 4 Rdl. — Af Køer vurderes 1 sorthuget Ko til 9 Rdl., 1 sort Ko = 6 Rdl., og 1 gammel graa Ko = 5 Rdl. 2 Mark, 1 spæd Kalv = 2 Mark, 2 Kvier, 2 Aar = 4 Rdl., og 2 Stude, 2 Aar = 6 Rdl., 7 unge Svin = 5 Rdl. 5 Mark, 3 Gæs = 1 Rdl., $\frac{1}{2}$ Bistade = 3 Mark, 5 Faar, der er syge = 1 Rdl. 4 Mark.

Af utærsket Sæd nævnes 12 Traver Rug = 12 Rigsdaler, 17 Traver Byg = 14 Rdl. 1 Mark, og 18 Traver Havre = 10 Rdl.

Om Kvægbesætningen hedder det, at flere af Køerne er syge, maaske af Kvægpest.

Skiftebrevet efter Hans Pedersen Bull koster $5\frac{1}{2}$ Mark, og dets Udfærdigelse 5 Rdl., Birkedommeren 1 Rdl., hans Fuldmægtig 5 Mark. Vurderingsmændene lover Enken selv at fornøje med 7 Rigsdaler og 2 Mark. Udgifterne sættes til 109 Rdl. 1 Mark og 1 Skilling, og til Deling mellem Enken og Børnene bliver 44 Rdl. 2 Mark og 4 Skilling, deraf faar Enken Halvdelen.

Jens Pedersen fra Vester Nebel, der er gift med den ældste Datter, erklærer, at han er fornøjet med den Arv, han har modtaget efter sin afdøde Svigerfader, og de 22 Rdl. 1 Mark og 2 Skilling deles saaledes, at Sønnen i Arv efter sin afdøde Fader faar 14 Rdl. 4 Mark og 12 Skilling og Datteren 7 Rdl. 2 Mark og 6 Skilling. Enken overtager Fæstet af Gaarden og lover at fornøje de 2 Børn med Føde og Klæder. Sønnen blev Gaardmand i Knudsbøl i Jordrup Sogn.

NB. Da Sønnen døbes 1732, frembæres han til Daaben af Peder Knudsens Kone i Haastrup, og af Faddere nævnes: Bertel Jensen Høg, Søren Hansen, Peder Madsens Hustru. Karen og Ane Mouritsdatter af Vilstrup og Rasmus Møller af Skibdræt Mølle.

Et Skifte fra Landerupgaard fra 1725 efter *Peder Hansen-Buhl*.

Der er en Enke, Ellen Madsdatter, Værge for hende er Iver Hansen Buhl i Eltang, og 2 Børn, Hans Pedersen, 10 Aar gammel; for ham er Hans Pedersen Kyed i Eltang Værge. For Datteren Else Pedersdatter er Hartvig Hansen i Viuf Værge, og for en ældre Dreng er Poul Andersen i Vilstrup Værge.

Der er et meget stort Indbo. Af Besætning nævnes: 4 Heste og 1 Føl, som tilsammen vurderes til 28 Rigsdaler 2 Mark, 8 Køer = 42 Rigsdaler 4 Mark, 3 Kvier = 10 Rdl., 3 smaa, unge Stude = 10 Rdl., 3 yngre Kvier = 3 Rdl. 2 Mark, 2 smaa Ungnødstude = 9 Rdl., 6 Kalve = 8 Rdl. 2 spæde Kalve = 5 Mark, 17 Faar = 8 Rdl. 3 Mark, 4 Grise = 5 Mark, 4 do. = 2 Mark, 2 andet Aars do. = Rdl., og 4 andre do. = 2 Rdl., 7 Bistader = 7 Rdl.

1 Vogn = 6 Rigsdaler 4 Mark, en do. = 5 Rdl. 2 Mark. Der nævnes en Del andre Landbrugsredskaber, bl. a. Plove og Harver m. m.

Ved Skifte efter Ellen Madsdatters første Mand, Mads Madsen Bæk, den 6. Maj 1698 arvede hans 2 Sønner, Bertel Madsen og Mads Madsen, hver 53 Rdl. 2 Mark. Voldborg Jensdatter af Viuf Skovhus, salig Peder Nielsen Skovfogeds Enke, fordrer 24 Rigsmark, som hendes afdøde Mand for 16 Aar siden laante salig Peder Hansen Buhl. Det oplyses, at de betaltes for 5 Aar siden. Bertel Sørensen i Skovsgaard har en Fordring paa 4 Rdl., Niels Pedersen i Vilstrup en paa 1 Rdl. og Laurids Gregersen i Vilstrup en paa 2 Rdl. 10 Skilling, og som Løn for 2 Aar har Stedsønnen, Mads Madsen Bæk, 21 Rigsdaler og 2 Mark tilgode.

EN AFTÆGTSKONTRAKT

Kendes jeg underskrevne Poul Christensen i Skovsgaard og jeg Christen Poulsen ibd. at have indgaaet med hinanden følgende Aftægtskontrakt:

1. Da jeg Poul Christensen har afstaaet min iboende og

tilhørende Selvejrgaard her i Skovsgaard skylder af Hartkorn Ager og Eng 4 Tønder 2 Fjerdingkar $\frac{1}{2}$ Album til min Søn ovennævnte Christen Poulsen og hans Arvinger med al den Rettighed levende og urørende undtagen, hvad jeg og min Hustru Maren Sørensdatter til Aftægt og Livets Ophold forbeholder os, som herefter findes anført. Derimod

2. Forpligter jeg mig Christen Poulsen at overlade til ovenmeldte mine Forældre, saa længe de lever: En Stue i den søndre Ende af Vaaningshuset til Aftægtsværelse med derudi befindende Bord og Seng og 2 Stole, som jeg eller mine Efterkommere holder vedlige, samt et Messing Fyrbækken, som findes i Huset til deres saavel som Husets Fornødenhed, saasom og en Ildtange og en Ildskuffe, saa og at give dem deres forsvarlige Klæder og Fødeopvarning og Varme ligesaagodt, som de i alle Maader tildags nyder og bekvæmmet haver og desuden at betale deres Offer og Extraskatter, samt give dem aarlig til Haandpenge 4 Rigsdaler.

3. Skulde mine Forældre faa i Sinde at tage deres Aftægt i Natura, saa lover jeg eller Gaardens Ejer at give aarlig til mine Forældre, saa længe de lever, 3 Tdr. tør Rug og 3 Tdr. Bygmalt med Topmaal, 6 Skp. Boghvedegryn, 1 Skp. Havregryn og 8 Skp. Byg til Mel og Gryn, og det i forsvarlig rent Korn, hvilket Korn jeg forskaffer dem til og fra Møllen samt brygget og baget, i Stedet for 1 Ko, lover jeg og Gaardens Ejer at give dem daglig 2 Potter sød Mælk fra hvert Aars Majdag til Mortensdag og fra Mortensdag til Majdag 1 Pot sød Mælk daglig, desforuden 2de levende Faar, som skal græsses og fodres af mig eller Gaardens Ejer, hvoraf mine Forældre nyder Uld og Yngel, saa lover jeg og at give mine Forældre, saa længe, de lever, 4 Lispund godt røget Flæsk og 2de fede Gæs med Fjer og alt og aarlig 5 Fdk. Salt og 4 Pund Humle, samt fremskaffe dem aarlig 10 Læs Tørv og 2 Læs Brændsel i rette Tid, som med Gaardens Heste og Vogn hjemføres og dem i Huset indsætte, samt grave, røgte og hugge, item nyde

og den fjerde Part af Gaardens Kaalhave, som og Gaardens Ejer skal gøde og dyrke for dem, saa og maa mine Forældre saa længe de lever det liden Skovskifte til Nørgruen, nemlig det nedre Skifte til Benyttelse, ifald de skulde behøve det til Brændsel, dog maa de ej sælge noget deraf.

4. Lover jeg og Gaardens Ejer at føde og klæde min sygelige Faster, Maren Christensdatter, saa længe hun lever, samt at lade hende hæderlig og skikkelig begrave, naar hun ved Døden afgaar.

5. Ligesaa lover jeg og Gaardens Ejer at give min Søster Anna Poulsdatter en Dragkiste og en Seng og der foruden skal hun have hendes Moders Kiste samt nogle af hendes Moders Gangklæder, hvilke hun lyster, dog ej førend hendes Moder ved Døden afgaar, samt at gøre hendes Bryllup, naar hun indgaar i Ægteskab. Ligeledes skal min Broder, Mads Poulsen, have hans Faders Kiste og nogle af hans Gangklæder, hvilke han selv lyster, dog ej før hans Fader ved Døden afgaar.

6. Skulde jeg ved Døden afgaa førend mine Forældre, og Gaarden komme i fremmedes Være, da skal den eller de, som Gaarden ejer, betale til mine Forældre 8 Rigsdaler aarlig foruden ovennævnte Aftægt, og naar een af mine Forældre ved Døden afgaar, skal det halve af forberørte Aftægtskorn afgaa, men Brændsel og Penge bliver som ommeløt, og naar mine Forældre ved Døden afgaar, skal alt, hvad de efterlader dem tilfalde mig eller Gaardens Ejer.

7. Iligemaade lover jeg og Gaardens Ejer at opvarte mine Forældre i paakommende Sygdom, som og at lade dem hæderlig og skikkelig begrave, naar de ved Døden afgaar efter Skik, Brug, Stand og Vilkaar.

8. Paa foranførte Poster maa vores Søn Christian Poulsen tiltræde bemeldte Gaard med alt, hvad derved findes, og samme nyde, bruge og beholde, naar han af Gaarden svarer og betaler, alt hvis (hvad) af samme bør svares og betaales. — At forskrevne Aftægtskontrakt saaledes imellem os paa begge Sider venlig er bleven indgaaet, som og uryg-

gelig skal holdes og efterleves, have vi sammen egenhændig underskreven, samt med tvende gode Mænds Underskrift til Vitterlighed. — Skovsgaard den . . . Juni 1810. — Saa er der tilføjet, at de foruden de nævnte Genstande skal have til Brug i deres Levetid: $\frac{1}{2}$ Øltønde, 1 Balje, 1 Strippe eller Spand, 1 Messing Haandkedel, 1 Tinkedel og fornødne Lys. Desuden skal Køberen befordre sine Forældre, naar det forlanges med Heste og Vogn til Kirke, Købstad og Venner, dog ikke i Pløje eller Høstens Tid.

Gaardens Ejere har siden været: 1) Poul Christensen, født 1749, død 1824. 2) Christen Poulsen, født 1777, død 1846. 3) Poul Christensen, født 1813, død (?). 4) Peder Poulsen, født 1859, død (?). 5) Søren Kristian Andreas Poulsen, født 1900.

FORSKELLIGT

I et Hus paa Vilstrup Mark boede en Mand som man kaldte »Halvsyv«. Han gik omkring og klinkede for Folk; naar man saa mødte ham paa hans Vandringer og spurgte ham om, hvad Klokken var, sagde han gerne »Halvsyv«. Deraf Navnet.

Som bekendt udbredte det Rygte sig omkring 1848 (?), at Slaverne i Rendsborg var brudte ud af Fængslet der og drog nordpaa i Jylland, og omkring i Sogne og Byer samlede Bymændene sig saa bevæbnede med alle Slags Vaaben for at tage imod dem. I Sdr. Vilstrup blev der ogsaa oprettet et saadant Landeværn, og de mødte paa Vilstrupgaards Mark, hvor de havde Øvelsesplads. Snedker Lorentzen skal da, efter hvad han har fortalt, have spillet en fremtrædende Rolie.

Kopsætning: Ude paa Vilstrup Mark boede omkring 1870 en Mand, der hed Karl Ludvigsen. Han var Træskomand og havde en lille Ejendom, og han blev i mange Aar brugt som Kopsætter. Folk troede da, at det var nødvendigt for Sundhedens Skyld at blive kopsat et Par Gange om Aaret i det mindste. Med en Spritlampe blev Koppen opvarmet,

saa Luften tildels kom ud, saa blev den maaske smækket paa Ryggen eller et andet Sted paa vedkommende. Koppen sugede saa en stor udspændt Blære paa Huden. Kopsætteren havde saa et lille Apparat med 9 smaa Knive, der kunde springe frem, naar man trykkede paa en Fjeder. De slog lige saa mange Huller eller Rifter i Huden. Derefter blev Koppen sat paa igen, og nu kunde den blive helt fuld af Blod. Ludvigsens Kone tømte gerne Blodet ud i et Fad, og hun kunde saa sige: »Du trængte rigtig nok til det, se, hvor tykt og sort Blodet er«. Efter denne Behandling med som Regel flere Kopsætninger, blev der smurt Bomolje paa Stederne, og det vides aldrig at have haft daarlige Følger. Man fortæller, at Pastor Rosenstand, som da var Præst i Eltang-Sdr. Vilstrup, ganske vist skal have sagt, at Folk trængte mere til at faa Blod end til at komme af med Blod.

Folk kom til Ludvigsen i hans Hjem, men han havde visse Stationer i Omegnen, hvor han tog ind, og der mødte saa de omkringboende Folk for at kopsættes.

Folk havde den Gang ofte ondt over Lænden og saa sendte man Bud til Kopsætteren. Han gav sig ogsaa af med at stryge Folk (give dem Massage) for Gigtsmerter. Han strøg da med sine Tommelfingre dyppet i Bomolje, og det var ikke helt smertefrit, da han lagde Kræfterne godt i; men om det gjorde Gavn er en anden Sag. — Forøvrigt var Ludvigsen en anset og afholdt Mand, som var rede til at yde Hjælp, hvor han kunde. Han kom ikke paa Kant med Lægerne. Tværtimod anbefalede Lægen ofte Folk at gaa til ham. — Han flyttede paa sine gamle Dage til en Søn i Højrup; men han og hans Kone ligger begravede paa Vilstrup Kirkegaard.

Jordemoderen aarelod Folk. De fik en Stok i Haanden, og den skulde de strække ud i en stiv Arm, saa blev Armen ombundet, saa dens Aarer traadte skarpt frem, hvorefter Jordemoderen slog Hul paa Aaren og tappede Blod af. — Det var navnlig gamle Folk, der lod sig aarelade,

som Regel en Gang aarlig. — Jordemoderen fik en Gang om Sommeren en Spand sød Mælk til Ost fra hver af Byens Gaarde, og de blev tilsagte til at møde med Mælken paa et bestemt Sted. Det blev en god Ost, hun fik.

Kokkekonen blev lønnet i Natura. Fra Gilder fik hun en Slæbning Madvarer med sig hjem, og saa kunde hun faa et »Faale« gjort (Pløjning paa sin Mark $\frac{1}{2}$ Dag), ligesom ogsaa et Læs Brændsel. — Bodil Marie Petersen var i mange Aar Vilstrup Bys første Kokkekone, og hendes Mand var som Regel Bydmand til Gilderne i Byen.

Fostermodermanden Thomas Jørgensen mødte en Dag, da der var Folketælling, en Mand, og da han spurgte ham, om de havde været hos ham og tælle, sagde han: »Nej, men jeg skal skynde mig hjem, for ellers kan de gerne bilde min Kone ind, at hun ikke er mere end 18 Aar. De er jo ikke saa kløgtige, de Strandhusere«. Hun var nemlig fra Strandhuse. En Dag mødte han en Mand, og til ham sagde han, at han snart vilde spørge Lig. Hvorfor, spurgte Manden. »Jo«, sagde Thomas Jørgensen, »for Ane Thomsen sad henne paa en Ledpæl og tudede«.

UDMARKSBEBOERNE

Om Udmarksbeboerne hedder det, at de som Regel klarede sig godt. Flere af dem var tillige Haandværkere. De Gaardmænd, som særlig havde Forbindelse med dem, gjorde deres Arbejde med Pløjning og andet, mest Søndag Formiddag. De, der drev Jorden for dem, opvartedes som oftest med Pandekager eller Kyllingesteg, saa de i det hele taget fik god Mad, og Karlene var ikke kede af at forrette dette Arbejde. Selv havde Beboerne ikke Heste.

Senere begyndte de at drive deres Jorder med Køer, og da Mejeriet oprettedes, fik de Heste.

De mente ellers, at Hesten vilde æde Foderet fra Køerne; men det viste sig, da de rigtig kom til at drive deres Jord, at der blev nok baade til Køer og Heste.

Bysmeden. Gaardmændene havde Akkord med Smeden. Han fik én Rigsdaler i fast Løn af hver af Byens Gaardmænd, dog efter Gaardens Størrelse; men saa tillagde de alle Materialer og Kullene, der blev købt 1 Skp. Stenkul, men ellers brugte man Trækul. Naar der blev bagt, blev der altid en Del Trækul, idet Træet aldrig brændte helt ud. Smedens Jordlod blev drevet af Gaardmændene. To Marker har endnu Navn efter Bysmeden, nemlig: Smedelodden og Smedetofte. Desuden maatte man have Mad og Drikke med til Smeden, naar der smededes, og en Mand fra Gaarden skulde møde i Smedjen for at være Smeden behjælpelig med Arbejdet. Skulde der laves Plovskær, skete det gerne om Aftenen. Ligeledes naar der skulde smedes Søm til Hjulskinner.

Smedene i Vilstrup kunde ikke trække Tænder ud paa Folk, det kunde derimod Nikolaj Smed ved Follerup Bro og Smeden i Stovstrup. De var begge fra Slesvig eller Holsten. I Tyvkær i Smidstrup Sogn var Smed Carlsen ogsaa Tandudtrækker. Han afløste sin Nabo »æ Haalvæver«. Ordningen med Smedene i Vilstrup ophørte omkring 1870. Da blev det almindeligt at betale ham en fast Løn og i Akkorden var indbefattet Hestebeslag, Skærpnings af Plovjærn og Træskobeslag. Skulde en Vogn beslaas, blev dette betalt ekstra. Var det en særlig fin Vogn til Stadsbrug, d. v. s. en Vogn med udskaaret Fading og to Jernstænger ved Siderne, hvori Agestolen var ophængt i Læderremme, kunde der blive et helt Gilde, naar Vognen afleveredes.

SOLDSÆTTEREN MED FLERE

Før man fik Maskiner til Rensning af tærsket Korn, var der Mænd, der gik omkring i Gaardene og satte nye Bunde eller reparerede de gamle, der benyttedes til Rensning af Korn. Han kaldtes æ Soldsætter. Han førte selv Skinnerne med sig. De var lavede af Hasselkæppe, og med visse Mellemrum kom han for at høre, om der var noget at lave. Der boede en Soldsætter i Herslev. I min Fødeby havde

man ogsaa Besøg af Lille Ludvig fra Haastrup, der gik omkring, loddede og klinkede for Folk, ja, jeg tror ogsaa, han saa til Stueklokkerne, hvis der var noget i Vejen med dem. I Viuf Skov boede en Mand, der gik under Navnet Anders Rejshale. Hvad hans Døbenavn var, véd jeg ikke. Denne Mand var Sadelmager, og han kom en Gang imellem og lappede paa Hestetøjet, hvis det ikke var i Orden.

Avlsredskaber. Indtil omkring 1860 brugtes Hjulploven. Den var saa godt som helt af Træ. Det var et meget klodset Redskab, som to Heste havde ondt ved at trække, saa der var ofte tre for. Saa kom de første Svingplove, hvis Stel ogsaa var af Træ, og det var et stort Fremskridt. — Harven bestod af 4 Træbul, holdt sammen med Træskeer, dog var Tænderne af Jern. De var drevne ned i Bullerne, saa de ikke var til at trække op igen, naar Tænderne blev forslidte, maatte der laves nyt Trætøj, men Beslagene blev brugt igen, og Tænderne, naar de blev skærpede. Omkring ved samme Tid begyndte Smedene at lave Svenskharver. Det var et godt Redskab, og de skulde helst kunne svinge godt. Den Smed, som fik sine Harver til at svinge godt, regnedes for en dygtig Smed. Men saa var Harven meget strengere for Hestene at trække, Omkring ved samme Tid kom de første Rensemaskiner frem og afløste Soldet. Hans Abraham lavede Rensemaskiner, men de var ikke ret gode. Han boede vist i Skibet Sogn. Saa kom der een fra Tved Mølle, lavet af Kristian Post, og den var meget bedre og de vandt snart almindelig Indpas. Bygstubben blev revet med almindelige River, men Havre- og Rugstube blev revne med en stor Slæberive med Trætænder, med en Sele til at tage over Skulderne. Senere fik Slæberiverne Jerntænder, og det var allerede et stort Fremskridt, indtil de saa afløstes af Hesteriver.

De første Hesteriver, som de større Gaarde anskaffede, var med Trætænder, lidt krumme, men hver Gang Riven skulde løftes, maatte der hoppes tilbage, og saa blev Riven løftet, mens der kørtes frem. Skovle og Grebe var ogsaa

af Træ. Skovlene skulde man lave af en ret stor Bøg (eller en stor Bævreak), der skulde finkløves, da Marven ikke maatte komme med i Skovlen, for saa revnede den. De brugtes til at arbejde med i Stald og Lade. Senere blev der lagt Jern over Skovlenes forreste Kant, saa kunde der arbejdes med den i Jorden. Grebene var med 3 Trægrene. De kunde da bruges til at sprede og læsse Gødning med. De første Jærngrebe var hjemmelavede, og de var meget tunge og klodsede. Det var ogsaa de hjemmelavede Spader og Forke.

Høleerne blev smedet af en Smed i Sjøllund, og de kaldtes derfor »Sjøllændere«. De var svære, men der var flere Høstfolk, som kun vilde bruge dem, ogsaa efter at der var kommet nyere frem. Til at trække Tidsler op med havde man en Slags Saks, hvormed man tog om Tidslen nede ved Roden og trak dem op, naar Jorden var godt oplødt. — Hakkelsen til Hestene blev skaaret paa en Hakkelseskiste langt hen i Tiden, og paa Gaarde, hvor man var lidt bag efter, og vel navnlig paa de mindre, brugtes de helt til hen i 1800 og Firserne, men da var der de fleste Steder kommen en Maskine ogsaa til Hestekraft. Lygterne var med Trærammer, men meget Arbejde, ogsaa Hakkelseskæring, blev foretaget i Mørke, og i Lygten brændtes der Tællelys. 1864 havde Østrigerne gode Lygter, og somme købtes af dem.

Kornavlén. Foruden de almindelige Kornsorter: Rug, Byg og Havre dyrkedes der Boghvede, Ærter og Hør. Ærterne brugtes til Husholdningen og som Svineføde, og brugtes de i Husholdningen, skulde de helst koges i rindende Vand, saa var de lettere at koge. Af Boghvede lavedes Boghvedegryn paa Skibdræt Mølle, men de var knap saa fine som Nutidens.

Høravlén. I tidligere Tid spillede Høravlén en stor Rolle i de fleste Egne af Landet, idet Hørren afgav Materiale til Hjemmenes Forbrug af Lærred. Gennem flere Hundrede Aar avledes der Hør, og Avlén af den ophørte for ca. 40

Aar siden. Torsdag den 16. Maj kaldtes Hørfrodag, thi da skulde Hørfroet helst saas. Oprindeligt har man vel nok troet og haabet, at Dagens Helgen skulde holde sin beskærmende Haand over Hørrøet, saa der, naar Høsten kom, var en stor Afgrøde. Foruden til Gaardens eget Brug fik Tjenestepigen ofte saaet Hørfro i et mindre Stykke Jord. Det var en Aftale, naar hun fæstedes, og var en Del af hendes Løn, og Gaardens faste Tærsker fik ligeledes ogsaa Hørfro saaet. Naar Hørrøet var rusket i August Maaned, blev den bundet i Staver med Baand af Hør om. Derefter kom den i et Vandhul eller en Mergelgrav for at rødes. Dog blev den ofte taget ind (hjem) først, og Frøene blev ribbet af i en Hørribe, et Træbul med Jerntænder, der var gjort i Lobalken. Derefter blev Frøene lagt paa Loftet, hvor de laa, til de blev helt brune, saa kom de ned og blev tærskede og rensede.

Mens Hørrøet laa i Rødehullet, var der lagt Vægt paa, for at den kunde komme under Vand, og naar den havde ligget der i nogle Dage, blev den taget op af Vandet og lagt paa Bænkene, hvorefter den kørtes ud paa Agrene for at tørres. Nogle lagde den dog ikke i Vand, men bredte den ud paa en Græsmark, men der maatte den ligge meget længe, saa Græsset kunde godt gro helt op om Hørrøet. Naar Hørrøet var presset tør, kørtes den hjem til Gaarden og toges i Hus, og der laa den til Efteraarsarbejdet var færdigt, gerne sidst i Oktober, saa blev den brødet. Det skulde foregaa ude og helst efter Nattefrost paa en tør og klar Dag. Et lille Stykke fra Gaarden laa Brydegraven, paa den blev der lagt et Par Jernstænger paa tværs, og oven paa dem blev der lagt Træstænger, og der oven paa blev Hørrøet lagt (udbredt).

En Kone fra Byen, Karen Brønsen kaldtes hun, var færdig Fyrekone over hele Byen. Der blev fyret med Tørv og Træ. Efter denne Tørring blev Hørrøet brødt paa Bryderne. Karlene fra Byen mødte saa og hjalp hinanden, gerne mindst seks. Nogle Steder brugtes der ogsaa Daglejere. Den Dag

skulde der leves godt. Efter Brydningen blev Hørren bundet i Løkker, saa meget som kunde holdes med venstre Haand under Brydningen. Det blev ombundet med én Hør-løk. Derefter blev den lagt op paa Loftet, til Skagningen skulde foretages. Denne udførtes af Byens Husmandskoner, der gik paa Omgang i Gaardene. Daglønnen var 2 Mark. De mødte allerede Kl. 4 om Morgenen først paa Vinteren, og de blev ved med Arbejdet, til de var færdige med Hørren, ofte til langt ud paa Aftenen. De havde saa Lygte med baade Morgen og Aften. De var gerne 8, og der stod saa 4 ved hver Side af Ladegulvet. De havde selv deres Skage-træ og Skagehaand med sig. Saa stod de der: Dorte Villemos, Lille Mari (den dygtigste), Karen Abrahams, An Buhl og Karen Brønsen med flere). Mens Arbejdet gik blev der heller ikke sparet paa Mundtøjet. Da kunde Byens Folk faa læst og paaskrevet, og deres egne Sager blev ogsaa drøftet. Lille Mari var ikke alene den dygtigste Skager, men hun var ogsaa den skrappeste i Munden.

Der var ogsaa nogle, der kørte rundt med Skagemaskiner (i Smidstrup Sogn var der en Mand paa Tyvkær Hede). I Stallerup var der en Hørskager (Hørmølle, der laa ved en Bæk lidt Øst for Stallerupgaard), hvortil Folk kørte med deres Hør og fik den hjem i færdig Stand. Naar Skagekonerne mødte om Morgenen, opvartedes de med Kaffe, og denne Drik blev serveret flere Gange i Dagens Løb.

Skagegildet var en hel Højtid. Til den blev der bagt i stor Stil, og Middagsmaden var altid Oksekødsuppe. Naar Skagekonerne kom ind i Stuen om Morgenen, var det som en Flok skræppende Gæs kom til Huse. Efter Skagningen blev Hørren lagt paa Loftet, og Husmoderen hæggede det saa efterhaanden, som det brugtes. Blaarene blev vikled sammen i store Totter, medens Hørren blev viklet op paa en bestemt Maade.

Naar Uldspindingen var færdig til Jul, og det skulde den være, tog Husmoderen fat paa Hørspindingen, medens Pi-gerne spandt Blaarene. Aftenarbejdet ophørte til Paaske.

(Fortalt af N. K. til Lærer Jespersen)

BRYLLUPSSKIKKE

Den Dag, da Tillysningen skulde bestilles hos Præsten, kaldtes Æ Taalgild, og da var der Gilde for de nærmeste paarørende.

Naar Kogekonon var bestilt og Brylluppet bestemt, skulde Kogekonons Mand ud som Bydemand. Han red rundt paa en sadlet Hest. Brylluppet holdtes næsten altid om Fredagen, og nogle Dage i Forvejen kom der Fonn fra hele Gildelaget. Den bestod af Høns, Æg og Smør, undertiden ogsaa Mælk. Som oftest gav man saa meget, at der kunde sælges deraf efter Gildet. Det var særlig fra de mindrestillede Mælken kom. Hele Byen var et Gildelag, ogsaa mange af de mindrestillede var med. Til Gildet slagtede man i Gildesgaarden et Kreatur, maaske ogsaa en Gris. Spiseskeer m. v. blev laant omkring i Gaardene. Det var Laanepigerne, der maatte hente, det man laante, og efter Gildet bringe det tilbage igen. Tallerkener og Terriner m. v. laantes som oftest hos de handlende i Fredericia eller Kolding. Det beroede paa, hvor man handlede. Øllet blev brygget og Brødet bagt i Gildesgaarden, men Kransekager og Lagkager købtes i Byen, alt det øvrige Bagværk maatte Kokkekonen bage.

Som Regel blev en Lade klædt med Tæpper og Lagener, og der blev lagt Brædder til Dansen, men de var vist lejet. Naar Gæsterne mødte i Bryllupsgaarden, blev hver Vogn modtaget med Musik fra Musikanterne, som stod ved Indgangsdøren. Naar de var kommet af Vognen og Overtøjet, blev der budt dem en Velkomstdrik. Mændene drak Brændevin af et stort Sølvbæger. Kvinderne fik Vin eller Mjød og dertil Kager. Det var Brækkager, lange Stænger, der brækkedes i smaa Stykker, de var gode og dejlig skøre. Derefter blev Gæsterne bænkedede omkring Frokostbordet, der var koldt Bord, og det var som Regel ved Titiden, Frokosten indtoges.

Ved Middagstid skulde Vielsen foregaa i Kirken, saa da

skuide man dertil. Der var mange Forriddere, undertiden indtil en Snes Stykker. Efter dem kom Vogntoget, i forreste Vogn sad Musikanterne, derefter Forloverne, og paa den næste Vogn Brudefolkene. Paa Hjemvejen fra Kirken skulde Forridderne hjem til Gaarden og have en Skænk, og derefter afsted igen ud for at tage mod Brudeskaren, saafremt de kunde naa det.

Hjemkomne fra Kirken fortsattes Spisningen, og der spistes baade i Stuerne og i Laden. Først spistes der en særlig god Kødsuppe, derefter Suppekødet, derefter Steg, saa blev der budt paa Bergfisk eller Gammelfisk med smeltet Smør til. Endelig serveredes de fine Kager og Vinen. Mellem hver Ret tændte Mændene deres Piber, saa der kunde være en slem Taage i Lokalet. Der blev serveret Øl og Brændevin, og Forgangsfolkene maatte passe paa, at der stadig var nok af alle Slags Spise- og Drikkevarer. Bydemanden gik under Spisningen rundt med en Tallerken og samlede Penge ind til Musikanterne. Præsten talte for Brudefolkene. Det huskes ikke, at der blev indsamlet noget til Kokkekonen. Efter Spisningen dreves forskellige Løjer og Tidsfordriv. Der spilledes bl. a. Skorsten, og nogle skulde der holdes Løjer med. Det var de særlig dygtige til i Vilstrup. Der kunde godt være indtil 200 Gæster til et Bryllup. Hen paa Aftenen begyndte Dansen. Der var fire Spillemand, to spillede Violin, en Klarinet og en Kontrabas. Brudedansen opførtes. I Løbet af Natten blev der indtaget forskellige Forfriskninger, og inden Gæsterne tog hjem, spistes der en solid Frokost.

Som Gæster var baade gamle og unge med, dog ikke Tjenestefolk. Som Brudegaver gaves i Reglen Sølvtoj. Til anden Dags Gildet kom de samme Gæster, som paa den første Dag, men da mødte de ved Middagstid, og Dagen gik omtrent som paa den første Dag, og der var Dans hele Natten. — Tredjedagen var det Forgangsfolkenes Dag, da sad de tilbords, og der var gerne mange, og da skulde Brudefolkene i Kirke.

Til Begravelser blev der altid indbudt, og der kom ingen uindbudne til dem. De blev alle bespiste, og der blev givet Fonn som ved Bryllup. (Fortalt af J. P. O.).

DET DAGLIGE ARBEJDE PAA GAARDENE M. M.

Det daglige Arbejde begyndte tidlig om Morgenen baade Sommer og Vinter. Om Vinteren begyndte man længe, før det blev lyst. Pigerne gik til Malkning, og Mandfolkene røgtede Kreaturerne og Hestene. De sidste skar de Hak-kelse til, mange Steder uden Lys, har man fortalt.

Davren bestod de fleste Steder af Mælk og Grød, Grøden var kogt den foregaaende Dag, og var Levninger enten fra Middags- eller Aftensmaden, og til Mælkegrøden et Stykke Fedtebrød. I Efteraarstiden, efter Slagtningen af de mange Faar, gaves der Finker efter Grøden og dertil et Stykke tørt Brød, og naar Grisen var slagtet, fik man Lever og Grever. Det var Lever, der var revet og blandet med Grever og sammensmeltede til en stor, fast Klump, hvoraf der saa hver Morgen blev skaaret et Stykke, der varmedes i Panden. Dette spistes med Brød til og smagte godt. Dette var Morgenmaden paa helligt og søgnt. Om Vinteren spistes der ikke før om Middagen omkring Kl. 12; men fra 1. April blev der givet Formiddagsmellemmad, der bestod af 1 Stykke Fedtebrød, 1 Stykke Brød med Ost og 1 do. med Kød. — Middagsmaden bestod som oftest af Grød eller Vælling samt Kaal eller Ærter til Formad, og Flæsk eller Kød til Eftermad, dertil Kartoffler eller Brød. Om Lørdagen altid Øllebrød og Løftedepandekager. Ved Bordet sad Husfaderen gerne for Bordenden, derefter de andre Mandfolk efter Rang. Pigerne stod altid op, og det almindeligste var, at baade Husbonden og Folkene spiste sammen og af samme Fad. Om Sommeren begyndte Dagen Kl. 4 om Morgenen, men efter Indtagelsen af Middagen, tog man

en Middagsøvn paa en Timestid. Det var fra 1. Maj, til Høsten var i Hus eller til 1. September.

Om én af Skovgaardsmændene fortælles, at han altid stod udenfor sin Gaard Kl. 3—3½-Tiden om Morgen, naar han skulde have en Daglejer, og kom han saa ikke før Kl. 4, mødte han gerne denne med det Udbrud. »Du sover noget længe!« eller »Jeg troede næsten, du var bleven syg«. Hvis Daglejeren saa ikke hængte i alt, hvad han kunde, kunde han sige til ham: »Du har vist ikke lært at gøre en Dags Arbejde, Møller«.

Om Sommeren gaves der Kaffe efter Middagsøvnen i Høst og Slet Kl. 4½ a 5 spistes der Eftermiddags Mellemmad; der var rigeligt med Gammeltøl hele Tiden. Øllet blev brygget sidst i Februar eller først i Marts Maaned. Det laa saa til den Dag, Høsletten begyndte. Arbejdsdagen fortsattes til Solen gik ned. Der behøvedes intet Lys.

Om Vinteren spistes der, naar Arbejdet var endt. Mellemmaden kom ind paa et langt Laag. Dertil Øl eller intet. Kl. 8 spistes Aftensmad (Natter). Det var mest Boghvede, sjældnere Byggrød. Til Afveksling gaves der en Gang imellem Kartoffler med Meldyppelse. Om Sommeren i den varme Tid spistes kold Grød og god Mælk. I Høstens Tid fik Karl og Daglejer en Dram og et Krus Gammeltøl.

Kvindernes Gerning bestod i Renholdelse af Opholdsstuen. Der blev stænket Vand paa Gulvet, saa blev det fejjet og strøet hvidt Sand paa. Til Fejningen brugtes en Revlingekost, de blev lavede af Kristen Villumsen og æ Landsmand. Revlingrisene blev hentede i Svanemosen i Ødis Sogn. De lavede nogle gode Limer. Kristen Villumsen lavede dem, og hans Kone solgte dem. De kostede 12 Rigsbankskilling, senere 1 Mark Stykket. Æ Landsmand kørte omkring med dem. Han havde en lille Vogn, der var 3 Hunde, undertiden 4, der trak den. — Naar Pottemanden kom fra Vestereggen, havde han ogsaa gerne Limer med. — Mælken blev siet og sat i glasserede Fade op paa Hylde i Mælkekammeret. I den kolde Tid toges de ind i

Dagligstuen og blev der anbragt paa Hylden langs med Bjælkerne. Naar Fløden havde sat sig, blev den skummet af Mælken med en flad Skummeske. Derefter kom Fløden i en Flødebøtte, der var af Træ. Der var en Tud forneden paa Bøtten, saa Vallen kunde tappes fra.

Om Vinteren kærnedes der en Gang om Ugen, da var der aldrig ret megen Mælk, om Sommeren hver anden Dag. Den Del af Smørret, der ikke brugtes i Husholdningen, solgtes til Købmand Duus i Fredericia, eller om Vinteren paa Torvet, et Par Pund eller tre om Ugen. Det kom med Vogn dertil, naar der kørtes Korn dertil i Tærsketiden. Vi havde en halv Snes Køer af jysk Race. Madlavningen foregik i den aabne Skorsten i Køkkenet. Gryderne til Madlavningen var de sorte Potter fra Vardeegnen. De første Komfurer kom omkring 1864, og omtrent samtidig kom de første Jærngryder. Den første af dem, der kom til Vilstrup, blev laant ud rundt omkring til Gilder. I Bryggerset var der en stor indmuret Kobberkedel. Den brugtes ved Vaskning, Ølbrygning og Slagtning. Den var lavet paa Haraldskærs Kobberværk, og den var købt af en omrejsende Keldfører.

MARK- OG HØSTARBEJDE M. M.

I tidligere Tider havde man om Sommeren travlt med Tørvegravning, Mergelgravning og Pløjning af Brakmarken. Man skulde ogsaa have Bygningerne istandsatte. De fleste Huse var da af Bindingsværk og straatækte. Træværket blev malet med Kærnemælk og Okker. Murene blev kalkede røde og derefter stregede af som Mursten.

Høhøsten tog som Regel sin Begyndelse omkring 1. Juli, Agerhøet slaaedes først og derefter Enghøet. Høet skulde helst være indhøstet i Slutningen af Juli Maaned, thi saa kom Kornhøsten. Det var ikke nu som i Fællesskabets Dage, da alle en Bys Jordbrugere skulde begynde den samtidig, fordi de havde deres Agre ved Siden af hinanden rundt omkring paa Bymarkens forskellige Afdelinger

(Fald). Nu passer hver Mand sig selv og sin Bedrift. Efter Gaardens Størrelse var Antallet af Høstkarle og Optagere forskellig (sidstnævnte som Regel Kvinder). Om Eftermid-dagen fik man Kaffe, og den blev ret ofte udbragt af Husmoderen. Kom der en fremmed Mand ud paa Høstmarken, samledes Høstfolkene, og Karlene bankede paa Høleerne og strøg dem for vedkommende, og der afkrævedes ham nogle Skillinger til Karlen, og for disse blev der saa holdt Gilde om Aftenen.

En Karl, som man kaldte Stærke Ebbe, tjente i Skovs-gaarde. Naar han skulde trække Karlene ud i Marken, og de var stædige, stak han Hovedet ind under Benene paa dem og bar dem ud i Marken. Ham var der ingen, som holdt af at tage Korn op efter. Naar han blev rigtig ivrig, slog han Lebladet af Draget og satte det paa en Lægte, saa kunde han tage et vældigt Skar, og der maatte en 2—3 Stykker til at tage op efter ham.

Det sidste Neg, der blev høstet paa Gaardens Mark, blev klædt ud som en Mand og kaldtes »Gammelmand«. Han fik gammelt Tøj paa og en gammel Hat, som blev pyntet med Markblomster. Der blev altid Kappelstrid til sidst, thi ingen af Pigerne (Optagerne) holdt af at binde det sidste Neg, da hun saa skulde have Gammelmanden. Ofte kunde Forkarlen ved at tage brede eller smalle Skar til sidst beregne det saaledes, at det ikke blev hans Optagerske, som fik Gammelmanden.

Denne Gammelmand blev saa om Natten sat hen til en Nabo, der ikke var færdig med sin Høst. Enten blev den hensat i et Stykke uhøstet Korn, eller ogsaa den opsattes paa Mønningen af et af Mandens Huse, thi der var den mest synlig. Gammelmanden var forsynet med et Brev, hvori der stod, hvor meget han skulde have i Dagløn, og hvad han skulde have til Kosten. Det kunde være en lang Ramse.

Naar Høsten var endt, gik Karlene ind i Haven og strøg Leen for Kaalen. Saa maatte Husmoderen skyndsomt ud

til ham og de andre med Øl og Snaps, og hvis hun ikke vilde give bestemt Løfte om at holde Høstgilde, maatte Kaalen holde for, men Konen vilde nok redde de kære Kaal.

Samme Dags Aften var der Opskør, og da blev der be-
værtet med Æbleskiver, Øl og Kaffeputse.

Det rigtige Høstgilde blev holdt senere hen paa Efteraa-
ret, og da skulde alle de med, der havde rørt en Haand
ved Høstarbejdet. Da serveredes der Oksekødsuppe, og paa
de større Gaarde dansedes der ofte hele Natten. Da fik
alle en mægtig stor Sigtekage, ogsaa de faste Folk; de
kunde jo saa give Kagen til deres Vadskekone, eller hvem
de vilde.† Desuden fik de en Knepkage. Det var en lang og
tynd Bygkage; det var en Kage, som helst skulde spises
kort efter Bagningen, da de hurtigt blev tørre.

† Naar Pigerne gik til Malkning, satte Karlene det Korn
sammen, der var høstet i Dagens Løb. Det kaldtes »at
skokke«. En hel Række Skokke paa en Ager kaldtes en
Avn. — NB. En Skok kaldes andre Steder et Avnsted,
og Rækken af disse paa en Ager kaldtes en Avn.

Før Indkørslen af Kornet blev alt Kornet bundet i Kjær-
ne, to og to Neg blev bundne sammen, og dertil blev der
lavet Halmbaad af Rugtag. I en tidligere Tid havde man
den Skik, at alle Byens unge samledes om Aftenen efter
Arbejdets Ophør og gik rundt paa Markerne og lavede
Baand af Kornet; der blev saa hængt et Baand paa hvert
Neg. Af Byggen kunde der dog ikke laves Baand. De unge
Folk gik paa en Mands Mark den ene Nat, paa en andens
den næste Aften. Ofte gik de det meste af Natten, saa der
blev ikke megen Tid til Søvn i den Tid, men det var glade
Tider, hvor saa mange unge samledes.

Senere i de rigtig varme Dage begyndte man allerede at
binde Neg sammen til Kjærne ved Tretiden om Morgenen,
inden Kornet var bleven »stejlt« (for tørt). Baandene var
kørt ud i Marken, 30 i hver Bundt, og de blev dyppede med
begge Ender i Vand, saa holdt de bedre og var lettere at

binde med. Der blev saa bundet saa meget, som kunde køres ind til Middag. Efter en længere Middagspause toges der atter fat paa Bindingen, og saa kørtes der atter ind til sent paa Aftenen. Somme Steder var der Stads ved Hjemkørslen af Aarets sidste Kornlæs. Den Karl, der hjemkørte Læsset, blev pyntet med Blomster m. m.

NOGLE UDDRAG AF SDR. VILSTRUP SOGNS KIRKEBØGER

1696 den 18. Marts begravnes Herredsfoged Jens Bertelsen Høg af Skovsgaard, 78 Aar gl. Hans Søn, Bertel Jensen Høg, holdt Bryllup 1693. 1689 begravnes Niels Povlsen Griis af Vilstrup Annexgaard, 72 Aar. Han var en god Dannemand, skriver Præsten. 1691 holdt Mette Nielsdatter Griis Bryllup med Mourids Povlsen Griis, der døde 1715, 55 Aar gammel. 1695 døbes deres Søn med Navnet Niels; Jep og Povl Griis af Vilstrup er da Faddere. 1691 er Peder Hansen Griis Fadder, han blev 83 Aar gammel. 1696 døbes Povl Nielsen Griis' Søn med Navnet Christen; Jep Pedersen Griis er da Fadder tilligemed Niels Griis' Enke, Mette. 1688 døbes Hans Hansens Datter med Navnet Karen, og 1717 er Hans Nielsen Griis' Kone i Højrup Fadder ved Peder Madsens Barns Daab, hun er Faster til Peder Madsens Hustru. 1794 ægter Peder Andersen Buhl af Vilstrup Kathrine Knudsdatter Buhl af Knudsbøl med kongelig Bevilling. 1809 dør Ebbe Olesen af Landerupgaard, 83 Aar gl. — 1816 konfirmeres Niels Pallesen, Stedsøn af Hans Damkjær i Sdr. Vilstrup, født 1804, Peder Pedersen Buhl, Søn af Peder Buhl i Vilstrup, født 1803, Anders Jensen, Søn af Jens Nielsen, født 1801. — 1820: Søren Pedersen, Søn af Peder Olesen, Ebba Iversen, Datter af Iver Nielsen. 1822: Niels Herslev, Søn af Jens Nielsen. 1824: Peder Jensen, Søn af Jens Nielsen, Hans Madsen, Søn af Mads Thomsen. 1830: Søren Christensen, Søn af Christen Povlsen af Skovsgaard, Søren Iversen, Søn af Iver Nielsen, Hans Konradsen, Søn af Konrad Hansen af Skovsgaard. 1818: Mette

Møller Bertelsdatter, Bertel Ebbesens Datter af Landerupgaard. 1822: Malene Hansdatter, Steddatter af Konrad Hansen i Skovsgaard. 1824: Ellen Iversdatter, Iver Hansens Datter i Vilstrup.

Ægteviede: 1818 ægter Lærer Oxholm Karen Madsdatter, Søster til Hans Madsen i Vilstrup, han er 36 Aar, hun 23 Aar gl. Jens Pedersen af Vilstrup, 26 Aar, ægter Maren Pedersdatter, 20 Aar gl., af Vilstrup. (1820). 1823: Johanne Pallesdatter, 24 Aar, af Vilstrup, ægter Hans Hansen Elkjær af Pjedsted, der er 29 Aar gl. Forlovere hendes Stedfar, Hans Damkjær, og M. Jørgensen af Pjedsted. 1817 døde Søren Hansen Damkjær af Vilstrup, 66 Aar gl., og 1820 Bertel Ebbesen af Landerupgaard, 54 Aar gl. 1822 ægteviedes Hans Jørgensen af Vilstrup, 30 Aar gl., og Mette Laursdatter, 19 Aar gl., af Vilstrup. 1823 ægtede Laurs Hansen af Vilstrup, der var 28 Aar, Ingeborg Pedersdatter af Skibdræt Mølle. 1825 ægtede Niels Hansen af Vilstrup der var 28 Aar, Karen Jørgensdatter af Vilstrup, 22 Aar gl. 1828 ægtede Johan Vilhelm Madsen af Haastrup, som var 28 Aar, Maren Hansdatter, 29 Aar, som var Enke efter Gmd. Ole Pedersen i Vilstrup. 1829 ægter Peder Pedersen Buhl, 27 Aar gl., Maren Jesdatter, 25 Aar, Enke efter Anders Pedersen Buhl. 1832 ægter Ungkarl og Sognefoged Søren Povlsen, 54 Aar gl., Iver Mikkelsens Enke, Anne Jensdatter, som er 49 Aar gl. Iver Mikkelsen var død 1831, 43 Aar gl. 1833 ægter Peder Pedersen Buhl, der er 30 Aar og Enkemand, Hans Madsens Datter, Anne Marie Hansen, 19 Aar gl. 1837 den 3. Juni indgaar han, da han er 33½ Aar gl. og Enkemand, i et nyt Ægteskab med en Søster til sin afdøde Hustru, hun hedder Maren og er 21 Aar gl.

Døde: 1821: Jeppe Jeppesen Bjærg, 88 Aar, Aftægtsmand hos Gmd. Jens Pedersen i Vilstrup. 1822: Gaardejer Jens Nielsen, 51 Aar gl. 1824: Povl Christensen, 75 Aar, Aftægtsmand i Skovsgaard. 1825: Peder Andersen Buhl, 62 Aar, Aftægtsmand i Vilstrup. 1828: Anders Pedersen Buhl, 33 Aar, Gaardejer i Vilstrup. 1828: Laurs Hansen, 95 Aar gl.,

opholdende sig hos Gaardejer Laurs Hansen i Vilstrup, Jens Jensen Høg, 76 Aar, opholdende sig hos Gaardejer Jens Pedersen i Vilstrup, Hans Kristensen, 65 Aar, Gaardejer i Sdr. Vilstrup (1832). 1842: Konrad Hansen i Skovsgaard, 62 Aar gl. 1841: Skolelærer Iver Jørgensen Oxholm, 60 Aar, Rasmus Jensen, Gmd. i Skovsgaard, 56 Aar. 1836: Anna Marie Hansdatter, 22 $\frac{1}{2}$ Aar, Peder Pedersen Buhls Kone. 1837: Kirsten Nielsdatter, 69 Aar, afgangne Hans Lassens Enke, opholdende sig hos Gmd. Laurs Hansen i Vilstrup. 1843: Gmd. Jens Pedersen Mogensens Hustru, Anne Lasdatter, 44 Aar gl. 1844: Kathrine Knudsdatter Buhl, afgangne, Aftægtsmand Peder Andersens Buhls Enke, 75 Aar. 1845: Karen Nielsdatter, Enke efter Gmd. Jens Nielsen, Aftægtskone, opholdende sig hos Gaardejer Peder Jensen, Vilstrup Mark. 1846 døde Mette Terkildsdatter, 28 Aar gl., Skolelærer Barsøes Kone. 1847 døde Lærer Oxholms Enke, Karen Madsdatter, 53 Aar gl. 1854 døde Hans Nielsen, 80 Aar gl., Aftægtsmand hos sin Søn, Niels Hansen i Vilstrup, og Gaardejer, Sognefoged Niels Buck Dons, 54 Aar, født paa Viufgaard. 1857: Mads Povlsen, Gmd. i Vilstrup, 60 Aar, Søn af afdøde Sognefoged Povl Sørersen. 1860: Jens Pedersen Ladegaard, Aftægtsmand hos sin Søn, Gaardejer Jeppe Ladegaard, 84 Aar gl., og Gaardejer Hans Jensen Slot, 55 Aar, og Gaardejer Hans Vilhelm Madsen, 60 Aar, født i Haastrup, Maren Jensdatter, Aftægtsmand Jens Pedersen Ladegaards Kone, døde 92 Aar gl. 1854, og 1861 døde Kirsten Lauritsdatter, 87 Aar gl., Enke efter Gmd. Konrad Hansen i Skovsgaard, og 1862 den 12. August døde Ejrinden af Landerupgaard, Mette Bertelsen, 59 Aar gl., Datter af Bertel Ebbesen.

EN STAMTAVLE OVERSIGT

- 1, Præsten Niels Griis i Eltang-Sdr. Vilstrup, død 1583.
2. Povl Nielsen Griis, Fæster af Vilstrup Annexpræstegaard, 1620.

3. Niels Povlsen Griis, Fæster af Vilstrup Annexpræstegaard, født 1617, død 1689.
4. Povl Nielsen Griis, holdt Bryllup 1693.
5. Christen Povlsen Griis, f. 1696, var Fæster af en Gaard i Skovsgaard.
6. Povl Christensen, f. 1749, Fæster af en Gaard i Skovsgaard, død 1824.
7. Christen Povlsen, f. 1777, Ejer af en Gaard i Skovsgaard, død 1846.
8. Povl Christensen, Ejer af en Gaard i Skovsgaard.
9. Peder Povlsen, f. 1859, Ejer af en Gaard i Skovsgaard.
10. Kristian A. Povlsen, f. 1900, Ejer af en Gaard i Skovsgaard.
10. Hans Broder, Povl Povlsen, f. 1887, Ejer af Gaard Nr. 6 gl. Matr., i Sdr. Vilstrup.

I Følge »Traps Danmark« var Folketallet i Vilstrup Sogn: 1801 — 241, 1850 — 497, 1901 — 551 og 1925 — 564 Indbyggere. 1905 var der 29 Gaarde med 174 Tdr. Hartkorn, og 65 mindre Ejendomme med 20 Tdr. Hartkorn og 3 Huse uden Jord.

NB. Det er først i Matriklen fra 1688, at Gaarde og Ejendomme faar Numer. I Jordebøger før dette Aar staar Selvejergaarde som Regel først. Det er heller ikke altid, at Gaardene i en By har Numre i Rækkefølge efter deres Beliggenhed. Nr. 1 og 3 er for Eksempel i Matriklen fra 1688 to Gaarde i Lille Velling, og Nr. 2 og 4 to Gaarde i Store Velling i Smidstrup Sogn.